

ĎALŠIE VZDELÁVANIE V OBLASTI OBNOVY ARCHITEKTONICKÉHO DEDIČSTVA

- INFORMÁCIA O PREBIEHAJÚCICH AKTIVITÁCH -

ZBORNÍK PRÍSPEVKOV DO MEDZINÁRODNEJ KONFERENCIE,
KONANEJ 27.09. 2022 NA MINISTERSTVE ZAHRANIČNÝCH VECÍ
A EURÓPSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY V BRATISLAVE.

ĎALŠIE VZDELÁVANIE V OBLASTI OBNOVY ARCHITEKTONICKÉHO DEDIČSTVA

- INFORMÁCIA O PREBIEHAJÚCICH AKTIVITÁCH -

ZBORNÍK PRÍSPEVKOV DO MEDZINÁRODNEJ KONFERENCIE,
KONANEJ 27.09. 2022 NA MINISTERSTVE ZAHRANIČNÝCH VECÍ
A EURÓPSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY V BRATISLAVE.

Vydala Slovenská technická univerzita v Bratislave vo Vydavateľstve SPEKTRUM STU
v roku 2024.

Vydané s podporou grantu
KEGA č. 036STU-4/2022 Pamiatkový výskum a možnosti jeho využitia vo vzdelávaní
v podmienkach /Slovenskej/ technickej univerzity.

Editors :

Zostavovetelia :

Jana GREGOROVÁ

Magdaléna KVASNICOVÁ

Graphic :

Grafická úprava :

Martin POLIAK

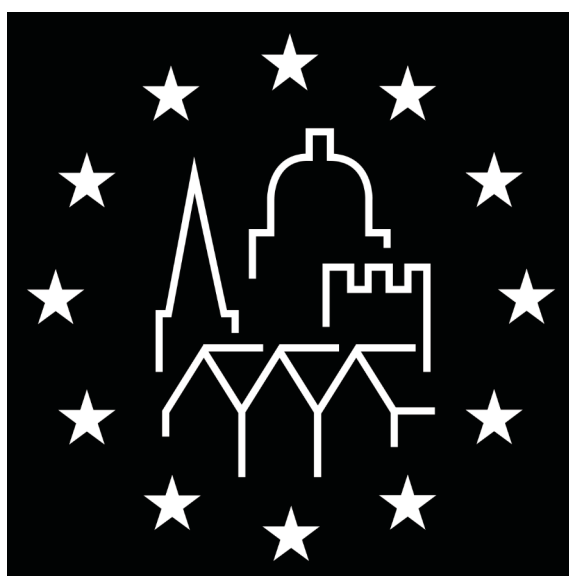
Publisher :

Vydavateľ :

Vydavateľstvo SPEKTRUM STU

ISBN 978-80-227-5419-4

EUROPEAN HERITAGE DAYS 2022
SUSTAINABLE HERITAGE

SLOVENSKÁ TECHNICKÁ
UNIVERZITA V BRATISLAVE
STAVEBNÁ FAKULTA

Organizácia
Spojených národov pre
výchovu a vzdelávanie,
vedu a kultúru

Slovenská komisia
pre UNESCO

SLOVENSKÉ
NÁRODNÉ
MÚZEUM

CONTENT

OBSAH

CIEĽ A PROGRAM KONFERENCIE <i>Jana GREGOROVÁ</i>	6
ĎALŠIE VZDELÁVANIE V OBLASTI ARCHITEKTONICKÉHO DEDIČSTVA – Z POHĽADU MINISTERSTVA KULTÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY <i>Zuzana KOCHÁNKOVÁ</i>	8
VZDELÁVANIE A PAMIATKOVÁ STAROSTLIVOSŤ NA SLOVENSKU. POŽIADAVKY NA VÝUKU ŠPECIALISTOV NA OBNOVU PAMIATOK Z POZÍCIE PAMIATKOVÉHO ÚRADU SR A Z POZÍCIE PROJEKTU PREVENTÍVNEJ ÚDRŽBY PRO MONUMENTA. <i>Pavol IŽVOLT</i>	9
PROJEKT UNESCO KATEDRA OBNOVY ARCHITEKTONICKÉHO DEDIČSTVA (INTERDISCIPLINÁRNY PRÍSTUP PRI OBNOVE ARCHITEKTONICKÉHO DEDIČSTVA – NÁ- STROJ KULTÚRNEJ UDRŽATEĽNOSTI NA STU BRATISLAVA) <i>Jana GREGOROVÁ</i>	14
VÝUČBA OCHRANY A OBNOVY ARCHITEKTONICKÉHO DEDIČSTVA – ARCHITEKTONICKO-HISTORICKÉ VÝSKUMY, PREZENTÁCIA NA KARCH SVF STU <i>Magdaléna KVASNICOVÁ, Eva BORECKÁ, Pavol PILAŘ</i>	19
VÝUČBA OCHRANY A OBNOVY ARCHITEKTONICKÉHO DEDIČSTVA – MERAČSKÁ DO- KUMENTÁCIA <i>Marek FRAŠTIA, Marián MARČIŠ</i>	24
VYUŽITE BIM PRI REKONŠTRUKCII HISTORICKÉHO KROVU – JAZDECKÁ ŠKOLA ŠTIFT <i>Roman RUHIG, Ema RUHIGOVÁ</i>	27
VÝUČBA OCHRANY A OBNOVY ARCHITEKTONICKÉHO DEDIČSTVA (STAVEBNO-TECHNICKÉ A STATICKÉ VÝSKUMY) NA SVF STU BRATISLAVA <i>Oto MAKÝŠ, Lucia MAJTÁNOVÁ</i>	33

OBNOVA ARCHITEKTONICKÉHO DEDIČSTVA VO VÝUČBE ÚSTAVU DEJÍN A TEÓRIE ARCHITEKTÚRY A OBNOVY PAMIATOK (HISTÓRIA A SÚČASNOSŤ)

Pavel GREGOR, Pavol PAULÍNY, Beata POLOMOVÁ 37

KONZERVAČNÁ VEDA VO VÝUKE NA STU

Andrea URLANDOVÁ, Katarína VIZÁROVÁ, Milena REHÁKOVÁ 40

SPOLUPRÁCA MEDZI STU A FIF UK PRI OCHRANE PAMIATKOVÉHO FONDU V RÁMCI ŠTUDIJNÉHO PROGRAMU MUZEOLÓGIA NA FILOZOFICKEJ FAKULTE UNIVERZITY KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

Ľuboš KAČÍREK 44

PAMIATKOVÁ STAROSTLIVOSŤ VO VÝUČBE BRATISLAVSKEJ KATEDRY DEJÍN VÝTVARNÉHO UMENIA

Peter BUDAY 47

PAMIATKOVÁ STAROSTLIVOSŤ V TRNAVSKEJ ŠKOLE DEJÍN UMENIA

Peter MEGYEŠI, Adrián KOBETIČ 49

AKTIVITY SÚVISIACE S VÝUČBOU OCHRANY A OBNOVY ARCHITEKTONICKÉHO DEDIČSTVA NA ACADEMII ISTROPOLITANA NOVA

Lucia GEMBEŠOVÁ 53

KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ FILOZOFICKÉ FAKULTY UNIVERZITY PALACKÉHO V OLOMOUCI – VÝUKA PAMÁTKOVÉ PÉČE V BAKALÁŘSKÉM, MAGISTERSKÉM A DOKTORSKÉM ŠTUDIJNÍM PROGRAMU

Martin HORÁČEK 56

VÝVOJ PRÍSTUPOV K ZELENEJ A MODREJ INFRAŠTRUKTÚRE

Jana RUŽIČKOVÁ, Jarmila HÚSENICOVÁ, Martina KALIVODOVÁ 58

CONTENT

OBSAH

MANAŽMENT OBNOVY KAŠTIEĽOV A KÚRIÍ V SLOVENSKÝCH PODMIENKACH.
EXPLIKÁCIA NA PRÍKLADE OBNOVY KAŠTIEĽA V JELŠAVE.

Viera KOZÁROVÁ

64

ZÁVERY A ODPORÚČANIA Z MEDZINÁRODNEJ KONFERENCIE
„ĎALŠIE VZDELÁVANIE V OBLASTI ARCHITEKTONICKÉHO DEDIČSTVA –
INFORMÁCIA O PREBIEHAJÚCICH AKTIVITÁCH“, KONANEJ 27.09.2022
NA MINISTERSTVE ZAHRANIČNÝCH VECÍ
A EURÓPSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY

72

OBJECTIVE AND PROGRAM OF THE CONFERENCE

CIEĽ A PROGRAM KONFERENCIE

Jana GREGOROVÁ¹

Abstract: The conference focuses on official institutions dealing with the teaching of architectural heritage restoration at universities within the requirements of global education. It maps the relationship to the preservation of identity, the diversity of cultural expressions and the continuity of building culture in the field of the national strategy for the preparation of specialists for the restoration of architectural heritage in Slovakia. Initiates a demand for more effective cooperation of institutions responsible for solving the problem of lost cultural identity.

Key words: building culture; cultural identity; architectural heritage; global education;

Abstrakt: Konferencia sa zameriava na oficiálne inštitúcie zaoberajúce sa výukou obnovy architektonického dedičstva na vysokých školách v rámci požiadaviek globálneho vzdelávania. Mapuje vzťah ku zachovaniu identity, diverzity kultúrnych prejavov a kontinuity stavebnej kultúry v oblasti celoštátnej stratégie prípravy špecialistov na obnovu architektonického dedičstva na Slovensku. Iniciuje požiadavku na efektívnejšiu spoluprácu inštitúcií, zodpovedných za riešenie problému strácajúcej sa kultúrnej identity.

Kľúčové slová: stavebná kultúra; kultúrna identita; architektonické dedičstvo; globálne vzdelávanie;

Konferencie zamerané na problematiku obnovy architektonického dedičstva organizuje Katedra UNESCO pre obnovu architektonického dedičstva z príležitosti Dní európskeho kultúrneho dedičstva už tretí rok. V tomto roku sa zrealizovala 27.09.2022 v priestore kongresovej sály MZaEZ SR. Téma konferencie bola navrhnutá na stretnutí zástupcov Katedry UNESCO a NK ICOMOS dňa 4.4.2022.

CIEĽ KONFERENCIE:

Zmapovať oficiálne inštitúcie zaoberajúce sa výukou obnovy architektonického dedičstva na vysokých školách, a definovať ich potenciál na formovaní globálneho vzdelávania najmä vo vzťahu k zachovaniu identity, diverzity kultúrnych prejavov v snahe obnoviť kontinuitu stavebnej kultúry na v oblasti celoštátnej stratégie prípravy špecialistov na obnovu architektonického dedičstva – nielen obnovu pamiatok. Treba našom území. V závere je možné iniciovať požiadavku na efektívnejšie zosúladenie požiadaviek MŠ SR a MKSR riešiť aj problém strácajúcej sa kultúrnej identity.

PREDMET KONFERENCIE:

Zástupcovia škôl a iných pracovísk, zaoberajúcich sa problematikou obnovy architektonického dedičstva v SR a zahraničí referovali v krátkosti o štruktúre, obsahu a forme výuky zameranej na obnovu architektonického dedičstva. V závere sa zamerali aj na definovanie silných a slabých stránok súčasného stavu výuky a navrhli aj impulzy na zlepšenie, ktoré sú zhrnuté v záverečných odporúčaniach.

Zástupcovia kompetentných relevantných inštitúcií zodpovedajúcich za kultúrny aspekt vývoja spoločnosti predstavili stratégiu koncepcie výchovy špecialistov pre obnovu pamiatok v komplexnosti (nielen pre pracovníkov MKSR a PU SR). V závere konferencie boli predstavené dva pilotné projekty Katedry UNESCO.

Ako prvý bol predstavený pilotný projekt, ktorý rieši problematiku obnovy Mikroregiónu Červený Kameň. Bolo podpísané Memorandum o spolupráci medzi Katedrou architektúry Stavebnej fakulty STU, Katedrou a muzeológie a archívniectva na Filozofickej fakulte UK a Katedrou environmen-

tálnej ekológie a manažmentu krajiny Prírodovedeckej fakulty v Bratislave s Mikroregiónom Červený kameň – združenie obcí. Predmetom spolupráce bude návrh trvalo udržateľného a harmonizovaného územia Mikroregiónu Červený Kameň.

Ako druhý bol predstavený pilotný projekt, ktorý

rieši problematiku návrhu komplexnej pamiatkovej obnovy Coburgovského kaštieľa v Jelšave. Študenti Katedry architektúry Stavebnej fakulty STU Bratislava navrhnu varianty predprojektovej dokumentácie návrhu obnovy kaštieľa, určené pre odbornú diskusiu v rámci grantu získaného dotačným programom OSSD MK SR.

Foto centra obce Štefanová, riešené v rámci harmonizácie územia MRČK.

Coburgovský kaštieľ v obnove.

Poznámky:

- ¹ doc. Ing. arch. Jana Gragorová, PhD., Katedra architektúry, Stavebná fakulta, Slovenská technická univerzita v Bratislave; jana.gregorova@stuba.sk

ĎALŠIE VZDELÁVANIE V OBLASTI ARCHITEKTONICKÉHO DEDIČSTVA – Z POHĽADU MINISTERSTVA KULTÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Zuzana KOCHÁNKOVÁ¹

Pamiatková starostlivosť je vnímaná ako disciplína, ktorá sa pozerá do minulosti. Je však nevyhnutná pre celú spoločnosť a jej budúcnosť, v ktorej sú zachované hodnoty, na ktorých vie budovať a rozvíjať svoju existenciu.

Odborníci pôsobiaci v oblasti pamiatkovej starostlivosti sú zvyčajne praxou vyprofilovaní odborníci, ktorí svoju špecializáciu získali iba dlhoročným pôsobením v odbore. V podstate sa dá povedať, že veľmi malé percento profesií v oblasti pamiatkovej starostlivosti má vytvorené na mieru šité vzdelávanie. Taktiež klesá záujem o stredné odborné školy, ktoré sú zamerané na tradičné stavebné remeslá. Počet špecialistov na pamiatky, ktorí sú schopní a ochotní svoje vedomosti predávať ďalej je na Slovensku taktiež obmedzený. Pritom témy na zdokonaľovanie či dovzdelávanie siahajú nielen do minulosti a skúseností z pamiatkovej starostlivosti sa rozširujú aj o výzvy aktuálnej spoločnosti, ako sú napríklad klimatická zmena, digitalizácia a vstup súčasných technológií do stavebníctva.

Na Slovensku vznikajú vzdelávacie centrá na školenie takýchto špecialistov či už z oblasti realizácie tradičných stavebných remesiel, alebo doškolenie odborníkov z oblasti navrhovania,

projekcie a výskumov. Školenie odborníkov na oblasť pamiatkovej starostlivosti je nevyhnutné nielen pre medzigeneračný presun vedomostí, rozširovanie vedomostí už praktizujúcich profesionálov, ale aj medzinárodnú výmenu príkladov dobrej praxe.

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky v súčasnosti má k dispozícii dotačný program Obnovme si svoj dom, prostredníctvom ktorého môže podporovať projekty zamerané na vzdelávanie. Ide však o konkurenčné prostredie predložených projektov s veľmi obmedzenými finančnými zdrojmi. Na systematickú podporu takéhoto vzdelávania by bolo možné vytvoriť samostatný zákon po vzore zákona o meste Martin (nárokovateľné financovanie údržby a obnovy Národného cintorína v Martine), alebo zákona o zásluhách M. R. Štefánikovi (nárokovateľné financovanie obnovy a údržby areálu Mohyly M.R. Štefánika na Bradle), prípadne zákona o Matici slovenskej (určuje úlohy Matice ako aj spôsob financovania a hospodárenia).

Stabilné fungovanie ďalšieho vzdelávania prispieva ku kvalite pamiatkovej starostlivosti na Slovensku a je v našom záujme túto tému podporovať a ďalej rozvíjať.

Poznámky:

¹ Ing. arch. Zuzana Kochánková, PhD., riaditeľka odboru ochrany pamiatkového fondu, Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, zuzana.kochankova@culture.gov.sk

VZDELÁVANIE A PAMIATKOVÁ STAROSTLIVOSŤ NA SLOVENSKU. POŽIADAVKY NA VÝUKU ŠPECIALISTOV NA OBNOVU PAMIAТОK Z POZÍCIE PAMIATKOVÉHO ÚRADU SR A Z POZÍCIE PROJEKTU PREVENTÍVNEJ ÚDRŽBY PRO MONUMENTA.

Pavol IŽVOLT ¹

V zásade nie je možné vykonávať kvalitnú pamiatkovú starostlivosť bez kvalifikovaného štúdia. Pamiatková starostlivosť má svoje zložky, predovšetkým výskumnú, metodickú (úradnú), realizačnú a osvetovú². Špeciálne vzdelávanie sa realizuje prostredníctvom stredných, vysokých škôl, postgraduálneho štúdia, systematického vzdelávania dospelých a individuálnych vzdelávacích aktivít. V prípade stredných škôl máme na mysli tzv. ŠUP, ktoré pripravujú umeleckých remeselníkov, prípadne absolventi pokračujú v ďalšom vysokoškolskom štúdiu príbuzných odborov. Napriek skutočnosti, že umeleckých remeselníkov je nedostatok, záujem detí o výber tohto štúdia klesá a niektoré odbory sú zatvárané. Z celoslovenského pohľadu chyba koncepcné rozdelenie špecializácií na jednotlivých školách, ktoré pôsobí náhodným dojmom³. Na pracovnom trhu absentujú aj absolventi klasických stavebných remesiel ako tesár, murár, klampiar. Špecializácia učňovských škôl pre tradičné stavebné remeslá pre pamiatkovú obnovu by bola viac ako vítaná⁴. Problematika pamiatkovej starostlivosti sa vyučuje na viacerých vysokých školách, prevažne v klasických technických či humanitných odboroch ako je napr. história, dejiny umenia, archívniectvo, stavebná projekcia, architektúra, reštaurovanie⁵.

Napríklad Ústav dejín a teórie architektúry a obnovy pamiatok na Fakulte architektúry STU v Bratislave umožňuje v inžinierskom štúdiu pomerne komplexnú prípravu projektovania v pamiatkovom prostredí. Ešte vyššiu mieru špecializácie a uplatnenia poskytuje forma doktorandského štúdia. Z celoslovenského pohľadu je však evidentné, že výuka je pomerne fragmentovaná do viacerých pracovísk a vysokých škôl, čo môže byť z hľadiska malej krajiny s pomerne nízkym súčasným dopytom po špecializovaných projektantoch pre oblasť pamiatok

neefektívne⁶. Aj vo veľkých rozvinutých a na pamiatky bohatých krajinách je tendencia združovať kapacity pre túto špecializáciu do národných centier inžinierskeho alebo postgraduálneho štúdia⁷. V súčasnosti na Slovensku nie je postgraduálny program pre pamiatkovú starostlivosť⁸. Systematické vzdelávanie dospelých realizujú dva subjekty: ArTUR vo forme remeselného programu prostredníctvom systému modulov a AlNova vo Svätom Jure formou každoročnej školy tradičných stavebných remesiel. Zároveň na Slovensku existuje pomerne veľké množstvo individuálnych vzdelávacích aktivít, ktoré organizujú štátne a verejné organizácie, múzeá⁹, neziskové organizácie s celoslovenskou pôsobnosťou¹⁰ a mnohé regionálne neziskové organizácie, najmä tzv. hradné združenia¹¹. Financovanie neštátnych vzdelávacích organizácií podporuje dotačný program MK SR Obnovme si svoj dom¹².

Vzdelávanie z perspektívy

Pamiatkového úradu SR

Akokoľvek by sme sa snažili štandardizovať procesy a vytvárať podrobné metodiky, sú to len pomocné nástroje. Úspešný výsledok pamiatkovej starostlivosti, napríklad dôsledne zachovaná a udržiavaná urbanistická štruktúra, komplexná pamiatková obnova so zachovaním pamiatkových hodnôt, harmonicky pôsobiacim novotvarom, či konverzia industriálneho areálu, nevznikajú „automaticky“, vyžadujú si účasť čo najlepšie vzdelaného metodika, ktorý je minimálne vyrovnaným partnerom ďalším účastníkom procesu pamiatkovej obnovy. Dôležité je aj školenie v komunikácii s vlastníkom a inými orgánmi štátnej správy a samosprávy, k tomu postupne pribúda komunikácia s odborníkmi v predrealizačnej aj realizačnej fáze¹³.

Systematické vzdelávanie dospelých môžeme identifikovať ako jeden z najväčších deficitov v sys-

Výsledok pamiatkovej obnovy je do značnej miery podmienený kvalifikačnými predpokladmi všetkých účastníkov procesu.

téme ochrany pamiatok na Slovensku. Vzdelávanie sa týka pracovníkov pamiatkového úradu ale aj dotknutých zamestnancov štátnej správy a samosprávy, vlastníkov a správcov pamiatok.

Pre pracovníkov pamiatkového úradu je vysokoškolské vzdelanie, dotýkajúce sa ochrany pamiatok, iste dôležitým kvalifikačným predpokladom, prax však ukázala, že pre kvalitnú prácu s pamiatkovým fondom je nevyhnutné ho aktualizovať a ďalej rozvíjať o nové a hlbšie poznatky. Súčasná ochrana pamiatok je interdisciplinárnu resp. multidisciplinárnu. Absolventi vysokých škôl sú vzdelaní prevažne na konkrétnu špecializáciu, napr. archeológiu, históriu, reštaurovanie, archívniectvo a je potrebné rozšíriť im poznatky o ďalšie oblasti. V zásade tu máme na mysli vzdelávanie teoretické. V poslednom období čoraz viac vystupuje do popredia aj vzdelávanie v oblasti praktických zručností, vrátane remeselných techník opráv, ktoré nie je určené len pre remeselníkov a reštaurátorov, ale jeho zvládnutie čo i len na základnej úrovni zlepšuje napríklad schopnosti metodikov porozumieť procesom pamiatkovej obnovy v praxi. Samostatnou a taktiež potrebnou oblasťou je vzdelávanie v digitálnych a manažérskych zručnostiach, prípadne kurzy komunikácie a manažmentu.

Pri istom stupni zovšeobecnenia, ktoré nepostihne všetky individuálne prípady, môžeme konštatovať, že prechodom pamiatkového ústavu na úrad a postupným nárastom administratívnej agendy sa na jednej strane prehlbovali poznatky z úradného výkonu štátnej správy (napr. správne konania), na druhej strane sa postupne strácal živý kontakt s pamiatkou, účasť na pamiatkových výskumoch a pod. Generácia slovenských pamiatkarov, ktorá začala svoju pracovnú kariéru pred rokom 1989 má často hlbšie „zažitú“ výskumnú, investičnú aj realizačnú stránku pamiatkových obnov a to napriek tomu, že dnes plošne kritizujeme mnohé dobové industrializované technologické postupy a iné dobové negatíva. Časť pracovníkov pamiat-

kových inštitúcií absolvovala aj dvojročné špecializované štúdium na Fakulte architektúry ČVUT, ktoré znamenalo výrazný kvalitatívny posun v ich ďalšej praxi. Obdobne pozitívne môžeme hodnotiť dopĺňujúce štúdium slovenských pamiatkarov v špecializovaných centrách ako sú ICCROM v Ríme, R. Lemaire Centrum v Leuvene a ďalších. Pamiatkový úrad realizoval individuálne vzdelávacie aktivity v podobe seminárov, konferencií a výstav a umožňoval účasť na podobných akciách, nemali však podobu systematického vzdelávania. V ostatných rokoch sa stali obľúbeným vzdelávacím nástrojom tzv. metodické dni, tematicky orientované na vybrané problémy (napr. historická zeleň, archeológia, atď.). Na metodických dňoch organizovaných v Brne v gescii Národného pamiatkového ústavu sa zúčastňovali naši pamiatkari a viaceré metodické dni organizoval aj Pamiatkový úrad SR¹⁴. V roku 2022 sa podarilo zapojiť pamiatkový úrad do vzdelávacieho procesu Národného pamiatkového ústavu ČR formou on-line pripojenia a obidve inštitúcie spoločne úspešne získali dotáciu z programu Erasmus+ navrhnutú na spoločný týždeň prednášok a vzdelávacích aktivít, ktorý by sa mal realizovať v roku 2023. V roku 2021 sa pamiatkový úrad zapojil aj do prípravy systematického modulového vzdelávania v rámci medzinárodného projektu Heritage Train¹⁵. Na základe podrobného výskumu projekt identifikoval vzdelávacie aktivity za ostatných 7 rokov a dotazníkovým prieskumom zisťoval vzdelávacie potreby pamiatkarov¹⁶ a preferovaný spôsob vzdelávania¹⁷. Cieľom projektu bolo vytvoriť medzinárodný vzdelávací modulový systém, kde by každá zúčastnená krajina poskytla svoje špecifické vzdelávacie kapacity. Pamiatkový úrad v súčasnosti nedisponuje finančnými prostriedkami na zabezpečenie rozsiahlejšieho systematického vzdelávania. V roku 2023 by mali byť vybudované priestory pre vzdelávanie v rámci komplexu kartuziánskeho kláštora v Červenom Kláštore.

Vzdelávanie v rámci projektu preventívnej údržby Pro Monumenta

V roku 2014 začal Pamiatkový úrad SR implementovať projekt preventívnej údržby Pro Monumenta. Pracovníci tohto projektu absolvovali sériu vzdelávacích školení, kurzov a tréningov, predovšetkým v priebehu roku 2014. Tieto vzdelávacie aktivity mali za cieľ aj zjednotiť rôznorodú skupinu zamestnancov, medzi ktorými boli absolventi všetkých úrovní štúdia, pričom prioritnou požiadavkou boli okrem odbornej teoretickej prípravy aj remeselná zručnosť a fyzická obratnosť. Školenia boli rozdelené medzi základné (bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci, ochrana pred požiarom, vedenie

ŠTRUKTÚRA VYSOKOŠKOLSKÉHO VZDELANIA PRACOVNÍKOV PÚ SR				
ODBOR	STUPEŇ			SPOLU
	I.	II.	III.	
architektúra	2	57	8	67
stavebné vzdelanie		13	1	14
archeológia		33	7	40
história, umenie	4	84	8	96
právo		4	1	5
VŠVU		11		11
archívniectvo		4		4
ekonómia		10		10
ostatné	6	46	7	59
SPOLU	12	262	32	306

Štruktúra vzdelania odborných pracovníkov Pamiatkového úradu SR

referentského vozidla, prvá pomoc, komunikačné zručnosti, kurz práce vo výškach a nad hlbkami), remeselné (remeselník klampiar, kominár, pokrývač, murár, tesár). Odborné pamiatkové školenia (napr. statika, vlhkosť stavieb, poškodenia dreva) boli vedené pod kuratelou najlepších odborníkov z praxe aj z univerzitného prostredia z ČR, Slovenska a Belgicka. Niektorí zamestnanci sa zúčastnili vzdelávacích pobytov v Holandsku a v Nórsku. Napriek rozličnej vstupnej úrovni vzdelania sa prostredníctvom dôkladného systému školení podarilo dosiahnuť vysokú profesionálnu úroveň pracovníkov, čomu napomáhala aj ich vzájomná tímová spolupráca. Školenia je potrebné samozrejme priebežne dopĺňať. V rámci projektu boli aj opačne, organizované vzdelávacie aktivity pre verejnosť a pre vlastníkov pamiatok prostredníctvom konferenčných „Dní Pro Monumenta“, ďalej „Dni čistenia rín“ a v roku 2022 aj séria praktických workshopov spolu s teoretickými prednáškami s medzinárodnými lektormi na témy vápenné technológie, klampiarstvo a tradičné tesárstvo v Trnave, Levoči a v Banskej Štiavnici, v novovybudovaných školiacich strediskách, ktoré sú zároveň regionálnymi sídlami pracovníkov odboru preventívnej údržby. Tieto školenia boli primárne organizované pre vlastníkov pamiatok, ale zúčastnili sa ich aj remeselníci, pamiatkari a zainteresovaná verejnosť.

staraf o svoje pamiatky s dôrazom na zachovanie pôvodnej fyzickej substance pamiatok a predchádzanie poškodení. Domnievame sa, že práve vzdelávanie by sa malo stať základným nástrojom zvyšovania kvality pamiatkovej starostlivosti na Slovensku a to všetkých jej aktérov.

Skúsenosti so vzdelávaním vlastníkov pamiatok naznačujú, že zaškolení vlastníci sa vedľa lepšie

Praktické a teoretické školenia s účasťou zahraničných lektorov v oblasti vápenných technológií a omietok v rámci projektu preventívnej údržby Pro Monumenta II. v remeselnom a výukovom centre v Trnave.

Poznámky:

- ¹ Ing. arch. Pavol Ižvolt, PhD., MsC., generálny riaditeľ Pamiatkového úradu Slovenskej republiky
- ² Osvetové vzdelávanie a vzdelávanie detí v oblasti kultúrneho dedičstva nie je predmetom tohto príspevku.
- ³ Štátne a súkromné ŠUP cca 24 a 1 cirkevná, napr. ŠUP Banská Štiavnica /2 reštaurátorské odbory omietky a štuka, papiera a knižnej väzby/, ŠUP Bratislava /reštaurovanie polychromovanej drevorezby, kamenosochárstvo/, ŠUP Kežmarok /reštaurovanie polychromovanej drevorezby/, ŠUP Sp. Nová Ves, /kamenosochárstvo/, ŠUP Kremnica /štukatérsťvo, umelecké kováčstvo/, ŠUP Hodruša /umelecké kováčstvo/, ŠUP Košice /reštaurovanie malieb/.
- ⁴ Výnimkou je spolupráca ArTUR n.o. s SOŠ služieb a lesníctva v Banskej Štiavnici, odbor murár. Potrebu tohto typu vzdelávania akcentuje aj Stratégia ochrany pamiatkového fondu na roky 2017 – 2022 MK SR úlohou: „Podporiť vzdelávanie a prípravu pre trh práce, zamerané na tradičné stavebné remeslá, zamerané na stredné odborné školy a odborné učilišťa v spolupráci s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky.“ Ďalším strategickým materiálom MK SR, ktorý charakterizuje situáciu je Odvetvová koncepcia odborného vzdelávania a prípravy žiakov na výkon povolania a odborných činností v rezorte kultúry, 2018:
„Odstránenie rozporov a nesúladu vyplývajúcich z nedostatku špecialistov schopných splniť požiadavky pamiatkarov na uplatňovanie historických remesiel a tradičných technológií a odstránenie pretrvávajúceho nezájmu žiakov o štúdium v tejto oblasti. V rámci existujúceho školského systému – študijných odborov – doplnenie vzdelávania nielen o kultúrno-výchovných činností, ale aj o štúdium, týkajúce sa odbornej ochrany kultúrneho dedičstva – konzervovanie, preparovanie (odbor preparácie navrhujeme zriadiť ako samostatný študijný odbor, pretože štúdium tohto odboru úplne abscentuje) a reštaurovanie všetkých druhov zbierok pamäťových a fondových inštitúcií, vrátane ich dokumentácie, doplnenie vzdelávania o štúdium týkajúce sa problematiky priemyselnej digitalizácie kultúrneho dedičstva pamäťových a fondových inštitúcií (dlhodobá archivácia digitálneho obsahu, priemyselná ochrana digitálnych nosičov, metódy a formy využívania analógových a digitálnych systémov a služieb na účely vedy, výskumu, vzdelania, inovácií, podpory podnikania a prezentácie národného kultúrneho a vedeckého dedičstva v národných a nadnárodných systémoch a službách)“.
- ⁵ Máme na mysli napríklad nasledovné:
Katedra UNESCO pre obnovu architektonického dedičstva – prierezové aktivity
Stavebná fakulta STU v Bratislave
 Katedra architektúry
 Katedra technológie stavieb
 Vzdelávacie stredisko SvF STU v Kočovciach a Centrum technológie pamiatok
Fakulta architektúry a dizajnu STU v Bratislave:
 Ústav dejín a teórie architektúry a obnovy pamiatok /11 študentov špecializovaných na pamiatky/
 Vzdelávacie a vedecko-výskumné centrum pre obnovu architektonického dedičstva FA STU
 v Banskej Štiavnici
UK Bratislava – sídlo Martin Katedra nehmotného dedičstva UNESCO
 Filozofická fakulta UK, Katedra dejín a teórie umenia v Bratislave
 Filozofická fakulta TU Katedra dejín a teórie umenia v Trnave
 Filozofická fakulta STU Bratislava – archeológia
 Filozofická fakulta UKF Nitra Pamiatková starostlivosť a kultúrne dedičstvo /katedra muzeológie/ 6 študentov

VŠVU Bratislava:

Katedra reštaurovania

Katedra architektúry

Katedra architektúry na TU Košice

Fakulta umení Košice

Stavebná fakulta Žilinskej univerzity

Katedra pozemného stavitelstva / 1-2 študenti špecializovaní na pamiatky/.

Mediamatika a kultúrne dedičstvo

Fakulta chémie a potravinárstva STU v Bratislave, program Ochrana materiálov a objektov dedičstva.

⁶ Súčasné nastavenie legislatívy nepozná špecializáciu pre projektovanie pamiatkových obnov alebo stavieb v pamiatkovom prostredí.

⁷ University of York v Anglicku, R. Lemaire Centrum v Belgicku, ICCROM v Ríme, Kartúza Mauerbach v Rakúsku, Ecole de Chaillot v Paríži a pod.

⁸ Jednoročné medzinárodné postgraduálne štúdium pamiatok pri Academii Istropolitana Nova vo Svätom Jure v rozmedzí rokov 1997-2012. AINOVA získala za postgraduálny vzdelávací program prestížne ocenenie EÚ a Europa Nostra v roku 2009.

⁹ Napríklad: PÚ SR, SNM, SNG,

¹⁰ Národný Trust n.o., Zachráňme hrady, ArTUR n.o., Centrum stavebného dedičstva – Centrálna v Banskej Štiavnici

¹¹ Napr. Združenie na záchranu Lietavského hradu

¹² Podprogram 1.3

¹³ Geodet, statik, inžinier so špecializáciou na vlhkosť hist. objektov, statik, architekt, reštaurátor, umelecký remeselník, realizátor stavieb, technolog, špecialista na energ. hospodárnosť atď.

¹⁴ Pre odborný rast zamestnancov je dôležitá aj práca v odborných sekciách napr. sekcie pamiatkových území, archeológie, profánnej architektúry atď., obdobne ako vyššie uvedená však nemá primárne vzdelávací charakter.

¹⁵ Členmi partnerstva sú vzdelávacie subjekty: Academia Istropolitana Nova, o. z., PÚ SR, Fakulta reštaurovania Univerzity Pardubice, Informačné a tréningové centrum rakúskeho pamiatkového úradu v Mauerbachu, Národní památkový ústav ČR.

¹⁷ materiály a technológie (novodobé 58,27%, historické 56,54%)

teoretické a metodické hľadiská (42,22%)

právne a administratívne (41,23%)

využitie a prezentácia (40,25%)

historické a umelecko-historické (35,56%)

metódy výskumu (34,57%)

digitálne technológie (32,59%)

krajina a historická zeleň (23,21%)

urbanistické hľadiská (18,77%)

manažment (17,78%)

archeologické dedičstvo (14,81%)

PROJECT OF THE UNESCO DEPARTMENT OF ARCHITECTURAL HERITAGE RESTORATION (INTERDISCIPLINARY APPROACH TO THE RESTORATION OF ARCHITECTURAL HERITAGE - A CULTURAL SUSTAINABILITY TOOL FOR THE CENTURY OF BRATISLAVA)

PROJEKT UNESCO KATEDRA OBNOVY ARCHITEKTONICKÉHO DEDIČSTVA
(INTERDISCIPLINÁRNY PRÍSTUP PRI OBNOVE ARCHITEKTONICKÉHO DEDIČSTVA –
NÁSTROJ KULTÚRNEJ UDRŽATEĽNOSTI NA STU BRATISLAVA)

Jana GREGOROVÁ¹

Abstract: The article deals with the issue of the absence of specialists for the protection and restoration of architectural heritage in the context of cultural sustainability issues. It represents the activities related to the introduction of extended teaching of architectural heritage restoration at STU as part of the ongoing accreditation. It characterizes the Department for the Restoration of Architectural Heritage as a professional platform, concentrating experts on the restoration of building culture and identity. It is mainly focused on applying the principles of monument care in the design process. He understands the protection of monuments comprehensively, as a tool of cultural sustainability.

Key words: building culture; cultural identity; architectural heritage; global education;

Abstrakt: Príspevok sa venuje problematike absencie špecialistov na ochranu a obnovu architektonického dedičstva v kontexte problémov kultúrnej udržateľnosti. Predstavuje aktivity súvisiace so zavedením rozšírenej výuky obnovy architektonického dedičstva na STU v rámci prebiehajúcej akreditácie. Charakterizuje Katedru pre obnovu architektonického dedičstva ako odbornú platformu, koncentrujúcu odborníkov na obnovu stavebnej kultúry a identity. Je zameraná najmä na aplikovanie princípov pamiatkovej starostlivosti v predprojektovej etape, aj v procese navrhovania. Chápe ochranu pamiatok komplexne, ako nástroj kultúrnej udržateľnosti.

Kľúčové slová: stavebná kultúra; nástroje kultúrnej udržateľnosti; metodické projektovanie; tradícia;

Úvod - východisková situácia

V dôsledku čoraz silnejších globalizačných tlakov sa svet dynamicky mení. Je ohrozovaná kultúrna jedinečnosť, ktorú ohrozuje unifikačná a homogenizačná sila mediálnej kultúry. Mediálna kultúra modifikuje a čiastočne aj potláča po stáročia utváranú identitu toho-ktorého kultúrneho celku.

Táto skutočnosť nás vedie k zamysleniu nad tým, aký význam má pre nás v dnešnej dobe vzťah k dedičstvu predkov. Aký dopad bude mať tento vzťah na architektonickú produkciu v hodnotných, (spravidla už pamiatkovo chránených) štruktúrach. Môžeme sa k nemu postaviť ako k neaktuálnemu reliktu, dokumentujúceho našu históriu – ako k exponátu (na tomto princípe sú postavené základy klasickej pamiatkovej starostlivosti), alebo ako k živému odkazu, z ktorého má zmysel čerpať inšpiráciu, ak sa chceme pokúsiť o naturalizáciu súčasnej duchovnej a materiálnej kultúry. (predpoklad kultúrnej udržateľnosti) [1]

Globalizácia aj napriek našej prozápadnej materialisticky nastavenej línii čoraz viac otvára možnosti interpretácie západného a východného modelu ochrany dedičstva. Východný kultúrny model chráni autenticitu procesu vytvárania originálu, západný model chráni autenticitu originálu, ktorého náhrada replikou je diskutabilná, lebo z filozofického hľadiska sa história opakovať nedá. Antropocentricky orientovaný človek ako produkt euroamerickej, prozápadne orientovanej kultúry si túto dilemu začína uvedomovať a preto čoraz viac zdokonaľuje systém ochrany zachovaných aj narušených prírodných aj kultúrnych celkov ako nositeľov identity. V dôsledku ich dlhodobého ohrozovania sa vytvorili rôzne stupne ochrany na lokálnej, národnej, či medzinárodnej úrovni. Spolu s environmentálnymi aspektami hodnotenia životného prostredia sa vyformoval problém kultúrnej udržateľného života.

Vzhľadom na vysoké štádium narušenia pôvodných prírodných aj kultúrnych štruktúr sú vybrané územné či sídelné celky, v ktorých sú stanovené také princí-

py rehabilitácie, ktoré majú tendenciu pôvodný charakter subsystému ochrániť, prípadne obnoviť.

Dosah na riešenie dilemy môže mať aj formovanie východísk pamiatkovej starostlivosti, s nastavením miery akceptovania novej intervencie v danom (generáciami zažitom) prostredí. Od tohto nastavenia závisí aj typ kultúrnej politiky štátu.

Kultúrna politika štátu

Kultúrna politika štátu sa definuje sa zhora, v súlade s praktizujúcim modelom pamiatkovej starostlivosti. Závisí od kultúrneho povedomia komunity, množstva zachovaných pamiatok, finančných prostriedkov, tradície pamiatkovej starostlivosti (direktívny alebo liberálny model) a množstva iných faktorov. Kultúrna politika štátu závisí aj od toho, aký model kultúrnej identity štát preferuje. V európskom kultúrnom kontexte sa vykryštalizovali tri výrazné koncepcie - hegemoniálny, konzervatívny a emancipačný.

Hegemoniálny koncept je založený na pozitívnom základnom postoji k vlastným kultúrnym tradíciám. Produkuje dominantné majoritné kultúrne hodnoty a normy a zároveň potláča prejavy minoritných foriem. Konzervatívny koncept sa sústreďuje na konzerváciu existujúcich foriem kultúrneho života a už vopred odmieta akýkoľvek kultúrny import. Emancipačný koncept kriticky prehodnocuje vlastné kultúrne tradície a je relatívne otvorený voči vonkajším kultúrnym vplyvom. Ani jeden koncept neprípúšťa deštrukciu platných kultúrnych noriem [2]. Nie všetky krajiny EÚ však majú rovnakú východiskovú pozíciu.

Pamiatková starostlivosť ako nástroj kultúrnej udržateľnosti

Ak v danom procese chápeme snahu po zapojení tradície a dedičstva predkov do spôsobu života, je možné chápať pamiatkovú starostlivosť ako nástroj kultúrnej udržateľnosti. Treba ju však chápať komplexne. Jej hlavným poslaním je totiž viacero cieľov. Snaží sa o spomalenie procesu zániku originálnych historických štruktúr, reguláciu ich zachovania a v konečnom dôsledku o zachovanie kontinuity stavebnej kultúry.

Nastavuje rámce ochrany v kontexte hľadania medzi východným a západným kultúrnym modelom a podľa týchto rámcov definuje rámcové metódy obnovy. V súlade s kultúrnou politikou štátu by mala vymedzovať model ochrany a obnovy. Buď sa aplikuje ako dominantný prístup ochrany originálu ako exponátu (konzervácia, umelecké dotvorenie) alebo chápe originál ako živý odkaz, ktorý sa využíva ako inšpirácia pri návrhu nových zásahov

s ohľadom na okolitý kontext, alebo danosti užívateľa.

Problémy procesu ochrany a obnovy architektonického dedičstva na Slovensku

Turbulentné spoločenské zmeny, ktoré sa na Slovensku už dlhodobo dejú, sa podpísali aj na stav pamiatkovej starostlivosti v krajine. Ak sa na jednej strane zvýšila úroveň vykonávania kvalitnej predprojektovej prípravy, na druhej strane sa veľmi podcenila príprava vykonávania projektovej dokumentácie – či už v predprojektovej alebo projektovej etape. Dôsledkom je častá absencia návrhu logistiky procesu obnovy. Je nedocenená predprojektová dokumentácia, ktorá by mala byť súčasťou stanovenia rámcovej metódy pamiatkovej obnovy. Tento stav má za následok nedostatočnú koordináciu, absenciu interdisciplinaritu v procese obnovy a v konečnom dôsledku prílišné zameranie sa iba na ochranu originálu (podceňovaný kontext). Menej pozornosti sa venuje architektonickej stránke procesu, je podceňovaná kreativita procesu obnovy, dôsledkom čoho sa uplatňuje pri nových zásahoch prílišný individualizmus. Vysoká miera individuality sa prejavuje aj pri hodnotení primeranosti nového zásahu do originálnej substance (pri udeľovaní architektonických ocenení CE.ZA.AR sa pôvodná kategória Cena za rekonštrukcia nahradila kategóriou Fenomény architektúry?!?)

Sprievodným javom danej situácie je strata kontinuity medzi procesom obnovy v jednotlivých profesiách. Najväčšie disproporcie nastávajú medzi profesiami ktoré diagnostikujú stav pamiatky a navrhujú jej mieru ochrany a profesiami, ktoré navrhujú v duchu rehabilitácie nové zásahy. Tieto zásahy sú často prianím investorov, ktorí na Slovensku nemávajú vždy kladný vzťah k obnove dedičstva predkov. Výsledkom je potom absencia architektov v obci pamiatkarov, čo spôsobuje, že regulácia obnovy máva zväčša dielčí charakter, venujúci sa výlučne iba ochrane pamiatkových hodnôt. Ambície regulovať sa týkajú najmä ochrany fyzickej podstaty originálu, menej už kontextu kde sa originál nachádza. V obci architektov zasa absentujú empatickí špecialisti. Dotvorenie chýbajúcich častí pamiatkových štruktúr sa potom stáva výlučne doménou architektov, ktorí kontinuitu tradície buď nepoznajú, alebo ju nechápu ako hodnotu, ktorú treba zachovať či kontinuálne rozvíjať. Pri takomto postoji sa potom programovo vytvárajú aj na plochách stavebných prieluk v pamiatkovo chránených územiach kontrastné novotvary, ktoré pôvodný, kontinuálne vytváraný identický obraz historických miest nenávratne zničia.

Postoj relevantných inštitúcií momentálne danú situáciu nerieši. Chýba aj prepojenie týchto inštitúcií na národnej úrovni tak na pozícii ministerstiev, vysokých škôl ako jednotlivých komôr. Architektonické súťaže sa často vypisujú bez vstupov pamiatkarov, následne sa výsledky súťaží vyhodnocujú s ohľadom na mieru invencie návrhu, nie s ohľadom na uchovanie identity miesta, či ochrany autenticity originálu, ak sa jedná o pamiatkovo chránenú štruktúru. Sú neskoordinované požiadavky na výber projektantov s ohľadom na ich referencie, keďže pri výberových konaniach sa ako hlavný determinant výberu uvádza cena. Celý proces je vysoko neefektívny, keďže je zrejmé, že sme v situácii, že je vysoký deficit špecialistov na danú problematiku.

Pri takejto východiskovej situácii je problém motivovať novú generáciu, aby sa obnove pamiatok začala venovať vo zvýšenej miere.

Impulzy na nápravu

Z uvádzaných príspevkov na konferencii je zrejmé, že výuka na vysokých školách je zameraná na problematiku obnovy, jednotlivé pracoviská však nespolupracujú a často o sebe ani nevedia. Preto v rámci snahy o nápravu sme predstavili aj model interdisciplinárnej výuky na Katedre architektúry na Stavebnej fakulte STU Bratislava, ktorý v rámci reakreditácie Študijného programu Pozemné stavby a Architektúra vyučuje obnovu pamiatok s dôrazom na predprojektovú etapu (predprojektová príprava a predprojektová dokumentácia). Chápe obnovu architektonického dedičstva širšie ako obnovu pamiatok. V rámci samostatných predmetov oboznamuje aj s problémom obnovy identity, kontinuity stavebnej kultúry, kreatívnu prácu s archetypmi. Venuje sa vo zvýšenej miere aj využívaniu tradičných postupov počas navrhovania nových stavieb. Dôraz kladie na špecifikum vyhotovenia dokumentácie pri výuke pamiatkových výskumov architektonicko-historických, stavebno-technických a statických.

V oblasti navrhovania aplikuje princípy metodického projektovania, v rámci ktorého sa programovo pracuje s danosťami tradičnej štruktúry, je využívaný interdisciplinárny prístup riešenia od začiatku procesu obnovy. Definuje rámcovú metódu pamiatkovej obnovy v úvode procesu, lebo táto určuje princípy architektonickej intervencie a spôsobu prezentácie pamiatkových hodnôt. Aplikuje vedecký spôsob navrhovania, pri ktorom zároveň chápe architektonické dedičstvo ako exponát a zároveň nositeľ identity. Kreativita je ovplyvnená limitmi autenticity tak v polohe architektonickej ako aj

polohe konštrukčno-technickej. Vypracovaním viacerých možných variantov je možné vybrať najoptimálnejší variant riešenia. Tento postup ponúka alternatívu optimalizácie procesu ochrany a obnovy architektonického dedičstva v predprojektovej etape.

Výuka tohto druhu sa aplikuje na úrovni všetkých stupňoch vysokoškolského vzdelávania. V rámci doktorandského stupňa štúdia sa spracovávajú témy, ktoré sa venujú špecifickým problémom pamiatok tak z hľadiska konštrukčno-technického, pamiatkového ako aj architektonického. Absolventi sa uplatňujú ako výskumníci, metodici, či špecializovaní projektanti, ktorí dokážu pracovať v interdisciplinárnych tímoch.

UNESCO katedera pre obnovu architektonického dedičstva

Projekt Katedry UNESCO je reakciou na danú neuspokojivú situáciu. Vznikol ako spoločný projekt Stavebnej fakulty, Fakulty architektúry a Fakulty chemickej a potravinárskej technológie STU v Bratislave, s cieľom vytvorenia celouniverzitnej platformy pre vzdelávaciu, vedecko-výskumnú a inú tvorivú činnosť v oblasti ochrany a obnovy architektonického dedičstva. (2022-2026). Využíva princípy výuky, ktoré boli spomenuté. Hlavným cieľom Katedry UNESCO je vytvoriť odbornú platformu, pôsobením ktorej by sa aktualizoval pohľad na komplexné chápanie ochrany a obnovy hmotného kultúrneho dedičstva – architektonického dedičstva. Poznatky sa už sprostredkovávajú odbornej aj laickej verejnosti prostredníctvom výskumu, vzdelávania a následnej propagácie. Nové poznatky sa aplikujú aj v projekčnej praxi formou pilotných projektov. Katedra disponuje aj detašovanými vedecko-výskumnými pracoviskami v Banskej Štiavnici a v Kočovciach a Centrom technológie obnovy pamiatok SvF STU Bratislava. Využíva odborné kapacity pracovísk jednotlivých fakúlt, zaoberajúcich sa obnovou pamiatok z hľadiska svojho zamerania pre výuku. Využíva aj odborné kapacity externých pracovníkov tak na výuku ako aj spoluprácu na vyhotovovaní pilotných projektov pre prax. V rámci spolupráce prichádza k výmene poznatkov počas výskumnej fázy projektu ako aj predávaníu poznatkov študentom, či iným cieľovým skupinám.

Napriek tomu, že UNESCO Katedra pre obnovu architektonického dedičstva (Interdisciplinárny prístup pri obnove architektonického dedičstva – nástroj kultúrnej udržateľnosti), bola akceptovaná na Sekcii pre vyššie vzdelávanie UNESCO v Paríži až v januári 2022, už dva roky vykonáva aktivity,

ktoré si stanovila ako priority. Poriada každoročne medzinárodné konferencie, ktoré sú tematicky venované problematike obnovy architektonického dedičstva.

V roku 2022 bol podporený grant KEGA č. 036STU-4/2022 s témou Pamiatkový výskum a možnosti jeho využitia vo vzdelávaní v podmienkach Slovenskej technickej univerzity. Pracuje na pilotných projektoch s celospoločenským významom (Obnova NKP mestského opevnenia v Trnave, mapovanie pozostatkov vodných mlynov v regióne Červený Kameň, príprava projektu koordinácie obnovy Coburgovho kaštieľa v Jelšave, Obnova NKP koniarne v areáli Kaštieľa Rakovských v Kočovciach).

Spolupodielňa sa na získaní Projektu SCOLA 5C - Erasmus+ KA220-HED - Partnerstvá spolupráce vo vysokoškolskom vzdelávaní – Strategická spolupráca v prístupe vzdelávania pre dôveryhodnosť a ochranu a budovanie kapacít a komunikácia miest svetového dedičstva. (Masarykova univerzita Brno, Univerzitné centrum Telč, Katedra múzejníctva a svetového dedičstva UNESCO, Univerzita pre ďalšie vzdelávanie Krems, Ministerstvo výstavby a životného prostredia (Bauen und Umwelt), Katedra

UNESCO vo viacjazyčnej a multikultúrnej komunikácii, Slovenská technická univerzita, Katedra UNESCO pre obnovu architektonického dedičstva- Interdisplínárny prístup k obnove architektonického dedičstva- nástroj kultúrnej udržateľnosti, Český národný pamiatkový ústav, Ústav teoretickej a aplikovanej mechaniky Akadémie vied ČR

Záver

Okrem odbornej stránky procesu obnovy architektonického dedičstva je cieľom Katedry aj medializovať proces rehabilitácie kultúrnej identity, efektívne využívať princíp participácie, nie však na úkor odborných riešení, zahájiť systematickú spoluprácu medzi školami a relevantnými organizáciami, zodpovednými za proces globálneho vzdelávania, zameraného aj na aspekt kultúrnej udržateľnosti. Spolupracuje s NK ICOMOS, PÚ SR, MK SR a využíva pozíciu MZVaEZ SR práve na medializáciu procesu. Celú aktivitu ťažiskovo zameriava najmä na systematickú a efektívnu výchovu mladej generácie, ktorá by nadobudla opätovný vzťah ku dedičstvu predkov. Na praktických pilotných projektoch sa v teréne oboznamuje nielen s krásou nášho stavebného dedičstva, ale aplikuje svoje vedomosti aj pri komunikácii s profesionálmi z praxe, prípadne s investormi.

Webová stránka katedry UNESCO
www.stuba.sk/unesco

Foto z medzinárodnej konferencie Konferencia DEKD 2021 - Ochrana a obnova pamiatok v urbanistickom kontexte – obnova identity – kontinuita stavebnej kultúry

Práce v teréne pri spracovávaní pilotného projektu venovaného komplexnej obnove mestského opevnenia v MPR Trnava, 2022. Zľava figurína, Martin Poliak, Peter Grznár, Nora Naddourová, figurína č. 2.

Poznámky:

- ¹ doc. Ing. arch. Jana Gragorová, PhD., Katedra architektúry, Stavebná fakulta, Slovenská technická univerzita v Bratislave; jana.gregorova@stuba.sk

Pramene:

- [1] (HORÁČEK, M.: Za krásnejší svet, Tradicionalizmus v architekture 20.a 21. storočia, Vutium, Brno 2013, ISBN 978-80-7485-002-8)
- [2] (GAŽOVÁ, V.: Úvod do kulturológie, ACTA CULTUROLOGICA, Zväzok 17, Bratislava 2009, ISBN 80-7121-315-4)
- [3] KEGA 036STU-4/2022 Pamiatkový výskum a možnosti jeho využitia vo vzdelávaní v podmienkach /Slovenskej/ technickej univerzity (grantom KEGA 036STU-4/2022), vedúci grantu doc. PhDr. Magdaléna Kvasnicová, PhD.

TEACHING OF PROTECTION AND RESTORATION OF ARCHITECTURAL HERITAGE – ARCHITECTURAL AND HISTORICAL RESEARCH, PRESENTATION AT KARCH SVF STU

VÝUČBA OCHRANY A OBNOVY ARCHITEKTONICKÉHO DEDIČSTVA –
ARCHITEKTONICKO-HISTORICKÉ VÝSKUMY, PREZENTÁCIA NA KARCH SVF STU

Magdaléna KVASNICOVÁ ¹, Eva BORECKÁ ², Pavol PILAŘ ³

Abstract: Preservation, protection and restoration of architectural and building cultural heritage is a matter of public interest. It requires not only support from the state, but also adequate attention from educational institutions and universities, preparing specialists for the field of monument care. Civil engineering and architecture at the Faculty of Civil Engineering of STU as part of the ongoing accreditation provided by KARCH. The second part focuses information about educational opportunities in the field of architectural-historical research in the conditions of the same Faculty.

Key words: education, architectural heritage, restoration, architectural-historical research

Abstrakt: Zachovanie, ochrana a obnova architektonického a stavebného kultúrne dedičstva je vecou verejného záujmu. Vyžaduje si nielen podporu zo strany štátu, ale i adekvátnu pozornosť zo strany vzdelávacích inštitúcií a vysokých škôl, pripravujúcich odborníkov pre oblasť pamiatkovej starostlivosti. Príspevok v základných obrysoch predstavuje štruktúru predmetov, zaoberajúcich sa obnovou architektonického dedičstva v bakalárskom a inžinierskom stupni štúdia v súvislosti so študijným programom Pozemné stavby a architektúra (ďalej ŠP PSA) na Stavebnej fakulte STU v rámci prebiehajúcej akreditácie, ktoré zabezpečuje KARCH. V druhej časti sa zameriava na informáciu o možnostiach vzdelávania v oblasti architektonicko-historického výskumu (ďalej AHV) v podmienkach Stavebnej fakulty STU.

Kľúčové slová: vzdelávanie, architektonické dedičstvo; obnova; architektonicko-historický výskum

Úvod

Historické stavby a ich celky sú najvýznamnejší a najviditeľnejší doklad dejinného vývoja a historického postavenia každej krajiny v Európe. Zachovanie, ochrana a obnova architektonického a stavebného kultúrne dedičstva je vecou verejného záujmu. Preto si vyžaduje podporu zo strany štátu a adekvátnu pozornosť zo strany vzdelávacích inštitúcií a vysokých škôl, pripravujúcich odborníkov pre oblasť pamiatkovej starostlivosti, ktorá by sa mala prejavovať pri príprave študijných programov, ktoré by reflektovali jej potreby. Konferencia s témou *Ďalšie vzdelávanie v oblasti obnovy architektonického dedičstva – informácia o prebiehajúcich aktivitách* je príležitosťou, informovať sa vzájomne o vzdelávacích aktivitách v tomto smere. V prvej časti nášho príspevku predstavíme v základných obrysoch štruktúru predmetov, zaoberajúcich sa obnovou architektonického dedičstva v bakalárskom a inžinierskom stupni štúdia v súvislosti so študijným pro-

gramom Pozemné stavby a architektúra (ďalej ŠP PSA) na Stavebnej fakulte STU v rámci prebiehajúcej akreditácie, ktoré zabezpečuje KARCH. V druhej časti sa príspevok zameriava na informáciu o možnostiach vzdelávania v oblasti architektonicko-historického výskumu (ďalej AHV) v podmienkach Stavebnej fakulty STU.

Výučba ochrany a obnovy architektonického dedičstva na Stavebnej fakulte STU v Bratislave

V akreditačnom spise sa v profile absolventa medziodborového študijného programu Pozemné stavby a architektúra (ďalej PSA) v študijných odboroch 1. Architektúra a urbanizmus a 35. Stavebníctvo uvádza zameranie „na riešenie problémov architektonického navrhovania (s dôrazom na akceptovanie hodnotných daností architektonického a urbanistického kontextu) a v stavebno-technickej a technologickej dimenzii stavebno-technického riešenia (s dôrazom na stavebno-konštrukčné

a stavebno-fyzikálne zvládnutie technickej a technologickej stránky procesu navrhovania). Synergický efekt týchto stránok generuje nové trendy v navrhovaní budov a stavebného prostredia, ktoré dôsledne čerpajú skúsenosti zo stavebnej kultúry typickej pre náš kultúrny kontext a zároveň primerane aplikujú nové technické postupy pri riešení návrhu zohľadňujúceho aktuálne environmentálne požiadavky. Špecifikom medziodborového študijného programu je výrazné aplikovanie požiadaviek udržateľnosti v procese bádania a navrhovania, v zmysle zachovania regionálnej kultúrnej identity so súčasným dôsledným využitím nových a aktuálnych trendov v architektúre a v stavebníctve."

⁴ Najvýznamnejším a najviditeľnejším nositeľom regionálnej kultúrnej identity je zachované architektonické dedičstvo, ktoré vnímame širšie ako súčasť stavebnej kultúry. Zohľadnenie kultúrnych aspektov sa premieňa do obsahu aktuálne akreditovaného študijného programu PSA a konkretizuje prostredníctvom viacerých relevantných predmetov v ponuke študijného programu PSA v oboch stupňoch štúdia, ktoré sa týkajú stavebného dedičstva a jeho udržateľnosti a pamiatkovej obnovy, ktoré zabezpečuje KARCH.

Výučba ochrany a obnovy architektonického dedičstva na Stavebnej fakulte STU v Bratislave v 1. stupni štúdia

Prvýkrát sa s témou architektonického/stavebného dedičstva stretnú poslucháči všetkých študijných odborov Stavebnej fakulty v 1. ročníku základného kurzu k dejinám architektúry v rámci predmetu **Dejiny architektúry a stavitelstva** (2/0 h, kr.2, P, Kvasnicová). Predmet im formou prednášok poskytne globálny prehľad o svetových dejinách stavitelstva a architektúry od jeho počiatkov až po súčasnosť a oboznámi s kľúčovými dielami historickej architektúry a stavitelstva. Veľkému počtu študentov (v akademickom roku 2022/2023 aktuálne 573 zapísaných) bolo prispôsobené zadanie (skica antických architektonických poriadkov), ktorého cieľom bolo zdôrazniť fažiskový význam obdobia antiky, v ktorej bol vytvorený nosný a nadčasový klasický architektonický jazyk, využívaný architektmi ešte aj v 21. storočí. KARCH zabezpečuje predmet pre zahraničných študentov v anglickom jazyku (Ing. arch. Šimkovičová). Poslucháči študijného odboru PSA pokračujú v prehľbovaní základných vedomostí v 2. ročníku v rámci dvoch predmetov **Dejiny architektúry a umenia 1** (rozsah 2/0 h, v akad. r. 2022/23 225 posl.) a **Dejiny architektúry a umenia 2** (2/0 h, Kvasnicová, Borecká), kde sa podrobnejšie oboznámia predovšetkým s vývojom európskej architektúry a výtvarného umenia až do začiatku 21. storočia. Dôležitým pre problematiku

a chápanie architektúry so špecifickým dôrazom na jestvujúce stavebné substancie je predmet **Úvod do navrhovania architektúry** (rozsah 2/0 h). Prednášky sú svojim obsahom aj kolektívom prednášajúcich zamerané na počiatočnú prácu s priestorom a s dôrazom na okolitý kontext, kultúrnu udržateľnosť a stavebnú kultúru. Predmet je základom k smerovaniu školy architektúry na KARCH, ktorý sa odráža aj v predmetoch **Architektonické navrhovanie budov 1-3** (rozsah 2/2 h), **Urbanizmus a územné plánovanie** (rozsah 2/1 h) a v **ateliérových tvorbách** (urbanizmus, rodinný dom a bytový dom), ktoré sú vedené architektmi, pôsobiacimi na Katedre architektúry a napriek navrhovaným novotvarom sa držia princípov stavebnej kultúry typickej pre náš kultúrny kontext.

Na všeobecné vedomosti získané na predmetoch z dejín architektúry nadväzujú ešte v poslednom 4. ročníku 1. stupňa štúdia 2 nové predmety, ktoré sa venujú problémom pamiatkovej ochrany a obnovy stavebného a architektonického dedičstva – a to špecifickým činnostiam, ktoré sú dôležité v úvodných fázach zložitého procesu pamiatkovej obnovy ako súčasť predprojektovej prípravy. Prvý predmet v zimnom semestri so statusom PV **Obnova a ochrana pamiatok 1**, (rozsah 2/2, v akad. r. 2022/23 136 posl.) sa venuje stavebno-technickej stránke predprojektovej prípravy pamiatkovej obnovy: meračskej dokumentácii pamiatok, stavebno-technickému, statickému, stavebno-technologickému výskumu. V rámci predmetu študenti pod vedením pedagóga spracúvajú zadania podľa aktuálnej ponuky pamiatkových objektov z praxe. (Podrobnejšie referujú kolegovia zo spolupracujúcich katedier geodézie, betónových konštrukcií a technológie stavieb). Získané informácie môže študent/ka uplatniť v procese projektovania. Výhodou predmetu je, že ho absolvujú všetci poslucháči 4. ročníka.

V nevýhodnej situácii sa ocitá druhý z nových predmetov **Architektonicko-historický výskum** (ďalej AHV, rozsah 2/2 h, s nízkym počtom zapísaných študentov (6 zapísaných v 2021/22). Dôvodom môže byť jeho zaradenie ako novinky, alebo že ako voliteľný vstupuje do konkurencie pre študentov atraktívnejších predmetov LS: Vizualizácie a virtuálna realita, BIM (3 hod týždenne v module Architektúra) a 4 ďalších voliteľných predmetov v module Pozemné stavby, všetkých s väčšou hodinovou výmerou a končiacich skúškou. Malý počet študentov vzhľadom na formu a obsah predmetu a veľké počty nie je síce nevýhodou, ale pri veľkých počtoch študentov 1. stupňa štúdia je otvorené predmetu s nižším počtom, ako je 10 zapísaných študentov

ako podmienka otvorenia predmetu luxusom. Nízky záujem môže zlepšiť väčšia propagácia na príbuzných predmetoch (OOPA 1), pozitívne echo študentov, ktorí už predmet absolvovali.

Výučba ochrany a obnovy architektonického dedičstva na Stavebnej fakulte STU v Bratislave v 2. stupni štúdia

V inžinierskom stupni štúdia zapísaní študenti, ktorí prešli výberom pokračujú v medziodborovom študijnom programe v 35. stavebníctvo, odbor 1. Architektúra a urbanizmus⁵. Absolvovanie predmetov z 4. ročníka vytvára predpoklad na zvládnutie zadania spojených s dvojicou predmetov **Obnova a ochrana pamiatok 2** (ďalej OOP2, rozsah 2/2 h, 2022/2023 29 zapísaných poslucháčov) v 5. ročníku ZS a **Prezentácia architektonického dedičstva** (ďalej PAD, rozsah 2/2 h) v 6. ročníku ZS. Oba predmety dávajú možnosť poslucháčom oboznámiť sa s činnosťami, ktoré sa zameriavajú na poznávanie, identifikáciu, analýzu a interpretáciu pamiatkových hodnôt historickej stavby a aplikovať v projektovej príprave.

V rámci predmetu OOPA2 sa učí študent/ka „*klasifikovať príslušné smernice platné pri projektovaní v pamiatkovo chránenom prostredí, metodiku a postupy ochrany a obnovy objektov pamiatkovo chránených, získavať vedomosti o metódach obnovy, architektonických trendoch inšpirujúcich sa tradíciou a identitou miesta, charakterizovať podstatu metodického projektovania, poznať princíp vykonávania architektonicko-historického prieskumu*“. Okrem série prednášok podmienkou absolvovania je klauzúrna práca. Predmetom zadania je historická stavba, na ktorej nebola realizovaná obnova (status NKP nie je podmienkou), pri ktorej sú k dispozícii podklady (zameranie, dokumentácia AHV). V prípade chýbajúceho AHV poslucháči spracúvajú pod vedením pedagóga špecialistu povrchový AHV/prieskum (formou obhliadky, archívneho výskumu), pre vyhodnotenie stavebno-historického vývoja a pamiatkových hodnôt objektu. Aktuálne je v záujme KARCH a Katedry UNESCO riešiť zadania, vyplývajúce zo spolupráce s praxou (o.z. Mikroregión Červený Kameň a ďalšie, ktorých prezentácie budú nasledovať). Skúška spočíva v prezentácii klauzúrnej práce s aplikačnými otázkami.

V prípade predmetu PAD si poslucháči v rámci spoločného kolektívneho zadania priamo vyskúšajú medziodborovú spoluprácu so študentmi FiF UK. Osvedčila sa už viacročná spolupráca s Katedrou archívnictva a muzeológie FiF UK v Bratislave (doc. Kačírek), ktorej poslucháči pripravujú pod-

klady (archívny historický výskum) s prezentáciou výsledkov. Na ich prácu nadväzujú poslucháči SvF STU. Osvedčila sa forma blokovej výuky na detašovaných pracoviskách STU v Banskej Štiavnici, alebo v Kočovciach.

Výučba ochrany a obnovy architektonického dedičstva sa završuje v predmete **Ateliérová tvorba 9 (obnova objektov pamiatkovo chránených)**, (ďalej AT 9, rozsah 0/5 h). Po absolvovaní predmetu študent vie nielen charakterizovať, ale aj aplikovať špecifické postupy pri návrhu obnovy pamiatky v predprojektovej etape a pri projektovaní jej obnovy. „*Chápe princípy a metódy architektonickej tvorby v pamiatkovo chránenom prostredí, pri stanovení novej funkčnej náplne a pri návrhu obnovy vie zohľadniť špecifické požiadavky definované architektonicko-historickým výskumom. Vie optimalizovať využitie platných noriem pri obnove pamiatok hľadaním kompromisných riešení.*“⁶ Z uvedeného vyplýva základná podmienka zadania pamiatkového objektu – dokumentácia zamerania skutkového stavu a pamiatkového architektonicko-historického výskumu. Za rovnakých podmienok môže byť predmetom zadania projekt pamiatkovej obnovy historického objektu ako téma diplomovej práce.

V 2.stupni štúdia KARCH zabezpečuje predmety, širšie zoznamujúce študentov s kultúrnymi súvislosťami vývoja modernej **Teória a dejiny architektúry a umenia 1** (rozsah 2/0 h) a súčasnej architektúry v praktickej rovine projektovej praxe, ako aj súčasného teoretického architektonického diskurzu **Teória a dejiny architektúry a umenia 2** (rozsah 2/0 h); **Trendy v súčasnej architektúre a dizajne** (rozsah 2/0 h); **Odborná prax** (rozsah 3 t).

Výučba ochrany a obnovy architektonického dedičstva - architektonicko-historické výskumy

Základným predpokladom a východiskom kvalitnej starostlivosti o stavebné dedičstvo je výskum. Výskum historických stavieb má výrazne interdisciplinárny charakter, lebo pri ňom spoločne participujú odborníci rôznych technických a humanitných disciplín. Architektonicko-historické výskumy sú dôležitou a z hľadiska poznania možno povedať aj najzaujímavejšou oblasťou pamiatkovej starostlivosti. Sú nielen zdrojom poznania stavebných dejín architektonickej pamiatky, ale širšie jej pamiatkových hodnôt a kultúrneho významu, vďaka čomu slúžia ako základné východisko a podklad pamiatkovej obnovy. Z tohto dôvodu je dôležité, aby sa s postupmi, metódami skúmania, rozpoznávania a interpretácie historických stavieb z hľadiska kultúrno-historických a umeleckohistorických hodnôt

ooboznámili všetci, ktorí sa zúčastňujú procesu ich obnovy, aby ich dokázali aplikovať v štádiu projektovej prípravy aj realizácie.

Ešte pred akreditáciou bola na Katedre architektúry SvF STU zabehnutá prax pracovať s dvoma zásadnými podkladmi pre potreby ateliéru navrhovania obnovy historických pamiatok: zameraním skutkového stavu a dokumentáciou architektonicko-historického výskumu, ktorú si v rámci v študenti sami vyhľadávali, resp. vypracovávali pod vedením pedagóga formou archívneho výskumu a obhliadkou. V rámci aktuálnej akreditácie sa AHV okrem predmetu Ateliérovej tvorby z obnovy pamiatok (AT9, LS, 6.ročník Ing. štúdia) uplatňuje v dvoch vyššie spomínaných prípravných predmetoch pre architektonické navrhovanie obnovy architektonického dedičstva v 2. stupni medziodborového študijného programu Pozemné stavby a architektúra (ďalej PSA): OOPA2 a PAD. Ako novinka v akademickom roku 2021/2022 bol otvorený samostatný voliteľný predmet **Architektonicko-historický výskum** (ďalej AHV, LS, 2/2, kr. 4, Kvasnicová, PV) ako logické pokračovanie taktiež novo otvoreného predmetu OOPA 1, oba zaradené do bc. stupňa štúdia.

Predmet AHV pozostáva z cyklu prednášok k dejinám a typológii pamiatkových výskumov zameraných na identifikáciu kultúrnych hodnôt architektonických pamiatok ako aj ich využitia pri obnove pamiatok a architektonickej tvorbe. Hlavný záujem je sústredený na architektonicko-historický výskum, kde sa v rámci cvičení na konkrétnom objekte podľa aktuálnej ponuky⁷ študent oboznamuje s metódami (datovanie, sondovanie, štýlová analýza, fotodokumentácia...), obsahom a formami spracovania AHV a využitia podporných prieskumov pre jeho potreby. Ambíciou predmetu je, aby študent poznal problematiku výskumu nehnuteľných pamiatok, mal prehľad o všetkých odborných disciplínach a profesiách, ktoré sa podieľajú na výskume historických urbanistických sídiel, architektonických pamiatok staršej a modernej architektúry za účelom identifikácie kultúrnych a pamiatkových hodnôt architektonického a stavebného dedičstva, odborne komunikovať a spolupracovať s dotknutými profesiami z oblasti humanitných (spoločenskovedných) a umeleckých disciplín (historikmi, historikmi umenia, archeológmi, reštaurátormi) v rámci interdisciplinárnej spolupráce, koordinovať jednotlivé typy výskumov, zodpovedať za riadenie práce pracovného tímu, mať schopnosť inovatívne a tvorivo myslieť, odborne aplikovať a prezentovať výsledky AHV pri projektovaní návrhu obnovy.

Záver

Aktuálnym trendom je prepájanie rôznych vedných odborov, z ktorých profitujú všetky strany. Žiada sa, aby univerzity na Slovensku, ktoré pripravujú poslucháčov do architektonickej a stavebnej praxe, viedli svojich absolventov k odvahe prekračovať hranice vlastnej špecializácie a otvárajú sa novým spoluprácam, poznatkom a objavom. Oblasť, ktorá si to priamo vyžaduje je obnova architektonických pamiatok. Vo svojom zacielení je praktickou interdisciplinárnou činnosťou využívajúcou výsledky technických, humanitných vied a umeleckých disciplín. Hlavným zdrojom informácií o stavebnom dedičstve je pamiatkový výskum realizovaný in situ pre potreby pamiatkovej obnovy. Okrem technických výskumov zameraných na stavebno-technickú a technologickú diagnostiku historických stavieb, zahŕňa viaceré odbory výskumu, ktorý sa zameriavajú na identifikáciu kultúrno-historických a pamiatkových hodnôt stavebného dedičstva: architektonicko-historický (ďalej AHV), urbanisticko-historický (ďalej UHV), umelecko-historický, archeologický, reštaurátorský výskum, ktoré sú aj legislatívne ukotvené v „pamiatkovom“ zákone z roku 2003. Na rozdiel od archeologického, umelecko-historického a reštaurátorského výskumu, architektonicko-historický a urbanisticko-historický výskum, nemá v súčasnosti žiadnu relevantnú vysokú školu na Slovensku vo svojom vzdelávacom portfóliu v rámci študijných predmetov a nie je vlastne systémovo doriešená príprava odborníkov s odbornou spôsobilosťou v týchto špecifických odboroch aplikovaného výskumu. Cieľom aktuálnej akreditácie⁸ je implementovať pamiatkový architektonicko-historický výskum do vzdelávania architektov a stavebných inžinierov za účelom zvýšenia gramotnosti v projekčnej a realizačnej praxi v oblasti pamiatkovej obnovy a nájsť a etablovať nové spôsoby a formy výučby, reagujúce na nové výzvy, ktoré prináša rozvoj elektronických médií, čo je v súlade so stratégiou Katedry UNESCO.

Poznámky:

- ¹ doc. PhDr. Magdaléna Kvasnicová, PhD., Katedra architektúry, Stavebná fakulta STU v Bratislave, magdalena.kvasnicova@stuba.sk
- ² doc. Ing. arch. Eva Borecká, PhD., Katedra architektúry, Stavebná fakulta, Slovenská technická univerzita v Bratislave; eva.borecka@stuba.sk
- ³ Ing. Mgr. art. Pavol Pilar, Katedra architektúry, Stavebná fakulta, Slovenská technická univerzita v Bratislave; pavol.pilar@stuba.sk
- ⁴ Profil absolventa študijného programu PSA 2.stupňa štúdia.
- ⁵ Garant študijného programu je doc. Ing.arch. Jana Gregorová, PhD.
- ⁶ Zdroj: Syllabus predmetu I1-ATT9 - Ateliérová tvorba 9 (obnova objektov pamiatkovo chránených) (SvF - ZS 2022/2023) (stuba.sk)
- ⁷ 2021/2022 Kostol Najsvätejšej Trojice na Podhradí v Bratislave.
- ⁸ Rovnako otázku implementácie pamiatkového výskumu rieši aj projekt KEGA č.036STU-4/2022 Pamiatkový výskum a možnosti jeho využitia vo vzdelávaní v podmienkach Slovenskej technickej univerzity.

TEACHING OF PROTECTION AND RESTORATION OF ARCHITECTURAL HERITAGE – MEASURING DOCUMENTATION

VÝUČBA OCHRANY A OBNOVY ARCHITEKTONICKÉHO DEDIČSTVA – MERAČSKÁ DOKUMENTÁCIA

Marek FRAŠTIA ¹, Marián MARČIŠ ²

Abstract: The measurement documentation of the monument is a basic and necessary basis for further activities leading to its protection and restoration. At the same time, the digital documentation itself creates a copy of the monument, which can be reconstructed identically at any time in the future. Therefore, the education of experts in this field is an essential part of the mosaic of interdisciplinary activities for the protection and restoration of monuments. Modern measuring technologies bring about a high degree of automation, despite the fact that it is necessary to understand these technologies and use them effectively. Such erudite and professional users are clearly surveyors, whose measurement and processing of measurements are the subject of their study. On the other hand, it is important that other professions involved in the restoration of monuments have knowledge of the possibilities and outputs of these technologies, so that they can more effectively approach the issue of restoration of a specific monument. That is why education at an interdisciplinary level is important in this area.

Key words: measurement documentation; teaching; modern technologies; interdisciplinarity;

Abstrakt: Meračská dokumentácia pamiatky je základným a nevyhnutným podkladom pre ďalšie činnosti vedúce k jej ochrane a obnove. Pritom už samotná digitálna dokumentácia vytvára kópiu pamiatky, ktorú je možné identicky rekonštruovať kedykoľvek v budúcnosti. Preto je výchova odborníkov v tejto oblasti nevyhnutnou súčasťou mozaiky interdisciplinárnych činností ochrany a obnovy pamiatok. Moderné meračské technológie prinášajú vysoký stupeň automatizácie, napriek ktorej je potrebné týmito technológiami rozumieť a efektívne ich používať. Takýmito erudovanými a profesionálnymi užívateľmi sú jednoznačne geodeti, ktorých meranie a spracovanie meraní sú predmetom ich štúdia. Na druhej strane je dôležité, aby aj ostatné profesie podieľajúce sa na obnove pamiatok mali vedomosti o možnostiach a výstupoch týchto technológií, čím môžu efektívnejšie pristupovať k problematike obnovy konkrétnej pamiatky. Preto je dôležité v tejto oblasti vzdelávanie na interdisciplinárnej úrovni.

Kľúčové slová: meračská dokumentácia; výuka; moderné technológie; interdisciplinarita;

Výuka geodézie na stavebnej fakulte STU v Bratislave

Tradícia výuky odboru geodézie a kartografie má na Stavebnej fakulte STU viac ako 80 ročnú históriu. V súčasnosti na ňu nadväzujú 2 katedry – Katedra geodézie a Katedra globálnej geodézie a geoinformatiky. Tieto 2 katedry zabezpečujú najväčší objem absolventov študijného programu Geodézia a kartografia vo všetkých 3 stupňoch vysokoškolského štúdia na Slovensku. Katedry disponujú erudovanými pracovníkmi aj pre oblasť obnovy a ochrany pamiatok (vrátane archeologických) s kvalitnými vedeckými výstupmi na úrovni Q1 a CC. Interdisciplinárna spolupráca s ostatnými študijnými programami (nielen) na Stavebnej fakulte STU v Bratislave je preto logickým

dôsledkom ich odborného pôsobenia. Množstvo projektov meračskej dokumentácie pamiatok z domáceho aj medzinárodného prostredia je toho dôkazom. Zapojenie sa týchto odborníkov do výuky budúcich špecialistov v oblasti ochrany pamiatok v rámci Bc., Ing. aj postgraduálneho stupňa štúdia, ako aj v rámci novovzniknutej Katedry UNESCO vnímame ako logický ale aj nevyhnutný krok pre plnohodnotné naplnenie vedomostí týchto absolventov. Pre takéto vzdelávanie hovorí aj čoraz nižší stav počtu odborníkov v pamiatkovej ochrane, o čom svedčí aj prax zo slovenskej reality a všetky relevantné inštitúcie. Zaostávame v tomto výrazne aj oproti západnej Európe.

Súčasná výuka geodézie pre pamiatkovú ochranu (program GaK)

Meračská dokumentácia pamiatok nie je v študijnom programe Geodézia a kartografia zastúpená vlastnými predmetmi, je však prezentovaná v niekoľkých predmetoch v rámci častí prednášok a úloh na cvičeniach. Ide predovšetkým o predmety Fotogrametria 1, Fotogrametria 2 a Aplikovaná blízka fotogrametria a niektorých predmetoch z geografických informačných systémov.

Študentom je na týchto predmetoch prezentované:

- podrobný popis metód a postupov zameriavania objektov,
- špecifiká pamiatkových objektov,
- požiadavky na presnosť, podrobnosť a druhy výskumov,
- problémy a riešenia,
- ukážky z praxe – detailne.

Okrem technických riešení je kladený dôraz práve na špecifiká pamiatkových objektov a snaha o získanie určitého vzťahu k pamiatkam ako kultúrneho dedičstva našej histórie, nie len ako materiál-nemu vzťahu ku stavebnému objektu.

Výuka dokumentácie pre pamiatkovú ochranu (program PSA)

V študijnom programe Pozemné stavby a architektúra sa výuka realizuje v predmetoch Ochrana a obnova pamiatok (OOPA) 1 a OOPA 2, vo výmere 2 hodiny prednášky za semester. Ide o doplnkové vzdelanie študentov v bakalárskom aj inžinierskom stupni štúdia, pričom cieľom nie je naučiť ich merať pamiatky ale informovať o súčasných možnostiach.

V predmete OOPA 1 (2h prednášky/semester, Bc. stupeň) je cieľom predstaviť študentom:

- základné meračské technológie pre dokumentáciu pamiatok,
- ich vlastnosti, princípy,
- možnosti metód, presnosť, rozlíšenie (detailnosť),
- výstupy,
- efektivita (časová, personálna, finančná),
- konkrétne ukážky z našej praxe.

V predmete OOPA 2 (2h prednášky/semester, Ing. stupeň) je cieľom predstaviť študentom:

- rozšírenie poznatkov z predmetu OOPA 1,
- uplatnenie jednotlivých metód pre rôzne typy pamiatkových objektov a výskumov,
- konkrétne ukážky z našej praxe.

Ako už bolo spomenuté, cieľom v tejto skupine študentov nie je naučiť ich merať a spracovávať

merania. To najlepšie vedú absolventi programu Geodézia a kartografia a uplatnenie absolventov iných programov v tejto oblasti by bolo mrhanie personálnymi aj finančnými kapacitami, navyše s neistým výsledkom. Je však dôležité, aby všetci odborníci podieľajúci sa na procese obnovy pamiatky mali vedomosti o možnostiach súčasných meračských technológií a vlastnostiach ich výstupov. Je to predpokladom k zefektívneniu a skvalitneniu celého procesu ochrany a obnovy pamiatky, čo logicky vedie k naplneniu celospoločenských požiadaviek na ochranu kultúrneho dedičstva.

Jesenná univerzita architektúry (JUA)

Interdisciplinárny workshop JUA je každoročne organizovaný na detašovanom pracovisku Fakulty architektúry STU v Banskej Štiavnici. Organizátorom a hlavným odborným garantom akcie je Ing. arch. Katarína Vošková, PhD. S úspechom sa tejto akcie zúčastňujú tradične aj študenti programu GaK v počte 3-6 osôb, plus 1-2 doktorandi. Za pedagogický zbor je to buď doc. Fraštila alebo doc. Marčíš. Úlohou študentov GaK je predovšetkým dokumentovať vybrané pamiatky metódami fotogrametrie a laserového skenovania a vytvoriť tak podklad pre následné činnosti ostatných študentov predovšetkým s architektonickým zameraním. To, že workshop má veľký úspech u študentov GaK dokazuje aj následný záujem o záverečné (bakalárske a diplomové) práce z oblasti dokumentácie pamiatok.

Spolupráca s Pamiatkovým úradom SR

Katedra geodézie dlhodobu spolupracuje s PÚ SR ako konzultačný orgán pre digitalizáciu pamiatok a dobré vzťahy sa prejavujú aj naopak v podpore výuky geodézie zo strany PÚ v podobe zapožičiavanie prístrojov, či účasti a prezentácie pracovníka PÚ na cvičeniach z predmetu Aplikovaná blízka fotogrametria. Každoročne je na Katedre geodézie predstavená praktická ukážka skenovania triangulačným skenerom COMET LED, ktorý má PÚ vo vlastníctve ako jeden z mála subjektov v SR. Istou formou spolupráce je aj pôsobenie našich absolventov GaK ako zamestnancov na Oddelení grafickej dokumentácie PÚ SR. V budúcnosti predpokladáme ďalšiu spoluprácu v oblasti tvorby metodických príručiek pre meračskú dokumentáciu pamiatok.

Ďalšie plánované aktivity a návrhy

V oblasti pamiatkovej ochrany sú geodetické katedry Stavebnej fakulty STU v Bratislave pripravené poskytovať vzdelávanie na všetkých stupňoch VŠ štúdia ale aj mimo akademického prostredia pre ostatné subjekty odborne zapojené do pamiat-

Ďalšie vzdelávanie v oblasti obnovy architektonického dedičstva - Informácia o prebiehajúcich aktivitách kovej ochrany.

Aktívne sa budeme naďalej podieľať na úlohách výuky pre študentov Stavebnej fakulty, Katedry UNESCO a plánujeme aj odborné semináre pre geodetov z praxe. Takisto sme otvorení poskytovať služby všetkým účastníkom procesu ochrany pamiatok podľa spoločenských požiadaviek.

Poznámky:

¹ doc. Ing. Marek Fraštia, PhD., Katedra geodézie SvF STU v Bratislave, marek.frastia@stuba.sk

² doc. Ing. Marián Marčíš, PhD., Katedra geodézie SvF STU v Bratislave, marian.marcis@stuba.sk

THE USE OF BIM IN THE RECONSTRUCTION OF A HISTORICAL ROOF – JAZDECKÁ SKÓLA ŠTIFT

VYUŽITE BIM PRI REKONŠTRUKCII HISTORICKÉHO KROVU – JAZDECKÁ ŠKOLA ŠTIFT

Roman RUHIG ¹, Ema RUHIGOVÁ ²

Abstract: Despite the recent significant increase in the use of Building Information Modeling (BIM) in the field of cultural heritage, its application to wooden structures for their conservation is still insufficient. The contribution in question focuses on the reconstruction of the truss of the national cultural monument "ŠTIFT" Equestrian School in Senec. The reconstruction project was processed in the BIM program from the preparatory phase to the implementation, which made the preparatory and design phase as well as the implementation itself more efficient. The result is a reconstructed historic truss, which, thanks to the BIM data, could be initially assembled in the workshop and later placed on the existing facade cornice. In the end, the implementation process and design preparation in BIM has a positive impact on the environment.

Key words: reconstruction; historic truss, national cultural monument, BIM

Abstrakt: Napriek nedávnomu výraznému nárastu využívania informačného modelovania budov (BIM) v oblasti kultúrneho dedičstva, je jeho aplikácia v rámci drevených konštrukcií s cieľom ich ochrany stále nedostatočná. Predmetný príspevok sa zameriava na rekonštrukciu krovu národnej kultúrnej pamiatky Jazdecká škola „ŠTIFT“ v Senci. Projekt rekonštrukcie bol od prípravnej fázy až po realizáciu spracovaný v programe BIM, čo zefektívnilo prípravnú a projekčnú fázu, ako aj samotnú realizáciu. Výsledkom je zrekonštruovaný historický krov, ktorý mohol byť vďaka údajom z BIM prvotne zmontovaný v dielni a neskôr umiestnený na existujúcu rímsu priečelia. V konečnom dôsledku má daný postup realizácie a projekčná príprava v BIM priaznivý dopad aj na životné prostredie.

Klíčové slová: rekonštrukcia; historický krov, národná kultúrna pamiatka, BIM

Úvod

Využitie BIM pri obnove pamiatok je stále veľmi náročná úloha a jednou z najťažších tém je výber úrovne detailov, teda rovnováha medzi charakteristikami budovy a jej znázornením v 3D geometrickom modeli. Typizácia architektonického štýlu je založená na identifikácii najdôležitejších prvkov alebo tvarov a ich zahrnutie do BIM modelu by sa malo urobiť niekoľkými spôsobmi: ako povrchová sieť triangulovaná z prieskumu mračna bodov, parametrický objekt definovaný pravidlami gramatického tvaru alebo jeden hraničný tvar [1].

Údaje z 3D mračna bodov sa získavajú z údajov, ako je pozemná fotogrammetria, fotogrammetria na blízko (CRP) a detekcia a meranie vzdialenosti (LiDAR). Vďaka týmto systémom získavame veľké množstvo informácií. Dané údaje zahŕňajú metrickú presnosť povrchu predmetov, informácie o odrazi-

vosti a textúru materiálov. Mračná bodov je možné exportovať do informačných modelov budov (BIM), aby sa zjednodušili procesy 3D modelovania, čím sa stávajú súčasťou projektu obnovy, alebo rekonštrukcie daného objektu. V súčasnosti väčšina vedeckých prác v tejto oblasti implementuje procedúry vkladania mračien bodov do BIM, ktorých interoperabilita by sa mala analyzovať, aby sa odhalila ich užitočnosť pri modelovaní historických budov [2].

Avšak napriek nedávnomu výraznému nárastu využívania informačného modelovania budov (BIM) v oblasti kultúrneho dedičstva, je jeho aplikácia na drevené konštrukcie s cieľom ich ochrany stále nedostatočná. V porovnaní s inými stavebnými materiálmi má drevo jedinečné vlastnosti, ktorým je potrebné venovať pozornosť, aby bolo možné vykonať správne posúdenie jeho stavu [3].

Obr. 1.: Komplex jazdeckej školy ŠTIFT s vyznačením riešenej rekonštrukcie časti severného krídla (Zdroj: www.mapy.cz)

Predmetný príspevok sa zameriava na rekonštrukciu krovu národnej kultúrnej pamiatky Jazdecká škola „ŠTIFT“ v Senci. Projekt rekonštrukcie bol od prípravnej fázy až po realizáciu spracovaný v programe BIM, čo zefektívnilo prípravnú a projekčnú fázu, ako aj samotnú realizáciu.

Predmet rekonštrukcie

Riešený objekt sa nachádza v severnej časti mesta Senec na Vinohradníckej ulici. Odhaduje sa, že objekt bol postavený ešte pred rokom 1763. Daná rekonštrukcia krovu bola riešená zatiaľ iba v severnej časti krídla jazdeckej školy (obr.1). Po kompletnej rekonštrukcii má krídlo slúžiť ako stacionár pre seniorov.

Riešená časť budovy má dve nadzemné podlažia a suterén s klenbovými stropmi. Všetky murované konštrukcie sú z plných pálených tehál. Krídlo je zastrešené sedlovou strechou s keramickou krytinou – bobrovka s rovným rezom. Sedlová strecha je pri ulici ukončená valbou. Počas obhliadky bolo statikom Ing. Kohútom konštatovaný havarijný stav krovovej konštrukcie (obr. 2, 3). Typologicky ide o vyspelú formu hambáľkovej sústavy, pozdĺžne viazanú ležatú stolicu. Typické je ich používanie v baroku (16.-18. storočie). Krov obsahuje plné väzby pôsobiace ako pomerne tuhý rám obsahujúci mohutnú vzperu (uložená tesne pod krokvou) a rozperu z dvoch prvkov (hambáľok položený na rozperu). Vzpera prenáša zaťaženie zo stredových väzníc a je uložená do päťbokej prahovej väznice. Prahová väznica je kámpovaná do väzných trémov, ktoré sa nachádzajú len v plných väzbách. V prázdnych väzbách sú nahradené krátcami. Spoj medzi vzperou a rozperou v plnej väzbe je ďalej posilnený vložením pásika. Pozdĺžne je krov viazaný pozdĺžnym stužením – spoločne s medziľahlou väznicou vytvára tvar písmena „A“ v každom poli medzi plnými väzbami. Všetky plátové spoje sú fixované dubovými kolíkmi. [4].

Metodika od projekčnej fázy po realizáciu

V prvom kroku bolo nutné existujúci stav objektu zmerať. Vzhľadom na to, že bol krov značne poškodený, boli niektoré prvky a ich rozmery dedukované z ostatných zachovalejších prvkov.

Obr. 2.: Keramická krytina v dezolátnom stave - exteriér (Zdroj: Vladimír Kohút, Lukáš Kramarčík)

Obr. 3.: Keramická krytina v dezolátnom stave - interiér (Zdroj: Vladimír Kohút, Lukáš Kramarčík)

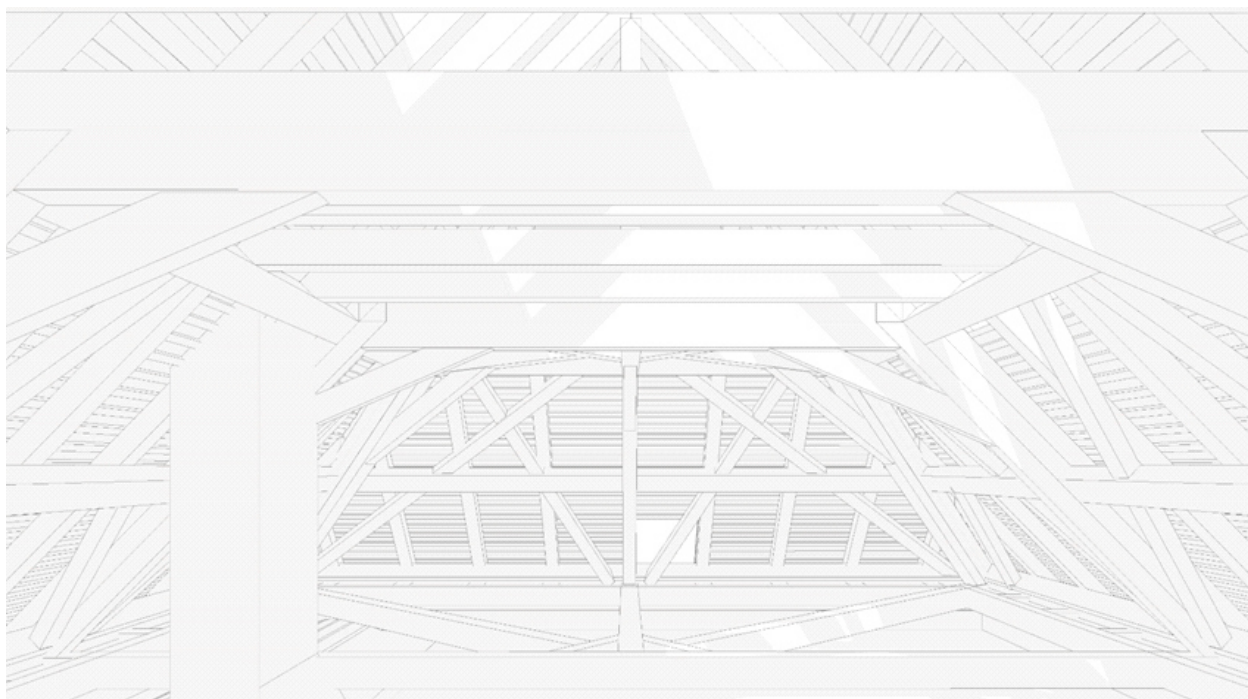

Obr. 4.: Axonometria skutočného stavu riešeného kridla vymodelovaného v BIM (Zdroj: Ema Ruhigová, Roman Ruhig)

Zameranie bolo vyhotovené laserovým zameriavačom a meračským pásmom. Dôvodom bola tesnosť jednotlivých spojov a ich potrebné detailné skreslenie, kde by to v prípade vyhotovenia mračna bodov bolo ťažšie odčítateľné. Model spojov ako aj celej konštrukcie krovu bol spracovaný v programe BIM (Archicad) (obr. 4,5).

V druhom kroku bol vypracovaný statický posudok

havarijného stavu (Ing. Vladimír Kohút, Lukáš Kramarčík). Následne boli vyhotovené výskumy: 1. dendrochronologický výskum (Ing. Tomáš Kyncl), 2. architektonicko-historický výskum (doc. PhDr. Magdaléna Kvasnicová, PhD. a kol.), 3. vyhodnotenie stavebno-technického stavu krovu (Ing. arch. Karol Ďurian, PhD). Architektonicko-historický výskum bol vypracovaný taktiež v BIM, kde boli priamo doplnené údaje z výskumu do modelu existujúceho krovu.

Obr. 5.: Perspektíva existujúceho riešeného krovu vymodelovaného v BIM (Zdroj: Ema Ruhigová, Roman Ruhig)

Obr. 6.: Architektonická štúdiá vytvorená v BIM (Archicad) (Zdroj: Ema Ruhigová, Roman Ruhig)

tujúceho stavu. Na základe všetkých vstupných údajov bola vypracovaná architektonická štúdiá (Ing. arch. Ing. Roman Ruhig, PhD., Ing. arch. Ing. Ema Ruhigová, PhD.) (obr. 6), ktorá bola odsúhlasená na Krajskom pamiatkovom úrade v Bratislave.

Na základe výskumov a architektonickej štúdie bol v poslednom kroku vyhotovený statický posudok

krovu s návrhom spôsobu jeho sanácie. Na vytvorenie statického modelu bol poskytnutý súbor z BIM vo formáte IFC, takže statici vedeli priamo do daného súboru zadať zaťažovacie údaje a následne navrhnúť opatrenia pre rekonštrukciu krovu.

Model bol ďalej použitý priamo pri realizácii krovu (obr. 7, 8) (Ing. Krump s.r.o.). Vďaka jeho presnosti

Obr. 7.: Zrealizovaná nosná časť krovu (Zdroj: Zdeno Krump)

Obr. 8.: Zrealizovaná rekonštrukcia komínov a strešnej krytiny (Zdroj: Zdeno Krump)

mohol byť krov zhotovený mimo stavby. Ešte pred jeho položením na existujúce rímasy bol zmontovaný v dielni. Tým sa eliminovali všetky chyby a netesnosti. Jedným z dôvodov tohto postupu bola nutnosť rýchleho zastrešenia objektu, nakoľko boli existujúce klenby druhého poschodia priamo vystavené poveternostným podmienkam. Samotná realizácia kompletnej rekonštrukcie krovu trvala iba dva a pol mesiaca. Model BIM a daný pracovný postup ušetril čas a energiu. V konečnom dôsledku má takýto postup realizácie a projekčná príprava v BIM priaznivý dopad aj na životné prostredie. Vzhľadom na prílišnú deštrukciu krovu, nebolo možné existujúce konštrukcie zachovať a museli byť nahradené replikami. Autenticita diela bola zachovaná vďaka použitiu obdobného materiálu a jednotlivého kotvenia (bez kovových spojov).

Technológia BIM pri montovaných a prefabrikovaných objektoch dokáže eliminovať až 40 % zmien v rozpočte, ušetriť 80 % času prípravy rozpočtu, ušetriť 3 % nákladov, ušetriť 7 % času projekčných prác a znížiť spotrebu energie pri výstavbe o 30 %, čo zohráva veľmi dôležitú úlohu pri udržateľnej výstavbe [5] aj v kontexte rekonštrukcií národných kultúrnych pamiatok.

Záver

V posledných rokoch sa informačný model budovy (BIM) stal hlavnou témou v odboroch súvisiacich so stavebníctvom a obzvlášť pri historických objektoch. Túto technológiu možno považovať za proces, typ databázy, softvér alebo dokonca 3D model, ale v skutočnosti integruje všetky tieto úlohy

a mnohé ďalšie.

Informačný model budovy BIM by mal byť štandardom pri realizácii objektov kultúrneho dedičstva. Umožňuje nielen ukladanie priestorových informácií a metadát, ale poskytuje aj prostriedky na dokumentáciu zmien, ktorými takéto štruktúry prechádzajú. Rozsah použitia je rôzny - od jednoduchého úložiska dokumentácie cez nástroje na plánovanie ochrany, až po nástroje na simuláciu výstavby a rekonštrukcie [6].

Predmetný príspevok bol zameraný na príklad rekonštrukcie časti krovu, ktorý bol zrealizovaný aj za pomoci BIM technológie. Výsledkom je zrekonštruovaný historický krov, ktorý mohol byť na základe údajov z BIM prvotne zmontovaný v dielni a neskôr umiestnený na existujúcu rímsu priečelia. Vďaka danému postupu realizácie nedošlo k strate autenticity diela (ako aj pôvodného kotvenia). Zameranie pretavené do detailného modelu BIM výrazne pomohlo pri procese montáže krovu ako repliky.

Prípravná a projekčná fáza, ako aj samotná realizácia krovu bola finančne podporená Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky.

Poznámky:

- ¹ Ing. Ing. arch. Roman Ruihig, PhD., Katedra architektúry, Stavebná fakulta STU v Bratislave, roman.ruhig@stuba.sk
² Ing. Ing. arch. Ema Ruhigová, PhD., Katedra architektúry, Stavebná fakulta STU v Bratislave; ema.kiabova@stuba.sk

Pramene:

- [1] Rita Machete, Ana Paula Falcão, Alexandre B. Gonçalves, Márcia Godinho & Rita Bento (2021) Development of a Manueline Style Object Library for Heritage BIM, *International Journal of Architectural Heritage*, 15:12, 1930-1941, DOI: 10.1080/15583058.2020.1740825
- [2] Juan Moyano, Juan E. Nieto-Julián, Lara M. Lenin & Silvana Bruno (2021) Operability of Point Cloud Data in an Architectural Heritage Information Model, *International Journal of Architectural Heritage*, DOI: 10.1080/15583058.2021.1900951
- [3] David Santos, Hélder S. Sousa, Manuel Cabaleiro & Jorge M. Branco (2022) HBIM Application in Historic Timber Structures: A Systematic Review, *International Journal of Architectural Heritage*, DOI: 10.1080/15583058.2022.2034071
- [4] Vladimír Kohút, Lukáš Kramarčík, *Statický posudok havarijného stavu* (2017), NKP škola jazdecká ŠTIFT s majerom
- [5] Wenzhi Liu (2022) Intelligent Identification and Construction System of Prefabricated Tunnel Structure Based on BIM Technology, *Advanced Pattern Recognition Systems for Multimedia Data*, Volume 2022, DOI: 10.1155/2022/9173929
- [6] Dominika Sztwiertnia, Agnieszka Ochatek, Alicja Tama & Paulina Lewińska (2021) HBIM (heritage Building Information Model) of the Wang Stave Church in Karpacz – Case Study, *International Journal of Architectural Heritage*, 15:5, 713-727, DOI: 10.1080/15583058.2019.1645238

TEACHING OF PROTECTION AND REHABILITATION OF ARCHITECTURAL HERITAGE (CONSTRUCTION-TECHNICAL RESEARCH AND STATIC RESEARCH) AT FACULTY OF CIVIL ENGINEERING STU BRATISLAVA

VÝUČBA OCHRANY A OBNOVY ARCHITEKTONICKÉHO DEDIČSTVA
(STAVEBNO-TECHNICKÉ A STATICKÉ VÝSKUMY) NA SVF STU BRATISLAVA

Oto MAKÝŠ¹, Lucia MAJTÁNOVÁ²

Abstract: The topic of the protection and rehabilitation of monuments is currently actual and we deal with it within the framework of teaching at the Faculty of Civil Engineering of the Slovak Technical University in Bratislava. The article is dedicated to a brief description of the ongoing teaching focused precisely on the restoration and protection of architectural heritage. We deal with this topic in the subjects Protection and rehabilitation of monuments 1 and 2. An interdisciplinary team composed of teachers from different departments works on these subjects. By research we understand the collection of basic information of a technical nature, which is obtained by various scientific methods. Research is primarily carried out by collecting data in the field, directly on historical objects "in situ". In addition to visual evaluation, portable devices and also stable devices in laboratories are used for this, which provide us with other types of specialized research "in labo". the use of some research is also work with archival materials. By research we understand the collection of basic information directly in the field on historical objects. More professional methods are used for this, but sometimes portable devices are also used. Building-technical surveys and surveys provide us with a lot of basic information about the current state of historical buildings, which is key for proposals for various repair or conservation interventions.

Key words: Construction-technical issues, static issues, failures, immovable monuments, research, reconnaissance, dealing with moisture

Abstrakt: Téma ochrany a obnovy pamiatok je v súčasnosti veľmi aktuálna a venujeme sa jej aj v rámci výučby na Stavebnej fakulte Slovenskej technickej univerzity v Bratislave. Príspevok je venovaný stručnému opisu prebiehajúcej výučby zameranej práve na obnovu a ochranu architektonického dedičstva. Tejto téme sa venujeme na predmetoch Ochrana a obnova pamiatok 1 a 2. Na týchto predmetoch pracuje interdisciplinárny tím zložený z vyučujúcich z rôznych katedier. Pod výskumom chápeme zber základných informácií technického charakteru, ktoré získavame rôznymi vedeckými metódami. Výskum realizujeme predovšetkým zberom dát v teréne, priamo na pamiatkových objektoch „in situ“. Popri vizuálnom hodnotení k tomu využívame aj prenosné prístroje a tiež aj stabilné prístroje v laboratóriách, ktoré nám zabezpečujú ďalšie druhy špecializovaných výskumov „in labo“. Súčasťou niektorých výskumov býva aj práca s archívnymi podkladmi. Pod prieskum chápeme zber základných informácií tiež väčšinou priamo v teréne na pamiatkových objektoch. K tomu používame viac odborné metódy, ale občas sa využijú aj prenosné prístroje. Stavebno-technické výskumy aj prieskumy nám poskytujú veľa základných informácií o súčasnom stave pamiatkových objektov, ktoré sú kľúčové pre návrh akýchkoľvek opravných, alebo konzervačných zásahov.

Kľúčové slová: stavebno-technická problematika, statika, poruchy, nehnuteľné pamiatky, výskum, prieskum, sanácia zavlňania

Úvod

V súčasnosti sa začína obnove a ochrane architektonického dedičstva venovať väčšia pozornosť. Na Stavebnej fakulte STU v Bratislave sa tejto problematike venuje niekoľko predmetov. V príspevku sa venujeme štruktúra a opisu práve jednému z predmetov, konkrétne predmetu Ochrana a obnova pa-

miatok 1, nakoľko v tomto predmete vystupujeme ako interdisciplinárny tím, ktorý tvoria kolegovia z viacerých katedier na fakulte.

Predmet Ochrana a obnova pamiatok 1 sa v súčasnosti vyučuje v štvrtom ročníku bakalárskeho štúdia a venuje sa mu len odbor pozemné stavby a archi-

tektúra. Predmet je povinný a navštevuje ho približne 210. Prednášky sú rozdelené do viacerých častí, naša časť prednášok sa venuje stavebno – technickým problémom, 2 prednášky, a problémom statiky, 2 prednášky.

V nasledujúcich kapitolách príspevku sú stručne priblížené témy, ktoré sú na daných prednáškach preberané, a ktorým sa študenti následne venujú pri vypracovaní ich zadaní.

Stavebno-technické výskumy stability budov

V tejto časti nášho príspevku sa zameriavame na na problematiku stability budov. Túto tému rozoberá Ing. Lucia Majtánová PhD. z katedry betónových konštrukcií a mostov a Ing. Vladimír Kohút ako externý konzultant a prednášajúci z praxe, ktorý sa dlhodobo venuje pamiatkam. V príspevku sú zhrnuté hlavné body, ktoré prednášame práve na predmete Ochrana a obnova pamiatok 1.

V rámci prednášok zameraných na statické problémy sa venujeme opisu rozdielov medzi pamiatkami a bežnými objektami, rozoberáme vybrané časti charty ICOMOS a tiež kapitoly z vybraných noriem. Druhá časť prednášok je venovaná poruchám murovaných konštrukcií a krovov, pričom sa zameriavame práve na statické poruchy. Venujeme sa tiež murovaným klenbám a z časti aj zrúcaninám. V prednáškach sa tiež venujeme statickým výskumom a výstupom z praxe.

V rámci prednášok z oblasti stavebno-technických prieskumov a výskumov získajú študenti prehľad o najdôležitejších druhoch týchto činností. Pod stavebno–technické prieskumy zhŕňame súbory odborných činností vedúce k čo najdokonalejšiemu poznaniu fyzického stavu budovy, jej konštrukcií, detailov, materiálov a podobne Pod súhrn stavebno–technických prieskumov a výskumov sa dajú zaradiť aj špecializované prieskumy – napríklad inžiniersko–geologické prieskumy, statické prieskumy (ústiace do posudkov), stavebno–fyzikálne výskumy (napríklad tepelno–technické, svetelno–technické, akustické prieskumy, výskumy zvlhnutia objektu), prieskumy požiarnej bezpečnosti a podobne Výstupom stavebno–technických prieskumov a výskumov bývajú často nielen analýzy súčasného stavu budov, ale aj návrhy riešenia porúch a nedostatkov.

V rámci prednášok o iných druhoch stavebno-technických prieskumov a výskumov sa zvláštna pozornosť venuje problematike nežiaduceho zvlhňania stavebných konštrukcií objektov pamiatkového záujmu. Tento okruh problémov je mimoriadne aktu-

álny, pretože takmer všetky pamiatkovo chránené stavby majú s nežiaducim zvlhňaním svojich konštrukcií problém. V rámci tejto sekcie prednášok sa študenti dozvedia základné informácie o všetkých príslušných spôsoboch a postupoch sanácie pamiatkovo hodnotných konštrukcií. Získajú tým jednak prehľad o stavebno-technických možnostiach sanácie a tiež aj praktické odporúčania k realizácii vhodných sanačných technológií.

Prednášky sú doplnené aj exaktnými dátami z terénnych výskumov prezentované aj vo forme tabuliek a grafov. Predostreté informácie sú zamerané nielen na súčasné moderné technologické spôsoby, ale uvedené sú aj viaceré vybrané technológie používané v minulosti. Ku všetkým technológiám je kriticky prezentovaná aj ich účinnosť a zmysluplnosť nasadenia. Zvláštna pozornosť je venovaná aj priebežnej údržbe budov zameranej na minimalizáciu zdrojov zvlhňania.

Statické výskumy a problematika statiky pri obnove a ochrane pamiatok

Ako už bolo spomenuté, problematike statiky sa venujeme na dvoch prednáškach, ktoré máme rozdelené do dvoch častí. V prvej študentov oboznamujeme s rozdielmi medzi stavbou podľa stavebného zákona a stavbou, ktorá je okrem toho aj predmetom pamiatkovej ochrany, čiže stavbou, národnou kultúrnou pamiatkou, evidovanou v Ústrednom zozname pamiatkového fondu SR. Na to využívame prístupné dokumenty ako Benátsku chartu, Chartu ICOMOS [4] a normu STN ISO 13 822 [5].

Z Charty ICOMOS sa venujeme časti Odporúčania pre prieskum [3], konzervovanie a statickú konsolidáciu architektonických pamiatok. Dokument sa skladá zo štyroch častí, úvodu, všeobecným kritériám, prieskumom a diagnostikovaním a sanačným opatreniam a kontrole.

Zo všeobecných kritérií sa venujeme hlavne bodu 2.6, ktorého presné znenie je: špecifiká architektonických pamiatok a ich zložitý vývoj vyžadujú štúdium a navrhovanie v presnom slede krokov, podobne ako v medicíne. Tieto kroky sú: anamnéza, diagnóza, terapia a dohľad, čo zodpovedá prieskumu zameranému na získavanie údajov a informácií, identifikáciu príčin poškodenia a porúch na výber sanačných opatrení a na kontrolu účinnosti zásahov. Za účelom minimalizovania dosahov na pamiatku a efektívneho využívania dostupných prostriedkov je zvyčajne potrebné, aby sa tieto kroky uskutočnili opakovane.

Z prieskumu a diagnostiky sa venujeme bodu, ktorý hovorí o dôležitosti získavania informácií o pôvodnej koncepcii nosnej konštrukcie, použitých stavebných technológiách, o premenách a ich dôsledkoch, udalostiach, ktoré nastali a nakoniec o súčasnom stave objektu. Pričom kladieme dôraz na dôležitosť pracovania s archívnym výskumom a s archívnymi záznamami.

Pri sanačných opatreniach a kontrole sa venujeme hlavne dôležitosti hľadania príčin porúch, pred návrhom opatrení. A poukazujeme na dôležitosť monitorovania porúch, či už pred samotným návrhom sanačných opatrení, tak aj po realizácii, aby sme sa presvedčili o vhodnosti zvolených opatrení.

V úvodnej časti sa venujeme aj článkom z normy STN ISO 13 822 Zásady navrhovania konštrukcií [2], konkrétne článku 8, ktorý zavádza nový druh hodnotenia a to hodnotenie na základe uspokojivej spôsobilosti v minulosti. Tento článok je aj v prílohe I normy, ktorá hovorí o konštrukciách pamiatkových stavieb.

Proces prípravy a realizácie opráv a stavebných zásahov do nosných konštrukcií pamiatkových stavieb

Proces prípravy a realizácie opráv, prípadne obnovy pamiatok, sa skladá z niekoľkých krokov od zadania až po samotný projekt a následnú údržbu a monitorovanie pamiatky. Jedným z krokov sú aj prieskumy (stavebno – historický prieskum, stavebno technický a statický prieskum, geologický a hydrogeologický prieskum, archeologický prieskum, prieskum zavlhnutia stavby, prieskum biologického poškodenia dreva – napadnutia plesňami, hubami a hmyzom, dendochronologický prieskum, technologický prieskum, reštaurátorský prieskum).

Statický prieskum môžeme rozdeliť do 4 fáz. Predbežný prieskum, ktorý slúži na vytvorenie základov pre ďalšie kroky procesu. Štandardný prieskum zahŕňa zisťovanie informácií o konštrukčnom systéme, rozmeroch prvkov a konštrukcie a materiáloch. Zisťujú sa a zaznamenávajú jednotlivé vady a poruchy. Zisťujú sa príčiny porúch materiálov, konštrukcií a povrchov. Detailný prieskum sa uskutočňuje počas projektovania pre upresnenie detailov a nasleduje prieskum počas realizácie, kedy overujeme zistenia v predošlých prieskumoch. Počas všetkých prieskumov, okrem detailného, môžeme použiť len nedeštruktívne metódy. Počas detailného prieskumu sú povolené aj deštruktívne metódy, tie však musí schváliť pamiatkový orgán.

Práve štandardnému prieskumu sa študenti venujú počas vypracovania semestrálneho zadania.

Statické poruchy murovaných konštrukcií

V rámci prednášok rozoberáme jednotlivé príčiny vzniku porúch, ktoré dokumentujeme fotodokumentáciou prípadne videozáznamom. Poruchy murovaných konštrukcií vznikajú z dôvodu zmeny zaťaženia, vplyvu vegetácie, zmenou hĺbky založenia, použitím nevhodného materiálu, zmenou základových pomerov a venujeme sa aj statickým poruchám v súvislosti so sanáciami vlhkých stavieb.

V prednáške sa taktiež venujeme chybám, ktoré vznikajú už pri projekcii pri návrhu drenáží a odvodňovania stavieb, pričom poukazujeme na chyby v odborných literatúrach. A taktiež sa venujeme nevhodnému používaniu tzv. nopových fólií a štrkových obsypov pri probléme zavlhnutia objektov, hlavne sakrálnych stavieb.

Statické poruchy krovov

V rámci prednášok sa opäť venujeme najčastejším príčinám, ktoré spôsobujú poruchy krovov. Jedna z najčastejších porúch je napadnutie konštrukcie hnilobou, čo nastáva ak je drevo dlhodobo zamurované v murivo v bežných podmienkach (napr. pomúrnicie, zhlavia trámov, drevené vence a pod.). Napadnutie dreva pri dlhodobom zatekaní neudržavanou strechou (zanesené žľaby, porušená alebo chýbajúca krytina, porušené detaily klampiarskych prvkov a pod.). Ďalšie, rozšírenie biotického poškodenie z napadnutého dreva, resp. stavebného odpadu ponechaného pri predchádzajúcich opravách. V tomto prípade sa vytvárajú ideálne podmienky pre pôsobenie drevokazných húb. Poškodenia vznikajú aj od činnosti drevokazného hmyzu (fúzač krovový, červotoč a pod.) a trusu holubov a netopierov. Ide o veľmi časté príčiny a poškodenie práve od fúzača krovového je nebezpečné hlavne v tom, že poškodenie nemožno hneď identifikovať. Konštrukčné vady drevených krovov sú ďalšou príčinou poškodenia. Ide napríklad o uvoľnené tesárske spoje, chýbajúce drevené kolíky pri detailoch a pod.

Stavebno-technické výskumy

K stavebno-technickým výskumom u nás neexistuje žiadny všeobecne záväzný predpis a tak je správny postup tohto druhu výskumov / prieskumov možné zhrnúť do nasledujúcich bodov, ktoré by mali byť spracované:

- rozbor stavby (statická schéma, konštrukčná skladba, použité materiály a technológie),
- určenie kvality konštrukcií (opis porúch, analýza ich príčin, zatriedenie),

- návrh na vykonanie ďalších špecializovaných prieskumov a analýz.

Pred realizáciou týchto prieskumov je vždy dôležité vopred si virtuálne rozložiť celú stavbu na jednotlivé konštrukčné celky a potom postupne skúmať ich stav. K hodnoteniu súčasného technického stavu konštrukcií sa u nás používa klasifikácia porúch spracovaná v Znaleckom štandarde, ktorý spracoval kolektív autorov a vydal Technický a skúšobný ústav stavebný (TSÚS) v roku 1993 [4].

Stavebno-technologické prieskumy

Zvláštnym druhom prieskumov sú stavebno-technologické prieskumy, ktoré tvoria podklad k analýze podmienok realizácie renovácie stavby. Sú jedným z predpokladov úspešnej a plynulej organizácie vykonávania obnovy pamiatok a mali by byť súčasťou skoro každej kvalitnej stavebno-technologickej prípravy. Žiaľ, v praxi sa ich význam dostatočne nedoceňuje a prieskum sa niekedy vykonáva rýchlo a povrchnou obhliadkou budúcej stavby, prípadne sa „prieskum“ robí od stola.

Pasportizácia zrúcanín

Iným druhom špecializovaných prieskumov sú pasportizácie zrúcanín, ktorá sú zamerané na získanie základných informácií o stavebno-technickom stave konštrukcií zrúcanín, stupni ich narušenia, naliehavosti ich záchrany, rovnako ako aj o návrhu možných spôsobov ich opravy, alebo aspoň dočasnej stabilizácie.

Výskumy zavlňania stavebných objektov

Tento druh vedeckých výskumov je zameraný jednak na analýzu stavu stavebných konštrukcií

stavebných objektov pamiatkového záujmu, včítane identifikácie príčin tohto zavlňania. Jeho súčasťou je inštrumentálne vyhodnotenie miery zavlňania, ako aj laboratórne analyzovanie intenzity a druhu zasolenia stavebných konštrukcií. Takto získané údaje sú potom využité na návrh vhodného sanačného zásahu, ktorý má zabezpečiť mieru vlhkosti konštrukcií na úrovni prijateľnej vzhľadom na spôsob využívania budovy.

Vedľajšou súčasťou tejto výskumnej práce je aj šírenie osvetly jednak medzi majiteľmi a užívateľmi pamiatkovo chránených stavieb, ako aj medzi pracovníkmi Krajských pamiatkových úradov, ktoré sanačné zásahu povoľujú. Na podporu argumentov sú využívané dáta, získané meraním vlhkosti konštrukcií priamo v teréne. Tie dokazujú účinnosť, slabú účinnosť, alebo neúčinnosť jednotlivých druhov technologických zásahov do konštrukcií. To má potom priamy vplyv na úspešnosť a dlhodobú udržateľnosť výsledkov sanačných zásahov.

Záver

Ako je v príspevku naznačené, ide o zložitú problematiku, ktorú sa v najväčšej miere snažíme priblížiť študentom počas prednášok. Svoje znalosti následne aplikujú počas klauzúrnej práce, ktorú vypracovávajú na predmete Ochrana a obnova pamiatok 1, kedy sa zúčastňujú prieskumov na vybraných objektoch. Predmet sa v súčasnosti vyučuje už na bakalárskom stupni štúdia a študenti znalosti vedľa využívať aj počas inžinierskeho štúdia. Nakoľko ide o jediný predmet na bakalárskom stupni, ktorý sa venuje problematike pamiatok, a to v širokom zábere a v spolupráci s rôznymi profesiami, bolo by možno vhodné ho ponúknuť aj iným odborom.

Poznámky:

- ¹ doc. Ing. Oto Makýš, PhD., Katedra technológie stavieb, Stavebná fakulta STU v Bratislave, oto.makys@stuba.sk
² Ing. Lucia Majtánová, PhD., Katedra betónových konštrukcií a mostov, Stavebná fakulta STU v Bratislave, lucia.majtanova@stuba.sk

Pramene:

- [1] Kolektív autorov: Znalecký štandard. Bratislava: TSÚS, 1993.
[2] MAKÝŠ, O.: Technológie obnovy budov - realizácia obnovy kultúrnych pamiatok, Bratislava: ES STUIBA, 2018, 206s., ISBN 978-80-227-4880-3
[3] Odporúčania pre prieskum [online]. [cit. 2021-9-9].. Dostupné na internete: http://www.pamiatky.sk/content/data/File/ICOMOS/ODPORUCANIA_PRE_PRIESKUM_3.pdf
[4] Charta ICOMOS [online]. [cit. 2021-9-9]. Dostupné na internete: <https://www.icomos.org/charters/charters.pdf>
[5] STN ISO 13 822: Zásady navrhovania konštrukcií. Hodnotenie existujúcich konštrukcií.

ARCHITECTURAL HERITAGE RESTORATION IN EDUCATION OF DEPARTMENT OF HISTORY AND THEORY OF ARCHITECTURE AND MONUMENT RESTORATION (HISTORY AND THE PRESENT STATE)

OBNOVA ARCHITEKTONICKÉHO DEDIČSTVA VO VÝUČBE ÚSTAVU DEJÍN A TEÓRIE ARCHITEKTÚRY A OBNOVY PAMIATOK (HISTÓRIA A SÚČASNOSŤ)

Pavel GREGOR ¹, Pavol PAULÍNÝ ², Beata POLOMOVÁ ³

Abstract: The Faculty of Architecture and Design is an educational institution with a long-term tradition in teaching the restoration of architectural heritage. This is evidenced by its history, but also by the present, in which tradition is innovatively brought to life. Studio work as a cornerstone of the education of architects winds through the entire study, and students can devote themselves to the issue of monument restoration from the 3rd year, through bachelor's work to engineering studies and ending with a diploma thesis in the 6th year. The support of studio creation has always been and is supported by a large selection of specialized subjects, but also by teaching at a detached workplace in Banská Štiavnica. Graduates of the study and its focus on the restoration of architectural heritage are mainly employed in architectural practice and as employees of Regional Monuments Offices.

Key words: Architectural Heritage; Education; Faculty of architecture and design; Monument restoration

Abstrakt: Fakulta architektúry a dizajnu je vzdelávacou inštitúciou, ktorá má dlhodobú tradíciu vo výuke obnovy architektonického dedičstva. Svedčí o tom jej história, ale aj súčasnosť, v ktorej sa tradícia inovatívne sprítomňuje. Ateliérová tvorba ako základný kameň edukácie architektov sa vinie celým štúdiom a problematike pamiatkovej obnovy sa študenti môžu venovať od 3. ročníka, cez 4. ročník až do inžinierskeho štúdia a ukončenia diplomovou prácou v 6. ročníku. Podpora ateliérovej tvorby vždy bola a aj je podporovaná veľkým výberom špecializovaných predmetov, ale aj výučbou na detašovanom pracovisku v Banskej Štiavnici. Absolventi štúdia a jeho zamerania na obnovu architektonického dedičstva sa uplatňujú najmä v architektonickej praxi a ako pracovníci Krajských pamiatkových úradov.

Kľúčové slová: architektonické dedičstvo; vzdelávanie; fakulta architektúry a dizajnu; obnova pamiatok

História

Výučba predmetov v oblasti ochrany a obnovy pamiatok má na súčasnej Fakulte architektúry a dizajnu STU v Bratislave svoju dlhoročnú tradíciu. Už prvý dekan fakulty prof. Alfréd Píffl (1950 – 1952), kládol veľký dôraz na poznávanie kultúrno-historických hodnôt architektonického dedičstva. Študentov architektúry zapájaj nielen do plánov obnovy bratislavského hradu, ale aj do mapovania a dokumentácie historického fondu kultúrneho dedičstva na Slovensku, o. i. aj v Banskej Štiavnici, v ktorej dnes sídli Detašované pracovisko FAD STU a Vzdelávacie a vedecko-výskumné centrum pre obnovu architektonického dedičstva ARCHA.

Prvotné študijné plány sa na pôvodnej Fakulte architektúry a pozemného staviteľstva, neskôr Stavebnej fakulte a na Fakulte architektúry STU sústredili najmä

na predmety Dejín a teórie architektúry a urbanizmu. Až neskôr pribudli samostatné predmety Obnova pamiatok a Ateliér – obnova pamiatkových objektov a súborov, ktoré boli v zmysle spoločných študijných plánov fakúlt architektúry v bývalom Československu povinné pre všetkých študentov.

Zlomovým okamihom vo výučbe ochrany a obnovy architektonického dedičstva bol rok 1989, keď spoločenská požiadavka a dopyt priniesli najprv založenie prehlbujúceho štúdia v nadstavbovom 6. ročníku štúdia pre vybrané skupiny študentov. V čase otvorenia tohto štúdia išlo o jediné vysokoškolské štúdium v bývalom Československu s možnosťou špecializácie na oblasť pamiatkovej starostlivosti v rámci denného graduálneho štúdia. Dovtedy bolo jedinou možnosťou špecializovaného štúdia iba postgraduálne štúdium, gestorované

Katedrou dejín a teórie architektúry, kreslenia a modelovania na FA SVŠT. O toto štúdium bol v čase do roku 1989 veľký záujem, keďže sa chýbajúca špecializácia vyžadovala na niektorých pozíciách štátnej správy a miestnej samosprávy. Štúdium sa realizovalo v tesnej spolupráci s vtedajším ÚPSOP-om (Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody).

Od roku 1994, keď bol na FA STU zavedený nový dvojstupňový model šesťročného štúdia, sa tzv. „skupinové štúdium“ stalo základom pre študijné zameranie „Ochrana a obnova pamiatkových objektov a súborov“, v rámci dvojročného II. stupňa štúdia odboru Architektúra.

Vzdelávanie bolo zamerané na prehĺbenie všeobecných znalostí o obnove architektonického dedičstva z I. stupňa štúdia. Obsahovalo predmety:

- Výskumy, hodnotenie a dokumentácia pamiatkových objektov
- Tradičné a novodobé konštrukcie, materiály a technológie v pamiatkovej obnove
- Vybrané kapitoly z dejín architektúry – pamiatkový fond na Slovensku
- Realizácia a legislatíva obnovy pamiatkových objektov
- Dejiny stavby miest na Slovensku
- Vývoj architektúry – stavebný interiér a mobiliár
- Vybrané problémy obnovy pamiatkových objektov a súborov

Ťažisko výučby tvorila ateliérová tvorba, kde poslucháči riešili rôzny počet zadaní podľa mierky a komplexnosti úloh a ukončením diplomovým projektom. Neoddeliteľnou súčasťou ateliérovej tvorby boli tzv. Ateliérové semináre z aktuálnych otázok, princípov a metód obnovy pamiatok a tvorby v historickom prostredí.

Uvedené zameranie sa tešilo najmä v začiatkoch zvýšenému záujmu študentov architektúry (cca 1/3 – 1/4 všetkých študentov sa hlásila na toto zameranie). Od jeho vzniku až do roku 2020 absolvovalo špecializované štúdium takmer 500 študentov. Podľa našich doterajších poznatkov sa asi 2/3 naďalej zaoberajú v nejakej forme problematikou ochrany a obnovy architektonického dedičstva vo svojej profesii. V roku 2000 bola medzi zamestnancami Krajských pamiatkových úradov asi 1/3 absolventov tohto zamerania.

V roku 2001 sme získali grant Nadácie Open Society Foundation a Vzdelávacej nadácie Jana Husa

s projektom „Tvorba a uplatnenie progresívnych metód výučby pre oblasť ochrany a obnovy architektonického kultúrneho dedičstva“. V rámci projektu si študenti architektúry mohli v priestoroch Detašovaného pracoviska FA STU v Banskej Štiavnici osobne vyskúšať a precvičiť vybrané techniky tradičných remesiel pri obnove pamiatok, najmä kováčstvo, spracovanie dreva, tradičné omietky a opracovanie kameňa. Víťan boli aj zahraniční lektori.

Na tradíciu postgraduálnych kurzov naviazala FA STU – Katedra ochrany a tvorby v historickom prostredí v roku 2007, v rámci Centra celoživotného vzdelávania fakulty, za podpory Európskej únie – Európskeho sociálneho fondu s využitím odborného potenciálu novými aktivitami. Profesné špecializačné vzdelávanie a kurzy projektu „Obnova a využívanie architektonického dedičstva“, boli zamerané a určené pre:

Kurz A: profesné špecializačné vzdelávanie v oblasti projektových činností (určené zamestnancami projektových ateliérov a SZČO – architektom, urbanistom, stavebným inžinierom, resp. študentom

Kurz B: pre uchádzačov o odbornú spôsobilosť v oblasti pamiatkových výskumov

Kurz C: profesné vzdelávanie pre zamestnancov samosprávy a spolupracujúcich organizácií

Kurz D: pre zamestnancov a podnikateľov v oblasti cestovného ruchu.

Samostatný kurz bol určený pre pracovníkov Pamiatkového úradu (PÚ), realizovaný v úzkej spolupráci so samotným PÚ.

Súčasnosc

Na základe novej akreditácie študijných programov FAD STU od r. 2021 sa pamiatková obnova a s ňou súvisiaca problematika vyučuje v bakalárskom a inžinierskom stupni v študijnom programe architektúra a urbanizmus. Poslucháči štúdia sa s obnovou architektonického dedičstva stretávajú po prvý raz v 3. ročníku v zimnom semestri pri povinnom teoretickom predmete Obnova pamiatok. Tento predmet im prináša základné vedomosti z oblasti histórie a súčasnosti pamiatkovej starostlivosti. Približuje im charakter predprojektovej prípravy, pamiatkových výskumov, poznanie a kategorizáciu kultúrno-spoločenských hodnôt, determinanty voľby pamiatkového zásahu, rovnako ako samotné metódy pamiatkovej obnovy. Na tento teoretický predmet nadväzuje predmet ateliérovej tvorby „Ateliér VII“, ktorý vyučuje náš ústav. Úlohy v zadaní sa venujú výhradne ochrane a obnove architektonického dedičstva, kde predmetom riešenia je dom, resp. objekt. Rozsah vyučovacích hodín bol voči

minulosti ešte navýšený. Každý absolvent fakulty architektúry a dizajnu STU minimálne v bakalárskom stupni štúdiá absolvuje tieto dva povinné predmety.

V roku 2019 prešla naša škola na nový spôsob vedenia ateliérovej tvorby vytvorením systému tzv. vertikálnych ateliérov. Vertikálny ateliér je forma výučby ateliérovej tvorby, v ktorom sú súčasne v jednej skupine študenti viacerých ročníkov a ktorý je zameraný všeobecne na spôsoby premýšľania o architektúre a konceptoch tvorby. Dôvodom zmeny bolo priblíženie sa praxi, zefektívnenie výučby, podpora tímovej práce, zvýšenie atraktivity štúdiá, zvýšenie konkurencie. V neposlednom rade aj zriadenie stálych vlastných priestorov počas celého týždňa aj semestra, aby sme študentov udržali v škole a zlepšili im pracovné podmienky. Vedúci ateliérov prešli konkurzami a mohli sa nimi stať autorizovaní architekti, alebo pedagógovia s hodnosťou docent, resp. profesor. Na fakulte architektúry momentálne pôsobí dvadsaťtri vertikálnych ateliérov, z nich tri sú vedené pedagógmi z Ústavu dejín a teórie architektúry a obnovy pamiatok. Zaoberajú sa takmer výlučne obnovou architektonického dedičstva v jeho širokej dimenzii – od urbanistických zadaní cez architektonické až ku detailu a konštrukčným úlohám. V prípade záujmu môžu študenti absolvovať až šesť semestrov (4.-6. ročník) v špecializovanom ateliéri. Teoretickú prípravu k metodickým otázkam ateliérovej tvorby zabezpečujú povinné ateliérové semináre vedené vedúcimi ateliéru k danej téme. Tradičnou podporou k tvorivým úlohám je sústava špecializovaných predmetov. Voči minulému rozsahu a obsahu je ponuka upravená, ale obsahom tlmočí potrebné vedomosti a skúsenosti z predchádzajúcej skladby. Študenti majú k dispozícii výber viacerých voliteľných predmetov, ktoré súvisia s obnovou architektonického dedičstva. Ide o tieto predmety:

- Tradičné a novodobé materiály v architektúre a obnove pamiatok
- Anamnéza historického domu

- Aktuálne otázky pamiatkovej obnovy
- Tvorba v historickom prostredí
- Historický stavebný interiér
- Sakrálny priestor
- Regionalita a tradície

Výučba predmetov, ako aj ateliérovej tvorby, sa tradične viaže aj na naše detašované pracovisko v Banskej Štiavnici. Všetky ročníky, od tretieho po šiesty, majú možnosť spracovať svoje zadania práve v sídle UNESCO lokality a môžeme konštatovať, že záujem študentov o výuku v teréne Detašovaného pracoviska neúfícha. Atraktivita mestského prostredia, rozsiahlych technických pamiatok a kontextu prírody dáva zreteľné edukačné príležitosti tak pre ochranu ako aj obnovu pamiatok. Pracovisko ponúka ubytovacie priestory (s kapacitou 24 postelí), dva ateliéry a dve prednáškové miestnosti, čo nám stále umožňuje zaradiť aj efektívnu kompaktnú týždennú výuku. Táto je využívaná okrem vyššie uvedenej priamej výuky aj študentami vyhľadávanej formy nepriamej výuky cez podporovaný program tzv. „Jesennej univerzity architektúry“. Aktuálne prebieha 12.ročník, ktorý sa koná už ako medzinárodný a multidisciplinárny workshop. Dlhodobou ideou špecializované podujatie, venované študentom s hlbokým záujmom o pamiatky a o bádateľskú činnosť v tejto oblasti.

Štúdium s témami ochrany a obnovy architektonického dedičstva pokračuje aj v treťom stupni. Ústav má historicky vysoký počet doktorandov(8). Voči minulým témam, ktoré sa zaoberali metodickými otázkami novej tvorby v historickom prostredí, v súčasnosti sa tematické okruhy dizertačných prác približujú alebo nadväzujú na vedecké oblasti jednotlivých pedagógov.

GREGOR, Pavel: Tvorba a uplatnenie progresívnych metód výučby pre oblasť ochrany a obnovy architektonického kultúrneho dedičstva, grant Nadácie Open Society Foundation a Vzdelávacej nadácie Jana Husa, 2001

www.facebook.com/UDTAOP

Poznámky:

¹ prof. Ing. arch. Pavel Gregor, PhD., Fakulta architektúry a dizajnu STU Bratislava, pavel.gregor@stuba.sk

² Ing. arch. Pavol Paulíny, PhD., Fakulta architektúry a dizajnu STU Bratislava, pavol.pauliny@stuba.sk

³ Ing. arch. Beata Polomová, PhD., Fakulta architektúry a dizajnu STU Bratislava, beata.polomova@stuba.sk

CONSERVATION SCIENCE STUDIES AT STU

KONZERVAČNÁ VEDA VO VÝUKE NA STU

Andrea URLANDOVÁ ¹, Katarína VIZÁROVÁ ², Milena REHÁKOVÁ ³

Abstract: Research concerning the state of conservation, sound diagnosis of material failures and search for possibilities of effective interventions aiming at prolonging the life span of materials as well as verifying their authenticity are some of the essential tasks of conservation science. It serves as an interdisciplinary and integrating platform for the preservation of cultural heritage objects and materials. Research and study programmes focusing on the safeguarding of heritage materials and objects are offered at the Slovak University of Technology, in Bratislava (Faculty of Chemical and Food Technology). They focus on surveys, analyses, conservation and preventive actions. The study programme Preservation of Heritage Objects and Materials has an interdisciplinary character and it trains students to become specialists, conservation scientists, capable of working in interdisciplinary teams, actively fulfilling tasks at all levels of cultural heritage preservation.

Key words: architectural heritage; conservation science; conservation scientist

Abstrakt: Výskum stavu zachovania, diagnostika poškodení a porúch materiálov, možnosti ich riešenia, predĺženia ich životnosti, ako aj zisťovanie ich autenticity patria do predmetu skúmania konzervačnej vedy. Predstavuje interdisciplinárnu, prierezovú a integrujúcu platformu pre ochranu a zachovanie objektov a materiálov kultúrneho dedičstva. Na Slovenskej technickej univerzite (FCHPT) sa realizuje výskum a vzdelávanie, zamerané na ochranu (výskum, prieskum a analýzu, konzervovanie a prevenciu) materiálov a objektov dedičstva. Študijný program Ochrana materiálov a objektov dedičstva, ktorý má interdisciplinárny charakter, vychováva odborníkov, konzervačných vedcov, schopných pracovať v interdisciplinárnom tíme a aktívne zabezpečovať činnosti vo všetkých štádiách ochrany hmotného kultúrneho dedičstva.

Kľúčové slová: architektonické dedičstvo; slová; konzervačná veda; konzervačný vedec

Konzervačná veda a vzdelávanie konzervačných vedcov na STU

Profesia konzervačného vedca, ktorá u nás oficiálne chýbala v štruktúre profesií zaoberajúcimi sa ochranou a obnovou kultúrneho dedičstva sa stala vo svete predmetom diskusií na medzi-národných odborných fórach už koncom 90-tych rokov 20. storočia, pričom dôležitú úlohu zohrával predovšetkým ICCROM. Konzervačná veda ako interdisciplinárna, prierezová a integrujúca veda o dedičstve [1], ktorej cieľom je ochrana a zachovanie objektov a materiálov dedičstva v čase ďaleko prekračujúcim ich prirodzenú životnosť [2] má veľký význam i pre architektonické dedičstvo. Pri jeho záchrane môže často zohrať kľúčovú úlohu konzervačný vedec (conservation scientist), ako odborník v oblasti konzervačnej vedy, technológie a priemyslu s uni-

verzitným prírodovedeckým vzdelaním v niektorom z chemických, fyzikálnych alebo iných prírodovedných, či technických vedeckých odborov a konzervačnej vedy. Takýto odborník sa vyznačuje znalosťou etiky konzervovania, dejín umenia, princípov ochrany kultúrneho a prírodného dedičstva, historických technológií, minulých a súčasných konzervačných technológií a praxe, metodológie vedy a výskumu a pod., ktoré mu umožňujú tvorivo prispievať k výskumu, diagnostikovaniu a účinnej ochrane a obnove kultúrneho dedičstva v interdisciplinárnom tíme [2]. Konzervačný vedec má schopnosti interpretácie nameraných výsledkov vzhľadom na požiadavky konzervačnej praxe a schopnosti neustále aplikovať výsledky výskumu do praktickej ochrany kultúrneho dedičstva.

Vzdelanie na Slovensku v oblasti konzervačnej

Obr. 1.: Radnica Svätý Jur (Obr 1a hore), odber vzoriek (Obr.1b vpravo). Technologicko-konzervačný prieskum 2019. SEMESTRÁLNA PRÁCA k predmetu Princípy konzervovania a reštaurovania (Simona Klempová, Patrícia Paračková, Karolína Szabóová, Zuzana Olšavská, Petra Urbanová, Rebeka Zembjaková, Eva Guzikiewiczová)

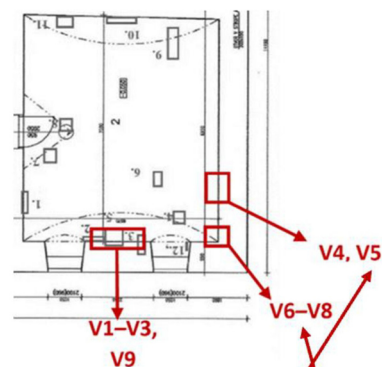
vedy poskytuje študijný program Ochrana materiálov a objektov dedičstva (OMOD) pre 2. a 3. stupeň vzdelávania na Slovenskej technickej univerzite v Bratislave (STU).

V roku 2008 bol spracovaný a prvýkrát podaný návrh na akreditáciu študijného programu Ochrana materiálov a objektov dedičstva, ktorý spracovali odborníci z FCHPT STU a z FAD STU. Tento interdisciplinárny študijný program bol otvorený v roku 2011 v 2. stupni vysokoškolského štúdia, pričom následne v roku 2013 bol akreditovaný aj v 3. stupni vysokoškolského štúdia.

Terajší program je výsledkom úsilia viacerých vynikajúcich odborníkov na STU. Garantujúcim pracoviskom je Ústav prírodných a syntetických polymérov FCHPT STU (Oddelenie dreva, celulózy a papiera, Oddelenie polygrafie a aplikovanej fotochémie). Vzdelávanie v tomto interdisciplinárnom študijnom programe zabezpečujú odborníci jednotlivých fakúlt STU – najmä Fakulty chemickej a potravinárskej technológie a ďalej Fakulty architektúry a dizajnu (FAD), Stavebnej fakulty a Materiálovo-technologické fakulty, v spolupráci s pamäťovými inštitúciami a ďalšími univerzitami doma aj v zahraničí.

Princípy zostaveného vzdelávania, perspektíva

Štúdium pozostáva z povinných a výberových predmetov. Do programu je zakomponovaný výskum na garantujúcich pracoviskách, pričom vzdelávanie živo reaguje aj na aktuálne potreby konzervačnej praxe, kde sa riešia tak systémové problémy, ako aj operatívne prípady – záchrana a reštaurovanie jednotlivých historických objektov. Program sa zameriava rovnako na architektonické dedičstvo ako aj na hnutelné dedičstvo v múzeách, knižniciach a archívoch.

OMOD vychováva absolventov s možným uplatnením za predpokladu získavania skúseností a zručností v praxi (aj zahraničnej) a neustáleho priebežného vzdelávania. Náplňou ich práce je vykonávanie chemických a fyzikálno-chemických analýz materiálov a objektov dedičstva a ich interpretácia, monitorovanie a kontrola kvality pred, počas a po konzervačných zásahoch. Výskum je zameraný najmä na oblasť starnutia, stability a správania sa materiálov dedičstva, vývoj nových stabilizačných metód a konzervačných technológií. Samozrejmosťou je interdisciplinárna spolupráca so zainteresovanými odborníkmi (múzejní kurátori, historici umenia, reštaurátori, architekti, archeológovia, subdodávateľské spoločnosti, ekológovia, odborníci v oblasti ochrany prírodného dedičstva, akademická obec a verejnosť). Na základe získaných poznatkov a skúseností je pripravený na vypracúvanie stratégií na prevenciu a spomaľovanie znehodnocovania pamiatok a generovanie zdrojov na ochranu dedičstva. Z uvedeného je zrejmé,

Vzorka	Výška odberu [cm]	Druh soli			
		Dusičnany	Amóniové katióny	Chloridy	Sírany
		w [%]			
V6	30	0.28	0.00	0.08	0.32
V7	100	0.82	0.00	0.15	0.54
V8	150	0.29	0.00	0.07	0.05

Tab. 1.: Obsah solí dusičnanov, chloridov a síranov v odobraných vzorkách V6–V8 (Radnica Svätý Jur)

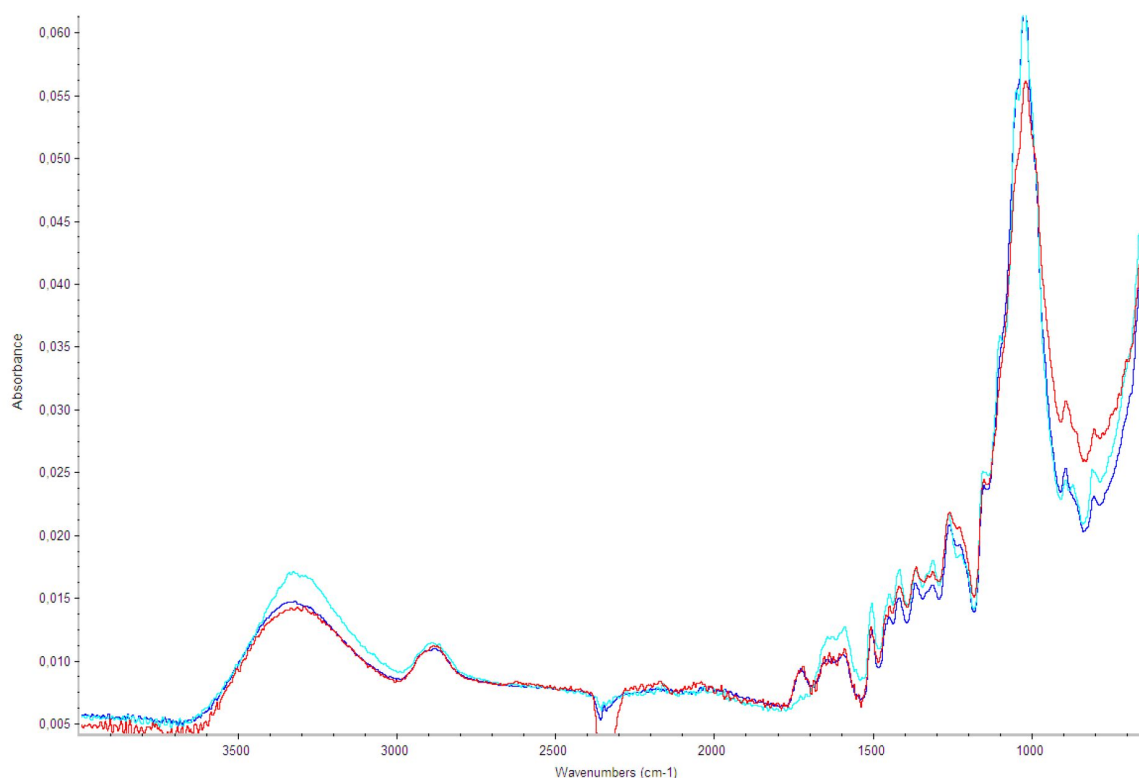
že mnohé z úloh môže konzervačný vedec úspešne plniť len ako člen interdisciplinárneho tímu s relevantnými komunikačnými schopnosťami.

Prehľad obsahu, metodiky a cieľov výuky

Študenti počas štúdia v rámci predmetov Princípy konzervovania a reštaurovania, Legislatíva a manažment v oblasti dedičstva, Ochrana a obnova dedičstva, Laboratórium odboru a Odborná prax získajú teoretický vedomostný základ a absolvujú praktické cvičenia generované priamo problémami zo spolupracujúcich partnerských organizácií a pracujú tak na reálnych prípadoch spojených s

analýzou, ochranou a konzervovaním objektov dedičstva. Príklady praktických výstupov vzdelávania sú uvedené na Obr. 1 a 2 a Tab.1. Mnohí zo študentov absolvujú zahraničné stáže na partnerských univerzitách, s ktorými sa podarilo vybudovať spoluprácu cieľnú na konzervačnú vedu.

Obr. 2 Baumgartnerov dom, Banská Štiavnica. Technologicko-konzervačný prieskum 2016. Drevené fošne kanalizačnej šachty. Odber vzoriek (vpravo), FTIR analýza/stanovenie druhu drevín (dolu). SEMESTRÁLNA PRÁCA k predmetu Princípy konzervovania a reštaurovania (Nikola Šipošová, Izabela Vajová, Lucia Ponická)

Okrem teoretických vstupov sa ťažisko výuky realizuje na praktických prípadových štúdiách a zadaniach z praxe. Plánované a prebiehajúce obnovy architektonického dedičstva tak často profitujú z výsledkov analýz vykonaných študentami a ich odporúčaniami pre materiálovo - technologické postupy.

Výskum a vzdelávanie sú vzájomne prepojené. Najnovšie vedecké poznatky, získané prostredníctvom výskumných projektov, sú aplikované do učebných materiálov. Študenti sú členmi interdisciplinárnych riešiteľských tímov a tak sa v rámci svojej bakalárskej, odbornej alebo diplomovej praxe zúčastňujú konkrétnych situácií, ktoré prináša výskumná a výkonná prax a zároveň sa aktívne podieľajú na ich riešení.

Doterajšie výsledky - absolventi a ich uplatnenie

Pre zabezpečenie kvalitnej a efektívnej ochrany pamiatok je potrebné v súlade s celosvetovými trendami prostredníctvom vedeckého výskumu neustále hľadať nové prístupy k ochrane, následne aplikovať tieto poznatky do praxe. S tým súvisí začlenenie odborníkov s interdisciplinárnym vzdelaním, konzervačných vedcov, do odborných a vedeckých tímov. Konzervačný vedec je pripravený, s podporou celoživotného vzdelávania sa a medzinárodných skúseností, vykonávať zverené úlohy na rôznych pozíciách, či vo výskume alebo praktickej pamiatkovej ochrane.

Do septembra 2022 štúdium úspešne ukončilo 17 študentov inžinierskeho stupňa štúdia a 5 doktoran-

dov. Okrem toho v príbuzných študijných programoch sa vo svojej diplomovej praxi na oblasť konzervačnej vedy špecializovalo ďalších viac ako 10 študentov.

Uplatnenie našli v štátnych pamäťových inštitúciách (4 absolventi), na FCHPT STU (3 absolventi), v zahraničí v danom odbore (4 absolventi).

Napriek tomu, že mnoho odborníkov a riadiacich pracovníkov inštitúcií si uvedomuje potrebu mať vo svojom tíme konzervačného vedca, často reálne podmienky, napríklad chýbajúce finančné zdroje, ale tiež nezodpovedajúce zaradenie do personálneho stavu štátnych inštitúcií podľa sústavy povolaní (nie sú doposiaľ definované podmienky na obsadenie pozície konzervačného vedca), neumožňujú týmto absolventom ponúknuť vzdelaniu zodpovedajúce miesto a ohodnotenie. Snahy o zlepšenie popísanej situácie existujú od roku 2011, kedy usporiadaním národnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou Konzervačná veda, technológie a priemysel (CSTI) pod spoločnou gesciou SNM a STU boli definované východiská, potreby a budúci možný rozvoj konzervačnej vedy na Slovensku. Konferencie sa pravidelne opakujú v trojročných intervaloch (ďalej 2013, 2015, 2018 a pripravovaná na rok 2023) a za tento čas bola vytvorená komunita a interdisciplinárna platforma združujúca kompetentných ľudí z oblasti ochrany hmotného kultúrneho dedičstva zodpovedných za samotnú realizáciu ochrany, výskum a vzdelávanie v tejto oblasti.

Poznámky:

- ¹ doc. Ing. arch. Andrea Urlandová, PhD, FAD STU, andrea.urlandova@stuba.sk
- ² doc. Ing. Katarína Vizárová, PhD, FCHPT STU, katarina.vizarova@stuba.sk
- ³ doc. Ing. Milena Reháková, PhD., FCHPT STU, milena.rehakova@stuba.sk

Pramene:

- [1] KATUŠČÁK, S.: Konzervačná veda a možnosti jej využitia pri ochrane kultúrneho dedičstva, Zborník z konferencie Konzervačná veda a technológie pre ochranu kultúrneho dedičstva, SNM, Bratislava, 2012, 22-25
- [2] TOWNSED, J.H.: What is Conservation Science? Macromolecules in Cultural Heritage, Macromolecular Symposia, Catalonia, 2005, 1-10
- [3] VIZÁROVÁ, Katarína - REHÁKOVÁ, Milena. Postavenie a úloha vedca v súčasnosti na Slovensku. In Zborník príspevkov konferencie CSTI 2013. Conservation Science, Technology and Industry, 20. - 22. február 2013, Bratislava. Bratislava : Slovenské národné múzeum, 2013, s.23-30. ISBN 978-80-227-3991-7.

SPOLUPRÁCA MEDZI STU A FiF UK PRI OCHRANE PAMIATKOVÉHO FONDU V RÁMCI ŠTUDIJNÉHO PROGRAMU MUZEOLÓGIA NA FILOZOFICKEJ FAKULTE UNIVERZITY KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

Ľuboš KAČÍREK ¹

Abstrakt: Príspevok približuje dejiny študijného programu „muzeológia a kultúrne dedičstvo“ na v rokoch Filozofickej fakulte v Bratislave – bakalárske, magisterské a doktorandské štúdium, predmety zamerané na ochranu pamiatkového fondu a aktuálne zmeny študijného programu od šk. roku 2022/2023. Jadro príspevku sa zameriava na spoluprácu medzi FiF UK a STU, osobitne v rámci predmetu Prezentácia pamiatkového fondu.

Štúdium muzeológie na FiF UK v Bratislave siaha do šk. roku 1993/1994, kedy túto formu štúdia pripravila Katedra archeológie FiF UK. Od šk. roku 1996/1997 zabezpečovala študijný program vtedajšia Katedra etnológie FiF UK, keď otvorila prvý ročník externého rozširujúceho bakalárskeho štúdia muzeológie. Štúdium bolo určené pre pracovníkov múzeí s vysokoškolským vzdelaním, ktorí si chceli rozšíriť svoje poznatky z tejto oblasti a pre končiacich študentov magisterského štúdia.

Denné bakalárske, magisterské a doktorandské štúdium muzeológie a kultúrneho dedičstva

V súvislosti s akreditačným procesom v slovenskom školstve a nutnosti realizácie jednodoborových študijných programov však bolo potrebné toto štúdium prebudovať. Stalo sa tak v roku 2006, kedy Katedra etnológie a kultúrnej antropológie FiF UK otvorila denné jednodoborové bakalárske štúdium muzeológie. Jeho ideovú koncepciu vytvoril doc. Ladislav Mlynka.² Oproti predchádzajúcemu externému štúdiu venoval študijný program väčšiu pozornosť aj ochrane nehnuteľných pamiatok. Od akademického roku 2012/2013 fakulta získala plnú akreditáciu aj na magisterské štúdium v študijnom programe Muzeológia a kultúrne dedičstvo.

Bakalárske štúdium muzeológie a kultúrneho dedičstva bolo primárne zamerané na muzeografiu, národné dejiny vrátane pomocných vied historických a poznatky z príbuzných odborov zameraných na hmotné doklady uložené v múzeách (archeológia, etnológia, knihoveda, pomocné vedy historické). Druhý, magisterský stupeň štúdia je sú-

stredený do roviny muzeológie (špecializovaná muzeológia, metamuzeológia, výstavníctvo, múzejná komunikácia, múzejná a galerijná pedagogika a i.). Súčasťou získanej akreditácie z roku 2012 je aj možnosť konania rigorózných skúšok (PhDr.) v odbore muzeológia.³ V roku 2019 bol akreditovaný aj 3., doktorandský stupeň vysokoškolského štúdia (PhD.) v odbore 2.1.24 Muzeológia. V rámci štúdia je povinným kurzom aj Metodologický seminár z teoretickej monumentológie.

V rámci interného štúdia sa od počiatkov zameriavala veľká pozornosť na oblasť nehnuteľných pamiatok. V rámci bakalárskeho štúdia študenti absolvovali dva povinné kurzy Dejiny ochrany pamiatok (pôvodne Dejiny pamiatkovej starostlivosti) a Teória pamiatkovej ochrany (pôvodne starostlivosti) a dva povinne výberové kurzy Kultúrne dedičstvo Slovenska a Aktuálne problémy múzejníctva a monumentológie. Študenti tak získali základné poznatky o metódach a formách ochrany pamiatok v minulosti a súčasnosti. Jedným z povinných predmetov bol kurz Prezentácia pamiatkového fondu, ktorý odbor realizoval v spolupráci s doc. Janou Gregorovou z STU (pôvodne FA, v súčasnosti SVF). Študenti kurz pôvodne absolvovali v rámci bakalárskeho štúdia, po akreditácii 2. stupňa bol presunutý na magisterský stupeň, aby sa zjednotil so študentmi z STU, ktorí ho ako povinne výberový mohli zvoliť v rámci druhého inžinierskeho stupňa (na STU pod názvom Prezentácia architektonického dedičstva). Za FiF UK kurz spočiatku zabezpečoval doc. L. Mlynka, následne doc. Kačírek (v alternácii s Dr. L. Ulašinovou Bystrianskou).

V rámci špecializovanej praxe mali študenti možnosť vybrať si pamiatkovú inštitúciu (PÚ SR, KPÚ, MÚOP v Bratislave), a to podľa tematického zamerania postupovej a záverečnej práce. Súčasťou štúdia je aj odborná exkurzia, v rámci ktorej študenti získali aj poznatky z oblasti pamiatkovej ochrany (návšteva mestských pamiatkových rezervácií a pamiatkových rezervácií ľudovej architektúry, múzeí v prírode, národných kultúrnych pamiatok) na Slovensku i v zahraničí.

Študijný program Archívniectvo, muzeológia a digitalizácia historického dedičstva

Pri doterajšom predstavovaní študijného programu musím už písať v minulom čase, keďže na základe nových akreditačných kritérií sme boli nútení študijný program modifikovať. Namiesto dovtedajšej garančnej štruktúry profesor a dvaja docenti sme boli schopní garančne zabezpečiť všetky tri stupne štúdia: 1. bakalársky, 2. magisterský a 3. doktorský. Na základe nových akreditačných kritérií: päť docentov na garantovanie bakalárskeho, jedného profesora a štyroch docentov na magisterské a dvoch profesorov a troch docentov na doktorské štúdium sme sa rozhodli spolu s kolegami z Katedry archívniectva a pomocných vied historických FiF UK akreditovať nový študijný program „Archívniectvo, muzeológia a digitalizácia historického dedičstva“. Vytvorenie nového študijného programu od šk. roku 2022/2023 na jednej strane posilnilo využitie nových technológií v rámci dokumentácie kultúrneho dedičstva, na druhej strane zníženie počtu kurzov z oblasti muzeológie a monumentológie. Do bakalárskeho kurzu Dejiny pamiatkovej ochrany sme museli zakomponovať aj problematiku teórie pamiatkovej ochrany, magisterský kurz Prezentácia pamiatkového fondu je výberovým, nie povinným kurzom.⁴ Veríme, že aj v rámci nového študijného programu si problematika pamiatkovej ochrany udrží doterajší záujem študentov.

Výsledky doterajšej spolupráce

V rámci kurzu Prezentácia pamiatkového fondu si študenti osvojujú formy sprístupnenia kultúrnych pamiatok a typy prezentácie jednotlivých kategórií pamiatok. Študenti získavajú poznatky o spoločenskom zhodnotení pamiatok, školách a smeroch prezentácie pamiatok v Európe, medzinárodných dokumentoch a legislatíve na Slovensku zameranej na ochranu kultúrneho dedičstva, diferenciacii pamiatkového fondu, kvalitatívnom a druhovom delení pamiatok, formách sprístupnenia pamiatok (solitér, súbor, areál), pamiatkových územiach a ochranných pásmach, typoch prezentácie pamiatok – múzejnej a galerijnej, pamiatkovej a skanzenovej pre-

zentácii pamiatok, ako aj o komplexnej prezentácii pamiatky, jej pamiatkovej obnove ako forma prezentácie.

Súčasťou kurzu je aj absolvovanie predmetu Prezentácia architektonického dedičstva (doc. Gregorová), v rámci ktorého študenti okrem teoretickej časti absolvujú aj klauzúrnú prácu spracovávanú na podnet konkrétneho objednávateľa.

Zo spoločných projektov môžeme spomenúť nasledovné:

- Prípravná dokumentácia lokality Glanzenberg v MPR Banská Štiavnica (2011),
- Mestské opevnenie v pamiatkovej zóne Modra (2012),
- Trnava, vodárenská veža (2018),
- Lokalita južného vstupu do mesta Banská Štiavnica (2020),
- Historické mlyny malokarpatskej oblasti (2021).

Spolupráca medzi FiF UK a STU má za sebou už desaťročnú skúsenosť. Na jej základe ktorej môžeme pozitívne hodnotiť takýto interdisciplinárny prístup k výskumu pamiatok. Hlavnou devízou kurzu je komplexný návrh riešenia vybraného projektu – z pamiatkarskej i muzeologickej stránky a získavajú nielen teoretické, ale i praktické skúsenosti z tejto oblasti. V tomto roku bola vzájomná spolupráca inštitucionalizovaná aj podpísaním zmluvy o spolupráci medzi o. z. Mikroregión Červený Kameň, Stavebnou fakultou STU v Bratislave, Filozofickou a Prírodovedeckou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave.

Poznámky:

- ¹ doc. Ľuboš Kačírek, PhD., Katedra archívnictva a muzeológie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Gondova 2, 811 02 Bratislava
- ² MLYNKA, Ladislav: Muzeológia na Filozofickej fakulte UK Bratislava ako študijný odbor. In: Muzeológia – teória a prax. Banská Štiavnica : Spoločnosť pre pamiatky, 2006, s. 66 – 72.
- ³ KAČÍREK, Ľuboš – TIŠLIAR, Pavol: Študijný program Muzeológia a kultúrne dedičstvo na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. In: Věstník Asociace muzeí a galerií České republiky, roč. 13, 2013, č. 2, s. 5.
- ⁴ Akreditačný spis študijného programu „Archívnictvo, muzeológia a digitalizácia historického dedičstva“, 2021.

Literatúra:

- Akreditačný spis študijného programu „Archívnictvo, muzeológia a digitalizácia historického dedičstva“, 2021.
- CSÜTÖRTÖKYOVÁ, Dita: Ochrana kultúrneho dedičstva na príklade študentských interdisciplinárnych projektov: spolupráca Katedry etnológie a kultúrnej antropológie Filozofickej fakulty UK v Bratislave so Slovenskou technickou univerzitou v Bratislave. In: *Studia ethnologica Pragensia* 2013, č. 2, s. 73 – 79.
- CSÜTÖRTÖKYOVÁ, Dita: Cestou k interdisciplinárnemu dialógu (spolupráca Katedry etnológie a kultúrnej antropológie FiF UK v Bratislave so Slovenskou technickou univerzitou v Bratislave). In: *Slovenský národopis*, roč. 60, 2012, č. 1, s. 93 – 95.
- GREGOROVÁ, Jana: *Prezentácia architektonického dedičstva*. Bratislava : Vydavateľstvo STU, 2003, 140 s. ISBN 80-227-1837-8
- GREGOROVÁ, Jana – PETRÁŠOVÁ, Silvia – KAČÍREK, Ľuboš: Príprava podkladov pre komplexnú obnovu mestského opevnenia v Modre príklad spolupráce medzi FA STU a FiF UK v Bratislave. In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, roč. 1, 2013, č. 2, s. 75 – 86. ISSN (print) 1339-2204 ISSN (online) 2453-9759
- KAČÍREK, Ľuboš – TIŠLIAR, Pavol: Študijný program Muzeológia a kultúrne dedičstvo na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. In: *Věstník Asociace muzeí a galerií České republiky*, roč. 13, 2013, č. 2, s. 5. ISSN 1213-2152
- MLYNKA, Ladislav: Muzeológia na Filozofickej fakulte UK Bratislava ako študijný odbor. In: *Muzeológia – teória a prax*. Banská Štiavnica : Spoločnosť pre pamiatky, 2006, s. 66 – 72.

MONUMENT CARE IN THE TEACHING AT THE BRATISLAVA DEPARTMENT OF ART HISTORY

PAMIATKOVÁ STAROSTLIVOSŤ VO VÝUČBE BRATISLAVSKEJ KATEDRY DEJÍN
VÝTVARNÉHO UMENIA

Peter BUDAY ¹

Abstract: A student of Art History learns about the monument care continuously, at lectures, seminars and excursions. The program of the subject „Introduction to monument care focuses on the practice of monuments. Its history is mapped by a separate course focused on the development of the discipline in Hungary, resp. Czechoslovakia. Students become familiar with historical written and visual material for the research of monuments in the course Monuments in archival sources. Cooperation with restorers and the role of the art historian in the restoration process can be experienced at Introduction to the Restoration of Movable Monuments.

Key words: Monument care; art history; history; restoration; theory

Abstrakt: Študent dejín umenia sa s oblasťou starostlivosti o pamiatky oboznamuje priebežne, na prednáškach, seminároch a exkurziách. Na pamiatkarskú prax sa sústreďuje program predmetu Úvod do pamiatkovej starostlivosti, jej dejiny mapuje samostatný kurz zameraný na vývoj disciplíny v Uhorsku, resp. Československu. S historickým písomným a obrazovým materiálom pre výskum pamiatok sa študenti oboznamujú v rámci predmetu Pamiatky v archívnych prameňoch. Spoluprácu s reštaurátormi a úlohu historika umenia v procese reštaurovania si môžu vyskúšať v kurze Úvod do reštaurovania hnutelných pamiatok.

Kľúčové slová: Pamiatková ochrana; dejiny umenia; dejiny; reštaurovanie; teória

Študent dejín umenia sa s oblasťou ochrany pamiatok oboznamuje priebežne, na prednáškach, seminároch a exkurziách, ktoré tvoria dôležitú časť výučby. Povinný jednosemestrový kurz Úvod do pamiatkovej starostlivosti je súčasťou rozvrhu tretieho ročníka bakalárskeho štúdia. Jeho cieľom je vysvetliť základné okruhy pamiatkarských aktivít, priblížiť súvisiacu domácu legislatívu a informovať o aktuálnych metódach výskumu, ochrany a obnovy pamiatok. Prednášky sa striedajú s výučbou v teréne, kde sa prezentujú výsledky pamiatkových výskumov a obnov a tiež škála metodických problémov. Študenti priebežne pracujú na referátoch na vybrané témy a prostredníctvom nich si osvojujú spôsob formulovania odborných úradných stanovísk.

Náročný program a rozsah uvedeného kurzu, ktorý je zameraný na praktický výkon pamiatkovej starostlivosti, umožňuje vyhradiť dejinám tejto disciplíny iba obmedzený priestor. Aj z tohto dôvodu bol do rozvrhu začlenený povinne voliteľný predmet Dejiny pamiatkovej starostlivosti na Slovensku.

Prednášky realizované v zimnom semestri sa koncentrujú na vývoj disciplíny v kontexte historického Uhorska, od čias viedenskej Centrálnnej komisie pre výskum a ochranu stavebných pamiatok po záver prvej svetovej vojny. Študenti postupne získavajú poznatky o organizácii a inštitucionálnom rámci pamiatkovej starostlivosti na našom území v rokoch 1850 – 1918, spoznávajú kľúčové osobnosti (Henszlmann, Ipolyi, Rómer, Forster a ďalší) a ich iniciatívy a sledujú vývin hlavných úloh pamiatkovej ochrany, teda dokumentovanie, evidovanie, obnovy – najmä architektonického dedičstva. Na prvú časť predmetu v letnom semestri nadväzuje séria prednášok, ktoré sledujú dejiny domácej pamiatkovej starostlivosti po roku 1918. Zvláštny dôraz sa kladie na medzivojnové obdobie, spojené s činnosťou Jana Hofmana, manželov Menclovcov a Vladimíra Wagnera, všimame si tiež regionálne a lokálne ochranárske iniciatívy.

Zásadnou zložkou umelecko-historického výskumu je štúdium písomného a obrazového pramenného

materiálu. Voliteľný kurz Pamiatky v archívnych prameňoch oboznamuje študentov so škálou archíválií dôležitých pri výskume stavebných pamiatok na Slovensku. Na prednáškach sú formou prípadových štúdií predstavené rôzne typy historických písomností, ich potenciál, ale aj limity pre výskum. Samostatnú kapitolu tvorí agenda pamiatkových orgánov činných na Slovensku.

Výsledkom snáh katedry sprístupniť študentom dejín umenia, príbuzných kultúrno-historických odborov, reštaurovania a architektúry texty starších maďarských pamiatkarov bolo vydanie antológie s názvom *Pramene k umelecko-historickému bádaniu a ochrane pamiatok na Slovensku*. [1] Pozitívne reakcie na túto prácu motivovali vznik ďalšej publikácie zo zamýšľanej série, ktorej jadro tvorí preklad dizertácie maďarského architekta, pamiatkara Kálmána Luxa o stavebných dejinách Starého zámku v Banskej Štiavnici. [2]

V študijnom pláne katedry figuruje aj predmet Úvod do reštaurovania hnutelných pamiatok, ktorý sa koncentruje na úlohu historika umenia v procese reštaurovania. Študent tu získava poznatky o termi-

nológii, metódach, metodike a etike reštaurovania, ako aj o príslušnej legislatíve a medzinárodných dokumentoch. Praktická časť kurzu sa realizuje v spolupráci s Katedrou reštaurovania Vysoké školy výtvarných umení. Študenti dejín umenia sa podieľajú na písaní dokumentácie k aktuálne reštaurovaným pamiatkam, majú na starosti ich umeleckohistorické vyhodnotenie.

V zadaniach záverečných prác sa v posledných rokoch pravidelne objavujú témy so zameraním na vybraný segment dejín, teórie a praxe pamiatkovej starostlivosti.[3] Cieľom výučby na katedre je študentovi poskytnúť nevyhnutný základ pre odbornú a vedeckú prácu. Program a náročnosť štúdia dejín umenia neumožňuje pokryť spektrum otázok a problémov, ktoré sa objavujú v praktickom výkone pamiatkovej starostlivosti. Časť študentov absolvuje povinnú prax na Pamiatkovom úrade SR, kde sú zapojení do spracovania archívnych materiálov, napĺňania elektronickej databázy evidencie pamiatok a ďalších činností. Katedra sa ich počas štúdia usiluje zapájať do projektov zameraných na dokumentovanie stavebného a umeleckého dedičstva.

Poznámky:

- ¹ Mgr. Buday Peter, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta, Katedra dejín výtvarného umenia, peter.buday@uniba.sk

Pramene:

- [1] Oriško, Štefan - Buday, Peter: *Pramene k umelecko-historickému bádaniu a ochrane pamiatok na Slovensku (1846 – 1918)*. Bratislava: vyd. STIMUL pre Katedru dejín výtvarného umenia FiF UK Bratislava 2017
- [2] Buday, Peter (ed.): *Koloman Lux: Starý zámok v Banskej Štiavnici. (Pramene k dejinám a ochrane pamiatok na Slovensku)*. Bratislava: vyd. STIMUL pre Katedru dejín výtvarného umenia FiF UK Bratislava 2020
- [3] Porubčanová, Alexandra: *K dejinám reštaurovania na Slovensku so zameraním na Michala Staudta st. (2019)*; Hudáková, Denisa: *Dokumentovanie, ochrana a obnova renesančnej architektúry na Slovensku v prvej polovici 20. storočia. (2017)*; Tichá, Soňa: *Obnova Dómu sv. Martina v Bratislave od 60. rokov 19. storočia až do roku 1914. (2016)*; Hollá, Alexandra: *Pamiatková ochrana ruín v kontexte pamiatkovej starostlivosti na Slovensku. (2015)*; Kalová, Petra: *Priemyselná architektúra Bratislavy a otázky jej pamiatkovej ochrany. (2011)*

MONUMENTS PRESERVATION IN TRNAVA SCHOOL OF ART HISTORY

PAMIATKOVÁ STAROSTLIVOSŤ V TRNAVSKEJ ŠKOLE DEJÍN UMENIA

Peter MEGYEŠI ¹, Adrián KOBETIČ ²

Abstract: The present paper deals with the topic of monument care and monument restoration in the teaching of the Department of History and Theory of Art of the Faculty of Arts of the University of Trnava in Trnava. At first, it briefly presents its historical and historiographical background, connected with several important personalities of Slovak monument restoration, but especially with Ing. arch. Ivan Gojdič, who influenced it significantly in many respects. It continues by illuminating some of the school's methodological tendencies, based on combining contemporary theoretical trends in the world with systematic practice in the form of visits to monuments and field research on the widest possible scale.

Key words: Monument care; art history; history; restoration; theory

Abstrakt: Predkladaný príspevok sa venuje téme pamiatkovej starostlivosti a obnovy vo výučbe Katedry dejín a teórie umenia Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. Sprvu v krátkosti predstavuje jej historické a historiografické východiská, spojené s niekoľkými významnými osobnosťami slovenskej pamiatkovej starostlivosti, najmä s Ing. arch. Ivanom Gojdičom, ktorý ju v mnohých ohľadoch výrazne ovplyvnil. Ďalej pokračuje osvetľovaním niektorých metodologických tendencií školy, založených na spájaní súčasných teoretických konceptov a pojmov so systematickou praxou v podobe návštevy pamiatok a terénneho výskumu v čo najširšom rozsahu.

Kľúčové slová: Trnava University; Ivan Gojdič; Theory; Practice; Art History

Úvod

Trnavská univerzita v súčasnosti oslavuje 30. výročie svojho obnovenia. Už od počiatku sa usiluje nadviazať na dedičstvo jej predchodkyne, Universitas Tyrnaviensis, existujúcej v Trnave medzi rokmi 1635 až 1777. Deje sa tak prostredníctvom nasledovania jej duchovných a humanistických princípov, pričom práve humanitné vedy sa stali jedným z oporných pilierov, na ktorých bolo možné budovať. Univerzita sa už pri svojom vzniku postavila do pozície inštitúcie, ktorá nie je zafixovaná minulým režimom a jeho dogmatizmom. Bola vôbec prvou vysokoškolskou inštitúciou slobodnej demokracie, odzrkadľujúcou snahu o zmenu vzdelania a myslenia v novom štátnom zriadení. Od počiatku stavala na kresťanských základoch, čo do veľkej miery určilo aj jej vedecké a hodnotové smerovanie.

Dejiny výučby pamiatkovej starostlivosti na Trnavskej univerzite

Na Fakulte humanistiky, dnes už Filozofickej fakulte,

ako jednej z prvých dvoch fakúlt univerzity sa takmer okamžite začalo aj s výučbou dejín umenia a architektúry. Spočiatku prebiehala na subkatedre dejín umenia a kultúry, ktorá bola súčasťou Katedry filozoficko-historických vied. Študijný plán sa sprvu označoval ako kulturológia, neskôr sa ustálilo pomenovanie dejiny umenia a kultúry, čo naznačovalo jeho rozsiahlejšie kultúrno-spoločenské profilovanie.³ Od svojho vzniku bol širokotematicky koncipovaný, podobne ako iné umenovedné programy na starších európskych univerzitách.⁴ Už v polovici 90. rokov začalo dochádzať k prevahe pedagógov a pedagogičiek orientovaných na dejiny architektúry. Boli to najmä architekti Jozef Hlinický a Mikuláš Bašo, ale tiež historici umenia ako Karol Kahoun, Ľubomíra Fašangová, Magdaléna Kvasnicová, či archeológ Michal Slivka a ďalší, prispievajúci k „pamiatkovej orientácii“ katedry. Vývoj v tomto smere ešte upevnil Ing. arch. Ivan Gojdič, ktorý na katedru prichádza v závere 90. rokov.⁵ Jeho prístup k výučbe dejín architektúry a pamiatkovej

starostlivosti sa stal jedným zo zdrojov súčasného prístupu k výučbe týchto predmetov na Trnavskej univerzite. Ako absolvent Stavebnej fakulty SVŠT v Bratislave sa roku 1973 zamestnal na Slovenskom ústave pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, kde prešiel rozličnými funkciami až po riaditeľa Slovenského pamiatkového ústavu v rokoch 1990 – 1994 a 1996 – 1998. V tom čase tiež pôsobil ako externý pedagóg na FA STU a VŠVU. Následne nastúpil ako pedagóg na trnavskú katedru dejín umenia a kultúry, kde bol v rokoch 2003 – 2010 vedúcim katedry a až do roku 2019 pedagógom.⁶ Za jeho vedenia, v roku 2007 došlo k premenovaniu katedry na súčasný názov.

Vzhľadom na jeho prax preferoval Ivan Gojdič pri výučbe stanovenie metódy obnovy podľa konkrétnej situácie. Nebol zástancom univerzálnej metodiky, ale nabádal k hĺbkovému skúmaniu objektu, ktoré ukáže najlepšiu cestu pre tú danú obnovu. Okrem toho prikladal dôležitosť archívneho výskumu a poznaniu analógií. Ku kľúčovým princípom jeho výučby patrilo spoznávanie pamiatok na tvári miesta. Kritizoval „teoretizovanie od stola“, čoho výsledkom bolo iniciovanie praxí a početných exkurzií v teréne.⁷

Výsledkom doterajšej výučby pamiatkovej starostlivosti je fakt, že takmer tri desiatky absolventov trnavskej katedry sa uplatnili a doteraz sa uplatňujú na pamiatkových úradoch či v oblasti architektonicko-historických a umelecko-historických výskumov. Vďaka tomu a vďaka snahe o rozvíjanie viacerých metodologických smerov, medzi ktorými možno identifikovať napr. trnavskú ikonologickú školu, existuje v súčasnosti úsilie o etablovanie pojmu Trnavská škola dejín umenia. Pojem by sa v slovenskej historiografii nemusel už spájať iba s miestom pôsobenia katedry, ale aj so systematickým rozvíjaním a reflexiou metodológie dejín umenia, ktoré patria k prioritám Katedry dejín a teórie umenia Trnavskej univerzity.

Priebeh výučby

V súčasnosti možno výučbu pamiatkovej starostlivosti na trnavskej katedre rozdeliť do niekoľkých častí. Na úplnom začiatku bakalárskeho stupňa štúdia je to predmet Úvod do dejín umenia, ktorý je prvým kontaktom s odborom a najmä jeho terminológiou.

Na bakalárskom stupni ďalej výučba pokračuje kurzami dejín staršieho umenia a architektúry vo vzájomných súvislostiach v jednotlivých historických epochách. Na magisterskom stupni nasledujú dejiny novej architektúry a zároveň presahy do te-

órie architektúry.

Samostatným jednosemestrálnym kurzom v 2. ročníku bakalárskeho stupňa štúdia je kurz Pamiatková starostlivosť, teoreticky koncipovaný tak, aby predstavil dejiny, metódy a zákonné otázky, týkajúce sa pamiatkovej starostlivosti. Na tento kurz nadväzuje v ďalšom semestri Odborná prax, spočívajúca v dvojtyždňovej praxi na pamiatkovom výskume. Jej výstupom je architektonicko-historický a umelecko-historický výskum, zhotovený zúčastnenými študentmi a študentkami. Tento je ďalej spracovaný výskumníkom s osvedčením o osobitnej odbornej spôsobilosti na vykonávanie pamiatkového výskumu.

Súčasnou praktickej výučby je tiež týždňová exkurzia v zahraničí a týždňová exkurzia po Slovensku. Vďaka tomu študenti a študentky na bakalárskom stupni štúdia trávajú celkovo mesiac čistého času v kontakte s pamiatkami.

Pamiatková starostlivosť je včlenená do štátnicových otázok a záujemcovia si ju môžu zapísať aj ako tému bakalárskej či diplomovej práce.

Neposlednou súčasťou výučby sú pravidelné prednášky s odborníkmi a odborníčkami z praxe.

Špecifiká výučby pamiatkovej starostlivosti na dejinách umenia

Výučba pamiatkovej starostlivosti a obnovy v rámci štúdia dejín a teórie umenia predstavuje hneď niekoľko špecifik oproti výučbe týchto tém v iných študijných programoch.

V prvom rade je to priorita stavania na rozsiahlom teoretickom základe. Z neho vyrastá schopnosť efektívneho hľadania východísk a analógií, čo je umožnené kvalitnou prípravou vo vyhľadávaní zdrojov a relevantných informácií. Tým pádom môže dochádzať aj k lepšej kontextualizácii riešeného objektu a de facto jeho hlbšiemu poznaniu. Hľadanie a vytváranie kontextov patrí k základom súčasného prístupu v dejinách umenia na Trnavskej univerzite. To je podnietené snahou o výučbu kritického myslenia, ktoré je nevyhnutnou súčasťou poznania ako takého.

Rozsiahle teoretické uchopenie problému je v smere pamiatkovej obnovy ďalej kombinované s otvorenou metodikou, ktorá má z kontextualizácie vychádzať. Jednou zo základných podmienok hlbšieho pochopenia objektu je pritom podmienka, že musí prebiehať vo veľkej miere skrz osobnú skúsenosť s pamiatkou. O takomto prístupe by sa dalo teda hovoriť ako o vyváženom modeli kombi-

nácie teórie s praxou.

Je pravdou, že v umenovednom vzdelávaní môžu absentovať niektoré materiálové, technické a technologické poznatky, príznačnejšie práve pre architektonické a stavebné odbory. Avšak každý odbor má svoje prednosti a nedostatky, čo ešte väčšmi upozorňuje na dôležitosť interdisciplinarity a spolupráce jednotlivých odborov pri realizácii výskumov a obnovy.

Príklad využitia teoretickej koncepcie v praxi

Pre explikáciu nášho prístupu k pamiatkovej starostlivosti uvedieme jeden teoretický koncept, ktorý môže byť nápomocný pri výskume a obnove sakrálnych pamiatok.

V roku 2002 ruský historik umenia Alexei Lidov predstavil a rozpracoval koncept nazývaný hierotopia (z gréckeho *ιερός* – posvätný a *τόπος* – priestor). Hierotopia je spôsob vedomého vytvárania sakrálnych priestorov prostredníctvom rozmanitých imerzných riešení v architektúre, alebo krajine.⁸ Koncept tematizuje spektrum spôsobov a prístupov, prostredníctvom ktorých je kreované sakrálne prostredie a jeho multisenzorické užívanie. Poznanie jednotlivých prvkov, užívaných na tento účel, nám môže pomôcť pochopiť inak nie úplne zrejmé funkcie mnohých architektonických a umeleckých detailov.⁹ Priblížme si tri z nich.

Pri sondáži murív kostola môže napríklad objaviť bádateľ v hrúbke muriva zabudované prázdne keramické nádoby. Dôvod ich prítomnosti mu ponúkne poznanie prvku nazývaného echea (z gréckeho *ηχέια* – ozvena), teda nádoby, ktorá mala napomôcť vytvárať v chráme nezvyčajné akustické preja-

vy počas liturgických spevov.

Tiež môže pri inventarizácii hodnotných detailov a prvkov natrafiť na kladky či háky zabudované do stien kostola. V prípade, že má vedomosť o podiele drámy a scénografie na dobovej liturgii môže ľahko vydedukovať, že ide o torzo technického riešenia, umožňujúceho počas niektorého zo sviatkov paraliturgickú aktivitu, do ktorej boli okrem zhromaždených účastníkov bohoslužby zapájané aj pohyblivé a pohybujúce sa sochy. K obdobnému účelu slúžili niektoré otvory v klenbe (tzv. Himmelloch).

Napokon môže bádateľ pri sondážnom výskume špaliet triumfálneho oblúka či obvodového múru presbytéria objaviť menšie otvory, ktoré sa zdajú byť z hľadiska architektonického riešenia a prevádzky na prvý pohľad nelogicky lokalizované. Vysvetlenie však môže priniesť poznanie prvku nazývaného hagioskop (z gréckeho *άγιος* – svätý a *σκοπεῖν* – vidieť), v minulosti často uplatňovaný otvor/priehľad, umožňujúci veriacim priamy vizuálny kontakt s oltárom a konsekrovanou hostiou aj v prípade, že stoja v zákryte múrom, alebo im napr. z dôvodu infekčnej choroby nebola umožnená prítomnosť v kostole.

Záver

Našou snahou bolo preukázať dôvody nášho presvedčenia o dôležitosti teórie pre prax, teda že poznanie materiálnej a duchovnej kultúry minulosti môže neraz priniesť množstvo odpovedí na otázky vznikajúce pri architektonicko-historických a umelecko-historických výskumoch, resp. pri pamiatkovej obnove.

Poznámky:

- ¹ doc. Mgr. Peter Megyeši, PhD., Katedra dejín a teórie umenia, Filozofická fakulta, Trnavská univerzita; Ústav dejín umenia, Centrum vied o umení, Slovenská akadémia vied, peter.megyesi@truni.sk
- ² Mgr. Adrián Kobetič, Katedra dejín a teórie umenia, Filozofická fakulta, Trnavská univerzita; Ústav dejín umenia, Centrum vied o umení, Slovenská akadémia vied, adrian.kobetic@tvu.sk
- ³ HALÁSZOVÁ, Ingrid. História akademického štúdia dejín umenia na Trnavskej univerzite v Trnave. In: JURÍKOVÁ, Erika – TKÁČIK, Ladislav (eds.). *Nunc ad bibe puro pectore verba. 25 rokov humanitných odborov na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave*. Trnava: Filozofická fakulta TU / Schola Philosophica, 2012. s. 23 – 26.
- ⁴ BAŠO, Mikuláš. Vybrané pohľady rozvoja a činnosti Fakulty humanistiky Trnavskej univerzity pri príležitosti 10. výročia obnovenia Trnavskej univerzity. In: ŠIMONČIČ, Jozef et al. *Fakulta humanistiky Trnavskej univerzity v Trnave 1992 – 2002*. Trnava: Fakulta humanistiky Trnavskej univerzity v Trnave, 2002. s. 25.
- ⁵ FAŠANGOVÁ, Ľubomíra. Katedra dejín umenia a kultúry. In: ŠIMONČIČ, Jozef et al. *Fakulta humanistiky Trnavskej univerzity v Trnave 1992 – 2002*. Trnava: Fakulta humanistiky Trnavskej univerzity v Trnave, 2002. s. 84 – 85.
- ⁶ LALKOVÁ, Jana. Ivan Gojdič – architekt, pamiatkar. In: HALÁSZOVÁ, Ingrid – MEGYEŠI, Peter – PROČKA, E. Richard (eds.). *Príbehy pamiatok a obrazov. Zborník príspevkov k sedemdesiatinám Ivana Gojdiča*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, 2019. s. 17 – 20.
- ⁷ PAULUSOVÁ, Silvia. Ivan Gojdič v spomínaní dlhoročnej spolupracovníčky. In: HALÁSZOVÁ, Ingrid – MEGYEŠI, Peter – PROČKA, E. Richard (eds.). *Príbehy pamiatok a obrazov. Zborník príspevkov k sedemdesiatinám Ivana Gojdiča*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, 2019. s. 13 – 15.
- ⁸ K všeobecnému prehľadu pozri webovú stránku „Hierotopy – studies in the making of sacred places“ Dostupné online: <http://hierotopy.ru/en/>.
- ⁹ K téme a príkladom pozri: LIDOV, Alexei (ed.). *New Jerusalem: Hierotopy and iconography of sacred spaces*. Moscow: Indrik, 2009; LIDOV, Alexei (ed.). *Hierotopy. Comparative studies of sacred spaces*. Moscow: Indrik, 2008; PENTCHEVA, Bissera V. *The Sensual Icon. Space, Ritual, and the Senses in Byzantium*. University Park: Pennsylvania State University Press, 2014.

Zdroje:

BAŠO, Mikuláš. Vybrané pohľady rozvoja a činnosti Fakulty humanistiky Trnavskej univerzity pri príležitosti 10. výročia obnovenia Trnavskej univerzity. In: ŠIMONČIČ, Jozef et al. *Fakulta humanistiky Trnavskej univerzity v Trnave 1992 – 2002*. Trnava: Fakulta humanistiky Trnavskej univerzity v Trnave, 2002. s. 19 – 41.

FAŠANGOVÁ, Ľubomíra. Katedra dejín umenia a kultúry. In: ŠIMONČIČ, Jozef et al. *Fakulta humanistiky Trnavskej univerzity v Trnave 1992 – 2002*. Trnava: Fakulta humanistiky Trnavskej univerzity v Trnave, 2002. s. 84 – 86.

HALÁSZOVÁ, Ingrid. História akademického štúdia dejín umenia na Trnavskej univerzite v Trnave. In: JURÍKOVÁ, Erika – TKÁČIK, Ladislav (eds.). *Nunc ad bibe puro pectore verba. 25 rokov humanitných odborov na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave*. Trnava: Filozofická fakulta TU / Schola Philosophica, 2012. s. 23 – 61.

LALKOVÁ, Jana. Ivan Gojdič – architekt, pamiatkar. In: HALÁSZOVÁ, Ingrid – MEGYEŠI, Peter – PROČKA, E. Richard (eds.). *Príbehy pamiatok a obrazov. Zborník príspevkov k sedemdesiatinám Ivana Gojdiča*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, 2019. s. 17 – 20.

LIDOV, Alexei (ed.). *Hierotopy. Comparative studies of sacred spaces*. Moscow: Indrik, 2008.

LIDOV, Alexei (ed.). *New Jerusalem: Hierotopy and iconography of sacred spaces*. Moscow: Indrik, 2009.

PAULUSOVÁ, Silvia. Ivan Gojdič v spomínaní dlhoročnej spolupracovníčky. In: HALÁSZOVÁ, Ingrid – MEGYEŠI, Peter – PROČKA, E. Richard (eds.). *Príbehy pamiatok a obrazov. Zborník príspevkov k sedemdesiatinám Ivana Gojdiča*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, 2019. s. 13 – 16.

PENTCHEVA, Bissera V. *The Sensual Icon. Space, Ritual, and the Senses in Byzantium*. University Park: Pennsylvania State University Press, 2014.

AKTIVITY SÚVISIACE S VÝUČBOU OCHRANY A OBNOVY ARCHITEKTONICKÉHO DEDIČSTVA NA ACADEMII ISTROPOLITANA NOVA

Lucia GEMBEŠOVÁ¹

Academia Istropolitana Nova (AINova) je nezisková organizácia, ktorá sa už viac ako 25 rokov venuje ďalšiemu vzdelávaniu – vzdelávaniu dospelých. V rokoch 1996 až 2021 tu absolvovalo rôzne formy vzdelávania a tiež osvetových aktivít viac ako 10 000 účastníkov. Organizácia je pravidelne auditovaná spoločnosťou PricewaterhouseCoopers Slovakia. Počas svojej existencie AINova zrealizovala množstvo projektov na regionálnej, národnej aj medzinárodnej úrovni. Za niektoré zo svojich dlhodobých vzdelávacích a osvetových aktivít získala Výročnú cenu časopisu Pamiatky a múzeá (2019), Cenu Európskej únie za kultúrne dedičstvo – Europa Nostra (2009), Cenu Národnej rady Slovenskej republiky (1998).

V portfóliu AINovy je od jej vzniku aj tematická oblasť: ochrana a rozvoj kultúrneho dedičstva. V tejto oblasti boli realizované najmä nasledujúce aktivity: 1/ Škola tradičných stavebných remesiel – praktické školenie v rozsahu 3-5 dní, koná sa od r. 2014 dodnes, za účasti domácich a zahraničných lektorov a majstrov, spolu bolo realizovaných už 10 kôl s počtom viac ako 300 absolventov; partnerom je PÚ SR (ProMonumenta), finančnú podporu poskytli MK SR, Mesto Sv. Jur, PSS a. s. a ďalší. 2/ Ocenenie za príkladnú obnovu – osvetová aktivita, koná sa od r. 2010 dodnes, každoročne sa oceňujú príkladne obnovené historické stavby v Bratislavskom kraji; partnermi a donormi sú BSK a PSS a. s. 3/ Konferencie k Dňom európskeho kultúrneho dedičstva – osvetová aktivita BSK a partnerov, koná sa pravidelne od roku 2010 dodnes, s počtom cca 100 účastníkov/ročne, cieľom je podrobné mapovanie a prezentácia historického stavebného fondu v Bratislavskom kraji; v partnerstve sú BSK, AINova, PÚ SR a MÚOP v Bratislave. 4/ Manažovanie lokalít Svetového dedičstva na Slovensku UNESCO – školenie v rozsahu 100

hodín, v r. 2008, za účasti domácich a zahraničných lektorov vrátane zástupcov ICCROM and ICOMOS; realizoval sa tiež preklad knihy Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites (ICCROM, 1998); partnerom bol PÚ SR, finančnú podporu poskytlo MK SR. 5/ Ochrana rozvoj kultúrneho dedičstva – medzinárodný vzdelávací program v rozsahu cca 600 hodín v anglickom jazyku, realizoval sa v rokoch 1997 – 2012, spolu 12 ročníkov s počtom celkom 135 absolventov, cieľovou skupinou boli najmä mladí profesionáli z krajín strednej, východnej a juhovýchodnej Európy, prednášali lektori z rôznych krajín Európy a USA; poradnú radu programu tvorili odborníci z nasledujúcich inštitúcií: Univerzita Komenského (Bratislava, SK), Národný trust Škótska (Edinburg, UK), Rakúske federálne ministerstvo pre vzdelanie, vedu a kultúru (Viedeň, AT), Brandenburská technická univerzita (Cottbus, DE).

V rokoch 2019 až 2022 realizovala AINova v spolupráci s partnermi medzinárodný projekt s názvom „Heritage Train“, financovaný z Programu EU Erasmus+. Cieľom projektu bolo (1) zmapovanie ďalšieho vzdelávania (celoživotného vzdelávania) v oblasti ochrany stavebného dedičstva v troch susediacich krajinách - na Slovensku, v Českej republike a v Rakúsku - a ďalším cieľom bolo (2) načrtnutie osnov medzinárodného modulového vzdelávacieho programu pre vybrané cieľové skupiny. Partnermi projektu sú: (1) AINova, Svätý Jur, SK; (2) Fakulta reštaurovania Univerzity Pardubice, Litomyšl, CZ; (3) Združenie pre podporu pamiatkovej starostlivosti, Mauerbach, AT (VFB – Verein zur Foerderung der Baudekmalpflege). Asociovaní partneri sú: (1) Pamiatkový úrad SR, Bratislava, SK; (2) Národný pamiatkový ústav, Praha, CZ; (3) Rakúsky spolkový pamiatkový úrad, Informačné a vzdelávacie centrum v Mauerbachu, AT

(Bundesdekmalamt, Informations- und Weiterbildungszentrum Baudenkmalpflege, Kartause Mau-erbach).

Menovaný projekt zhromaždil zaujímavé poznatky, ktoré sú relevantné pre zábery tejto konferencie a preto si dovoľujem ich prezentovať v nasledujúcej časti príspevku.

Analýza ponuky odborných školení a tiež analýza dopytu v radoch vybraných cieľových skupín priniesla zaujímavé zistenia najmä pre SK a CZ, keďže v týchto krajinách sa podobná analýza doteraz nerobila, resp. už odvtedy ubehol dlhší čas. Komparácia výsledkov z týchto troch krajín bola veľmi užitočná a pomohla projektovému tímu pozrieť sa na danú tému v širšom kontexte.

Prieskum vzdelávacej ponuky v daných krajinách (SK, CZ, AT) bol rozsiahly a zhromaždil údaje o 223 subjektoch, ktoré v období rokov 2013 - 2020 vykázali 1622 aktivít súvisiacich s ochranou kultúrneho dedičstva. Po ďalšej analýze bolo 103 subjektov a 1026 aktivít vybraných ako relevantných pre cieľ komparatívnej analýzy a boli zaradené do skúmanej vzorky. Mnohé vykázané aktivity mali skôr charakter zvyšovania povedomia ako odborného školenia, prípadne sa týkali kultúrneho dedičstva všeobecne a nie stavebného dedičstva, alebo sa zameriavali na cieľové skupiny, ktoré neboli pre projekt Heritage Train relevantné - tieto aktivity neboli zaradené do výslednej skúmanej vzorky.

Pri analýze ponuky odborného vzdelávania sa v rámci skúmanej vzorky potvrdilo niekoľko predpokladov. Najrozdrobenejšia ponuka odborných školení je na Slovensku - existuje tu veľa skôr menších subjektov s rôznorodou ponukou. V CZ ponúka školenia viacero skôr väčších subjektov a ponuka je najpočetnejšia z daných troch krajín; situácia v CZ je špecifická tým, že značnú časť ponuky tvoria súkromné subjekty. V AT podstatnú časť ponuky poskytuje rakúsky pamiatkový úrad v spolupráci s ďalšou štátnou inštitúciou a tiež s neziskovým mimovládny subjektom (partner projektu VFB). Aj v SK a CZ je pamiatkový úrad/ústav aktívnym poskytovateľom vzdelávania, pričom školenia v CZ majú podstatne dlhšiu tradíciu a je ich tiež väčší počet ako v SK. Spoločným znakom SK a AT je početná ponuka praktického vzdelávania (hands-on) v oblasti tradičných stavebných remesiel, resp. v téme - Materiály a technológie. V SK je nezvyčajná situácia v tom, že množstvo týchto školení je spojených s procesom záchrany ruín historických objektov. V CZ nie je taká dominancia jednej témy,

ponuka je rovnomernejšie rozložená a čo sa týka formy, tak prevládajú semináre. V každej krajine prevláda iný typ vzdelávania, v SK periodické školenia, v CZ jednorazové akcie a v AT systematické vzdelávanie.

Dotazníkový prieskum vzdelávacích potrieb priniesol 738 odpovedí, ktoré reprezentovali všetky vybrané cieľové skupiny - zamestnancov pamiatkových úradov a tiež miestnych a regionálnych samospráv, architektov a stavebných inžinierov, remeselníkov a tiež vlastníkov historických objektov. Najpočetnejšie boli odpovede od pracovníkov pamiatkových úradov v SK a CZ. V prípade AT boli zohľadnené aj odpovede, ktoré poskytli stovky absolventov školení, ktoré organizoval rakúsky pamiatkový úrad v spolupráci s VFB.

Najzaujímavejšie z prieskumu potrieb je zistenie, že vo všetkých troch krajinách je porovnateľný záujem opýtaných o jednotlivé tematické oblasti, a v prípade SK a CZ boli odpovede až prekvapivo zhodné. Najžiadanejšia téma sú už spomínané: Historické a súčasné materiály a technológie; veľmi žiadané sú tiež: Metódy prieskumu a výskumu v pamiatkovej starostlivosti; Právne a administratívne aspekty pamiatkovej starostlivosti; Teoretické a metodologické aspekty pamiatkovej starostlivosti; a tiež ďalšie témy. Dôležitým zistením bol aj fakt, že respondenti mali záujem absolvovať školenia aj v blízkom zahraničí.

Výsledky prieskumu potrieb potvrdili opodstatnenosť zámeru vytvoriť zdieľanú medzinárodnú ponuku školení. Projektový tím načrtol modulové kurikulum, ktoré by mohlo tvoriť hlavnú časť celoživotného vzdelávania každého profesionála v ochrane stavebného dedičstva v SK, CZ a AT. Školenia sú interdisciplinárne - sú otvorené všetkým cieľovým skupinám súčasne, avšak pre každú z cieľových skupín je možné ísť aj po špecifickejšej odporúčanej "vzdelávacej ceste". Jedinou výnimkou sú súkromní vlastníci, pre ktorých bol vytvorený návrh špeciálneho modulu, keďže toto je veľmi nesúrodá cieľová skupina, ktorej členovia sú často začiatočníkmi v oblasti ochrany pamiatok.

Návrh medzinárodného modulového vzdelávacieho programu nie je delený podľa profesií - je zameraný na jednotlivé tematické okruhy, zručnosti, a podporuje výmenu vedomostí a skúseností medzi všetkými cieľovými skupinami. Systém školení má byť flexibilný - schopný začleniť nové aktuálne témy, a tiež má dávať frekventantom (alebo ich zamestnávateľom) možnosť voľne si vyberať z daných modulov. Všetky moduly by mohli byť ponúkané

v cca dvojročných cykloch.

Všetky výstupy projektu Heritage Train – komparačnú analýzu a aj návrh medzinárodného moduluvého vzdelávacieho programu – je možné nájsť na www.ainova.sk/projekty.

Na realizáciu modulov boli predbežne pridelené jednotlivé subjekty z partnerstva projektu Heritage Train, avšak systém školení je otvorený aj iným subjektom, ktoré majú záujem pravidelne poskytovať školenia v určitých témach, alebo tematických oblastiach a prispieť tak k tvorbe ponuky systematického vzdelávania v oblasti ochrany stavebného dedičstva v trojuholníku krajín SK-CZ-AT.

Poznámky:

¹ Mgr. Lucia Gembešová, členka vedenia Academie Istropolitana Nova

KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ FILOZOFICKÉ FAKULTY UNIVERZITY PALACKÉHO V OLOMOUCI – VÝUKA PAMÁTKOVÉ PÉČE V BAKALÁŘSKÉM, MAGISTERSKÉM A DOKTORSKÉM STUDIJNÍM PROGRAMU

Martin HORÁČEK ¹

Samostatná katedra dějin umění byla na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci znovuzřízena v roce 1992. Navázala na tradici výuky dějin výtvarného umění a architektury, kterou se předtím dařilo rozvíjet v rámci různých organizačních jednotek prakticky hned od obnovení olomoucké univerzity v roce 1946. Od počátku se počítalo s tím, že se absolventi uplatní nejen v akademicky orientovaném výzkumu, ale též ve sféře péče o hmotné kulturní dědictví, počítaje v to jak sbírkotvorné a výstavní instituce, tak formující se aparát státní památkové péče. Počátky výuky dějin umění na olomoucké univerzitě byly významně poznamenány osobností Václava Richtera (1900–1970), historika a teoretika umění, jedné z (dosud) mála domácích osobností do hloubky promýšlejících památkářská témata také z filozofických pozic.

Vzdělávání pro uplatnění v památkové péči pokládali za jeden z určujících směrů také „otcové zakladatelé“ obnovené katedry v roce 1992, Milan Tognier (1938–2011) a Ivo Hlobil (1942–2021). Oba patřili nejen k autoritám dějin umění, ale též v oblasti restaurování a systému památkové péče; Ivo Hlobil rovněž aktivně přispíval k teorii oboru, zejména v kritickém období společensko-politické transformace v devadesátých letech 20. století. Tognier s Hlobilem věřili, že by „památkářská“ profílaxe mohla a měla odlišit olomouckou katedru dějin umění od jejích starších sester na univerzitách v Praze a Brně. Další dějiny katedry jim daly v podstatě za pravdu. K olomouckým absolventům náleží řada špičkových odborníků činných v paměťových institucích a organizacích památkové péče: aktuálně jsou mezi nimi mj. dva z pěti náměstků generální ředitelky Národního památkového ústavu.

Nová kapitola výuky památkové péče v Olomouci

se začala psát v posledních letech za vedoucí katedry Jany Zapletalové (od 2018). V roce 2020 byl otevřen první ročník doktorského studijního programu Dějiny umění, památková péče a technologie pro materiálové průzkumy. V roce 2021 se otevřel první ročník nově akreditované specializace Památková péče v navazujícím magisterském studijním programu Teorie a dějiny výtvarných umění. Konečně, v září 2023 nastoupí do prvního ročníku studenti profesně zaměřeného bakalářského studijního programu Dějiny umění a památková péče. V současnosti tedy katedra poskytuje kompletní vzdělání ve všech třech stupních vysokoškolského studia jak pro studenty preferující „ryzí“ uměleckohistorické bádání, tak pro studenty, kteří svou základní uměleckohistorickou průpravu zamýšlí rozvinout o detailnější znalosti a dovednosti potřebné pro práci v památkové péči. Garantem zmíněného bakalářského programu je Ondřej Jakubec, jinak specialista na raně novověkou vizuální kulturu, garantem magisterského a doktorského programu Martin Horáček, autor této zprávy.

Pokud jde o jednotlivé, k památkové péči zacílené předměty: v bakalářském programu nabízí olomoucká katedra přehledový předmět Základy památkové péče (garantem M. Horáček) a v profesním programu navíc povinnou tříměsíční praxi v partnerské instituci. Magisterský program zahrnuje předměty Památková péče 1 a 2 (garantem M. Horáček), informující o dějinách a teorii oboru a metodách památkové obnovy. Vedle toho studenti navštěvují kurzy Stavebně historického průzkumu (vyučuje Jan Štětina), jež se podle situace odehrávají přímo v terénu. Hlubkovým analýzám odborných i administrativních kontextů vybraných kauz z olomouckého regionu se věnuje dvousemestrální předmět Případové interakce v současné památkové péči, vedený Františkem Chupíkem, ře-

Umělecké centrum Univerzity Palackého v Olomouci, tzv. Konvikt, sídlo Katedry dějin umění Filozofické fakulty UP. Foto: M. Horáček, 2020.

ditelem olomouckého územního pracoviště Národního památkového ústavu. Studenti si též mohou zapsat kurzy archeologické památkové péče, fyzikálních metod materiálových průzkumů nebo Veřejné správy v ochraně kulturních památek, garantované kolegy z katedry historie, Přírodovědecké fakulty a Právnické fakulty UP. Nově (od roku 2023) bude zaveden předmět Interdisciplinární spolupráce v péči o kulturní dědictví (garantem Pavel Waisser).

Doktorský program Dějiny umění, památková péče a technologie pro materiálové průzkumy představuje v České republice unikátní platformu, připravující humanitně vzdělané badatele na komunikaci s představiteli dalších oborů činných v památkové péči, primárně s restaurátory a přírodovědci zaměřenými na fyzikální a chemické metody průzkumu historických artefaktů. Doktorandi (v denní i kombinované formě) mají přístup do laboratoří Přírodovědecké fakulty UP, k dispozici jsou jim též odborníci z partnerských institucí, Národního památkového ústavu a Fakulty restaurování

Studenti olomoucké katedry dějin umění sledují výklad švýcarských restaurátorů barokních štukových dekorací na zámku v Uherčicích na jižní Moravě. Foto: M. Horáček, 2021.

Univerzity Pardubice v Litomyšli. Díky Janě Michalčkové, která iniciovala založení programu a zajistila jeho víceletou projektovou podporu, byla uzavřena též memoranda o spolupráci s Ústavem teoretické a aplikované mechaniky Akademie věd ČR, v.v.i., a špičkovými římskými pracovišti Istituto Superiore per la Conservazione ed il Restauro ISCR a Sapienza Università di Roma. Katedra dále spolupracuje na projektech v oblasti péče o umělecké památky s dalšími italskými univerzitami, Jagellonskou univerzitou v Krakově a restaurátory ze SUPSI – Scuola universitaria professionale della Svizzera italiana. Vznikající disertace čerpají z multidisciplinárního zázemí, které obohacuje poznání umělekohistorického materiálu tam, kde tradiční oborové nástroje historiografie, ikonografie a formálního znalectví nestačí. Budoucí absolventi se naučí orientovat v komplikovaném světě současných „heritage studies“ a „heritage science“, kde každý z oborů svým dílem přispívá ke společnému cíli, jímž je uchování kulturního (a koneckonců také přírodního) dědictví, jeho poznání a sdílení jeho hodnot ve společnosti.

Poznámky:

- ¹ doc. PhDr. Martin Horáček, Ph.D., Ústav památkové péče, Fakulta architektury, České vysoké učení v Brně, horacek.m@vutbr.cz

Odkazy:

Katedra dějin umění Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, webové stránky, <https://dejinyumeni.upol.cz/>

Martin Horáček (ed.), *Manuál doktorského studijního programu Dějiny umění, památková péče a technologie pro materiálové průzkumy: Využití technologií v umělekohistorické praxi*, Olomouc 2020, online, https://dejinyumeni.upol.cz/fileadmin/userdata/FF/katedry/dvu/aktuality/2020_druhe_pololeti/Manual_DSP.pdf

Ivo Hlobil, *Na základech konzervativní teorie české památkové péče* (ed. Marek Perůtka), Praha 2008.

Ondřej Jakubec (ed.), *Dějiny umění a jejich výuka na Univerzitě Palackého v Olomouci: Od roku 1946 po současnost*, Olomouc 2023 (v tisku).

Václav Richter, *Památka a péče* (ed. Jaroslav Petrů), Praha 1993.

SETTLEMENT VERSUS GREEN AND BLUE NETWORKS IN THE SLOVAK REPUBLIC

VÝVOJ PRÍSTUPOV K ZELENEJ A MODREJ INFRAŠTRUKTÚRE

Jana RUŽIČKOVÁ ¹, Jarmila HÚSENICOVÁ ², Martina KALIVODOVÁ ³

Abstract: The current trend is to support biodiversity in urban areas, which is a very positive approach, but it also brings unexpected problems of human-biota interactions. In connection with the improvement of the quality of life, the model of blue and green infrastructure is increasingly applied. In Bratislava, the discussion was stirred up by a walk of a group of wild boars along a green tram line, which turned into a vegetation element after reconstruction. Plans for the construction of continuous residential areas in meadows and fields near forests should include the definition of biocorridors also at the local level, especially when animal paths lead through future building area. The loss of biodiversity leads to the loss of ecosystem services and the ecological functions of the landscape as protection against negative effects of climate change. Landscape character, diversity and its hygienic aspects are values that we appreciate. The paper deals with territorial development up to "urban sprawl", speculative occupation of agricultural and forest land and the creation of undesirable barriers in the territory.

Key words: biodiversity; wildlife; biocorridor; urban plan

Abstrakt: Aktuálnym trendom je podpora biodiverzity v urbanizovaných územiach, čo je veľmi pozitívny prístup, ale prináša aj neočakávané problémy vzájomných interakcií človeka a bioty. V súvislosti so zlepšením kvality života je čoraz častejšie uplatňovaný model modrej a zelenej infraštruktúry. V Bratislave rozvírila diskusiu prechádzka skupinky diviakov po zelenej električkovej trati, ktorá sa po rekonštrukcii zmenila na vegetačný líniový prvok. Plány výstavby súvislých obytných štvrtí na lúkach a poliach v blízkosti lesov by mali obsahovať vymedzenie biokoridorov aj na lokálnej úrovni, najmä keď cez budúce stavebné pozemky vedú vyšliapané cestičky zveri. Strata biodiverzity vedie k strate ekosystémových služieb a ekologických funkcií krajiny ako ochrana pred negatívnymi dôsledkami zmeny klímy. Krajinný ráz, miera rozmanitosti krajiny a jej hygienické aspekty sú hodnoty, ktoré si ceníme a vyhľadáujeme. Príspevok sa zaoberá územným rozvojom, špekulatívnymi zábermi poľnohospodárskej a lesnej pôdy, nekoordinovanou výstavbou až po „sídlnú kašu“ a vytváranie nežiadúcich bariér v území.

Kľúčové slová: biodiverzita; voľne žijúce organizmy; biokoridor; územný plán

Úvod

Stavebná kultúra a urbanizmus sú cieľným výdobytkom ľudskej civilizácie počas tisícov rokov jej vývoja. Urbanizmus ako vedný odbor i praktická činnosť nástrojmi územného plánovania sa zaoberá predovšetkým riešením technických a umeleckých výtvorno-estetických architektonických problémov, pričom vychádza z progresívnych poznatkov spoločenských a prírodných vied. Zelené a modré siete sú viac menej plnohodnotnou súčasťou územno-plánovacej dokumentácie, slabším článkom je konektivita (spojitosť) prírodných prvkov, vymedzovanie a rešpektovanie funkčných biokoridorov hlavne na regionálnej a nadregionálnej úrovni.

Rieky a pohoria v urbánnom prostredí sú aj biokoridormi, často s obmedzenou funkčnosťou. Hierarchické a funkčné zaradenie a vymedzenie biokoridorov býva nezosúladené v rámci územných plánov susedných okresov, aj obcí a miest.

Vnímanie pojmu zelená a modrá infraštruktúra sa postupne vyvíja a mení. Spojitá a multifunkčná prírodná infraštruktúra by mala tvoriť určitú protiváhu tzv. sivej, antropogénnej infraštruktúry, tlmiť jej negatívne vplyvy a vytvárať kvalitný životný priestor pre človeka a ostatné živé organizmy v urbánnom aj v krajinnom prostredí. Jedným z jej prínosov je podpora biodiverzity v urbanizovaných územiach,

čo je veľmi pozitívny trend, ale prináša aj neočakávané problémy vzájomných interakcií človeka a bioty.

Vývoj prístupov k zelenej a modrej infraštruktúre

Koncepcia zelenej infraštruktúry (green infrastructure, GI) v zmysle chápania Európskej komisie (2013) bola definovaná ako: „strategicky plánovaná sieť prírodných a poloprírodných oblastí, ktoré sú vytvorené a riadené tak, aby poskytovali široký rozsah ekosystémových služieb.“[1]. Zelená infraštruktúra má zohrávať kľúčovú úlohu pri dosahovaní cieľov EÚ v rôznych, vzájomne prepojených oblastiach, najmä pri využívaní prírodných riešení na zachovanie prírodného kapitálu. Platí to najmä pre postupy a stratégie v oblasti ochrany biodiverzity, územného rozvoja a kohéznych procesov, poľnohospodárstva, lesníctva, zmierňovania dôsledkov zmeny klímy a nastavenia adaptačných mechanizmov. Príroda ponúka ľudskej spoločnosti riešenia a možnosti smerovania investícií, ktoré udržia a zvýšia tieto výhody. Infraštruktúra, budovaná človekom, teda „sivá“ infraštruktúra je považovaná za drahú a viac menej monofunkčnú štruktúru, ktorá zvyčajne plní len jednu či dve požadované funkcie, ako je napr. odvodňovanie alebo doprava. Naopak, príroda poskytuje viaceré riešenia, ktoré sú aj lacnejšie, ekonomicky a sociálne udržateľné. Z funkčného hľadiska je sivá infraštruktúra potrebná, lebo umožňuje výrobu tovarov a služieb a distribúciu hotových výrobkov na trhy, podporuje dostupnosť služieb, uľahčuje prepravu surovín atď. Potrebujeme tradičnú infraštruktúru, ale v mnohých prípadoch by mala byť posilnená riešeniami, ktoré poskytuje príroda. Hlavným prínosom a výhodou prírodných riešení je ich multifunkčnosť, t. j. schopnosť poskytovať viacero funkcií a benefitov na tej istej ploche [2]. K identifikácii prvkov zelenej infraštruktúry možno pristupovať v rôznych mierkach 1/ na úrovni krajiny a vidieckeho priestoru, kde je potrebné analyzovať konektivitu (spojitosť) prvkov zelenej infraštruktúry. 2/ na miestnej úrovni (parky, plochy zelene a pod.) [2].

Nakoľko sa doposiaľ nepodarilo zastaviť stratu biodiverzity a degradáciu ekosystémov v Európe, nová stratégia EÚ v oblasti biodiverzity do roku 2030 rieši tento pokles plánom „vybudovať skutočne spojitú transeurópsku prírodnú sieť (Trans-European Nature Network), ktorú budú tvoriť európsky významné územia sústavy Natura 2000, navzájom prepojené pomocou krajinných prvkov zelenej infraštruktúry (GI), ktoré sú dôležité aj z hľadiska poskytovania ekosystémových služieb [3].

V súvislosti so zlepšením kvality života v mestách je čoraz častejšie uplatňovaný model modrej a zelenej infraštruktúry (blue-green infrastructure - BGI) s prvkami, ktoré formujú a zlepšujú ľudský život viac ako iné [4, 5, 6]. Podľa autorov Dreiseitl, Wanschura [7] sme vodu, jeden z najdôležitejších zdrojov pre fungujúce mesto, tlačili pod zem, teda z dohľadu a mysle. Rastie povedomie o tom, že zabezpečenie čistej, sladkej vody bude pre mestá v 21. storočí rozhodujúcou výzvou. Modro-zelená infraštruktúra (BGI) ponúka realizovateľné a hodnotné riešenie pre mestské oblasti, ktoré čelia výzvam zmeny klímy. BGI dopĺňa a v niektorých prípadoch nahrádza potrebu šedej infraštruktúry, spája mestské hydrologické funkcie (modrá infraštruktúra) s vegetačnými systémami (zelená infraštruktúra) a poskytuje celkové socioekonomické výhody, ktoré sú väčšie ako súčet jej jednotlivých zložiek.

Podľa zákona NR SR č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov je zelená infraštruktúra definovaná ako „sieť prírodných a poloprírodných prvkov, predovšetkým plôch zelene a vodných ekosystémov, ktorá je vytváraná a spravovaná tak, aby poskytovala široký rozsah ekosystémových služieb, s osobitným zreteľom na zabezpečenie biologickej rozmanitosti, ekologickej stability a priaznivého životného prostredia a prepojenie urbanizovaného prostredia s okolitou krajinou.“ Prvky územného systému ekologickej stability by mali tvoriť súčasť (jadro) zelenej infraštruktúry. na všetkých hierarchických úrovniach. Jedným z cieľov aktualizácie dokumentov regionálnych ÚSES, spracovaných na Slovensku v rokoch 2009-2013 bolo zaradenie území európskeho významu do ekologickej siete. Aktualizované dokumenty z obdobia 2019-2021 boli vytvorené v rámci projektu "Spracovanie dokumentov regionálnych územných systémov ekologickej stability pre potreby vytvorenia základnej východiskovej bázy pre reguláciu návrhu budovania zelenej infraštruktúry (RÚSES II)" [8]. Dokumentácia je v procese schvaľovania, ale z mapových výstupov je zrejmé, že v návrhoch sú v menšej miere zastúpené terestrické biokoridory.

Podľa schváleného zákona NR SR č. 200/2022 Z. z. o územnom plánovaní s účinnosťou od apríla 2024 má byť súčasťou územnoplánovacej dokumentácie na všetkých úrovniach (od úrovne štátu, regiónu, mikroregiónu, obce a zóny) aj návrh zelenej infraštruktúry. Medzi verejné záujmy, vyjadrené územnoplánovacou dokumentáciou, patrí okrem iného územný systém ekologickej stability, ekologická konektivita, zelená infraštruktúra, zachovanie hodnôt krajiny a kultúrneho dedičstva,

ochrana prírody a ochrana vôd [9], čo je pozitívne a treba dúfať, že uvedené ciele budú v území zosúladené a rešpektované v záväzných častiach územných plánov, aj v realite.

Zelená a modrá infraštruktúra na Slovensku súvisí s energiou reliéfu a tektonickými zlomami. Súvisí s rozvodnicami hrebeňových línií pohorí a s údolnicami vodných tokov. Úspešná implementácia súčastí zelenej a modrej infraštruktúry na Slovensku do územia závisí od široko koncipovanej interdisciplinárnej spolupráce ekológov, hydrológov, architektov-urbanistov a dopravných inžinierov ohľadom návrhu manažmentu povodí a rozvodníc vodných tokov.

Územný rozvoj a aktuálne trendy

V Slovenskej republike nastalo obdobie, kedy je urbanizmus stále menej akceptovaný, kedy rozvoj miest a obcí prestáva rešpektovať tradičné princípy kontextuálnej výstavby. Developeri sa asertívne bránia akejkoľvek pozitívnej regulácii výstavby z dôvodov okamžitého zisku a najnižšej ceny na realizáciu nehnuteľností, najmä na trhu žiadanych rodinných domov a bytov. V mestách a obciach sa na základe zmien platných územných plánov formou Zmien a doplnkov mení rozloha a miera zastavanosti stavebných pozemkov pre výstavbu izolovaných rodinných domov z pôvodných 600 m² až 800 m² a koeficientu zastavanosti 30% až 40% na cca 300 m² až 400 m² a koeficientom zastavanosti 50% až 60% bez náznaku verejného priestoru domoradia ulice, s často jednosmernou komunikáciou, bez chodníka a s vysokými neprehľadnými múrmi plotov. Táto parcelácia tzv. „sídelná kaša“, sa deje v dotyku mestských centier a centier obcí. Jedná sa o veľmi nevhodnú špekulatívnu fragmentáciu pôdorysu sídiel, tvorbu bariér, bez akýchkoľvek opatrení na znižovanie prehrievania územia v rámci globálnej klimatickej zmeny.

Územný plán hlavného mesta SR Bratislavy bol schválený 31. 05. 2007 [10]. Dňa 24. 09. 2020 boli schválené Zmeny a doplnky ZaD 06 [11]. V katastrálnom území hlavného mesta SR Bratislava sa nachádza európsky významné križovanie nadregionálnych biokoridorov [12]:

- terestrický biokoridor (Alpy - Karpatský oblúk), ktorý tvorí horský prevažne hrebeň so stanovištne prirodzenými lesnými porastami a xerothermnou vegetáciou Malé Karpaty – Devínska Kobyla. Biokoridor pokračuje na území Rakúska cez Hainburgské vrchy smerom do Álp
- hydrický biokoridor veľtok Dunaj s brehovými porastami lužného lesa a

mokradami (obr. 1)

- hydrický biokoridor rieka Morava s brehovými porastami lužného lesa a mokradami.

Na juhovýchodnom úpätí Malých Karpát medzi Račou a Svätým Jmom sa nachádzajú depresie unikátnych mokradí NPR Jurský Šúr, ktoré majú rovnakú genézu ako Neziderské jazero v Rakúsku.

Fragmentácia krajiny, kedy sa mesto rozrastá do suburbií a prírodnú krajinu rozdeľujú bariéry nových ciest a diaľnic s protihlukovými stenami, stále pokračuje.

Manažment biotopov, ktorý môžeme stanoviť v záväzných regulatívoch v rámci schváleného územného plánu mesta alebo obce v rámci ich katastrálnych území, je základným nástrojom na kontrolu voľne žijúcich živočíchov v mestských oblastiach a na územiach obcí. Treba ale rešpektovať, že rastliny a živočíchy sa vyvíjajú a migrovali na územiach terajších miest a obcí od dávnej minulosti.

Záväzné regulatívy územného rozvoja Bratislavského samosprávneho kraja, schválené 20. 09. 2013 v rámci Územného plánu regiónu Bratislavský samosprávny kraj obsahujú nasledovné ustanovenia [13]:

1. Zásady a regulatívy štruktúry osídlenia, priestorového usporiadania osídlenia a zásady funkčného využívania územia z hľadiska rozvoja urbanizácie
- 1.2. V oblasti celoštátnych a nadregionálnych vzťahov:
- 1.2.5. rozvíjať osídlenie v smere žitnoostrovno-dunajskej rozvojovej osi (Bratislava – Dunajská Streda – ...) druhého stupňa a malokarpatskej (Modra – Smolenice – ...) a podunajskej (Senec – Galanta – ...) rozvojovej osi tretieho stupňa s cieľom vytvárania medziregionálnych sídelných väzieb.
5. Zásady a regulatívy starostlivosti o životné prostredie
- 5.3. V oblasti vytvárania a udržiavania ekologickej stability:
- 5.3.1. rešpektovať a zohľadňovať v území BSK vymedzené prvky územného systému ekologickej stability (ÚSES), predovšetkým biocentrá provinciálneho a nadregionálneho významu a biokoridory provinciálneho a nadregionálneho významu, vrátane Alpsko-karpatského

biokoridoru, ktoré spolu tvoria zelené hranice štátov a významné medzinárodné migračné trasy

- 5.3.2. rešpektovať a zohľadňovať v území BSK vymedzené prvky územného systému ekologickej stability (ÚSES) regionálnej úrovni (regionálne biocentrá a regionálne biokoridory),
- 5.3.3. podporovať ekologicky optimálne využívanie územia a obnovenie funkčného územného systému ekologickej stability (USES), biotickej integrity krajiny a biodiverzity.

Biodiverzita je široký pojem, zahŕňa všetky druhy organizmov, pôvodné, prirodzené druhy aj synantropné, nepôvodné a invázne druhy. Strata biodiverzity vedie k strate ekosystémových služieb a ekologických funkcií krajiny ako ochrany pred negatívnymi zmenami klímy. V mestskom prostredí sú realizované viaceré úspešné opatrenia na podporu populácií hmyzu, na sídliskách a v parkoch sa vytvárajú motýlie lúky, hojne rozšírené sú hmyzie domčeky, búdky pre vtáctvo a netopiere, podporovaný je chov včiel v mestských komunitných záhradách aj na strechách budov, zvyšuje sa rozmanitosť suchozemských aj mokradňových biotopov. V mnohých mestách sa však objavujú aj väčšie voľne žijúce zvieratá, ako medvede a diviaky, na ktoré obyvatelia reagujú rôzne, často so strachom a pocitom ohrozenia.

Príčiny sú zrejme viaceré. Mestá sa rozrastajú do okolitého prostredia a trvalo zaberajú plochy biotopov pre voľne žijúce organizmy. Z menej atraktívnych prírodných a kultúrno-historických území v krajine sa vďaka COVID-ovej pandémie stali vyhľadávané rekreačné územia. Vďaka hojne navštevovaným voľnočasovým aktivitám v krajine sú voľne žijúce zvieratá viac vyrušované. Plány výstavby súvislých obytných štvrtí na lúkach a v blízkosti lesných komplexov by mali obsahovať aj vymedzenie biokoridorov aspoň na lokálnej úrovni, najmä keď cez budúce stavebné pozemky vedú vyšliapané cestičky - prte. Organizmy sa prispôbujú a nachádzajú paradoxne bezpečnejšie úkryty a hojné zdroje potravy v urbanizovanom prostredí. Často im nevadí ani hluk z automobilovej dopravy.

Príklad analýzy hydrického biokoridoru Gidra v územných plánoch miest a obcí mikroregiónu Červený kameň

Územie Mikroregiónu Červený kameň je situované cca 40 km na malokarpatskej rozvojovej osi tretieho stupňa. Jedná sa o podhorský pás Malých Karpát severovýchodným smerom od Bratislavy.

Obce mikroregiónu: Báhoň, Budmerice, Častá, Doľany, Dubová, Jablonec, Píla, Štefanová a Vištuk, sa nachádzajú na Západnom Slovensku na rozhraní Podunajskej roviny a Trnavskej pahorkatiny a na úpätí svahov Malých Karpát.

Mikroregión Červený kameň sa vyznačuje nádhernou charakteristickou siluetou hrebeňa Malých Karpát, kde sa nachádzajú dve súčasti nadregionálneho biocentra NPR Hajdúky v katastrálnom území obce Častá a v dotyku NPR Roštún v k. ú. susediacej obce Sološnica.

Hydrický biokoridor Gidra na Trnavskej pahorkatine spája terestrický nadregionálny biokoridor NRBK Malé Karpaty s hydrickým nadregionálnym biokoridorom Malý Dunaj, ktorý sa vlieva do nadregionálneho hydrického biokoridoru Váh [13]. Riečka Gidra je vo väčšine územných plánov obcí, cez ktoré tečie, zaradená ako biokoridor regionálneho významu, napr. ÚPN regiónu Bratislavský samosprávny kraj [13], ÚPN regiónu Trnavský samosprávny kraj [17], ÚPN obce Vištuk [18]. V rámci ÚPN obce Píla [19] bol horný tok Gidry klasifikovaný ako miestny biokoridor.

V zázemí Gidry a jej prítokov možno pozorovať dynamiku zmien, spojenú s intenzifikáciou urbanizačných procesov, v dôsledku čoho možno očakávať zvýšený vplyv na funkčnosť hydrického biokoridoru RBK Gidra. Podľa údajov o úhrnných druhoch pozemkov v období rokov 2006-2014 nastalo v 13 katastrálnych územiach pozdĺž Gidry a jej prítokov zníženie rozlohy ornej pôdy o 195,8 ha, viníc o 6,13 ha, TTP o 5,61 ha a vodných plôch o 1,7 ha. Naopak pribudli zastavané plochy (65,81 ha), lesné plochy (16,45 ha) a v menšej miere aj záhrady (4,89 ha). Významne sa zvýšil podiel ostatných plôch (o 122,22 ha) [20].

V rámci ÚPN obce Budmerice [20, 21] boli v záväznej časti územného plánu sformulované nasledovné zásady a regulatívy ochrany prírody a tvorby krajiny, vytvárania a udržiavania ekologickej stability, ktoré sú zamerané na ochranu hydrických biokoridorov:

- rešpektovať dostatočné vzdialenosti umiestňovania rozvojových plôch od prvkov ÚSES,
- funkčnosť biokoridorov a biocentier zabezpečiť rešpektovaním ich ochrany pred zástavbou, to znamená nezasahovať do ich plochy bariérovými prvkami, oploteniami, resp. sem neumiestňovať budovy a stavebné zámery.
- obmedziť použitie chemických

- prostriedkov používaných pri rastlinnej výrobe v blízkosti prvkov ÚSES, pri realizácii cyklotrás nenarúšať a nelikvidovať vysokú zeleň v krajine, resp. brehové porasty popri vodných tokoch.

Harmonickú konektivitu prírodných prvkov so sivou infraštruktúrou mikroregiónu môžeme sledovať v rozsiahlej výstavbe mlynov na jeho území už od stredoveku. Prírodné bohatstvo mikroregiónu formovalo systém manufaktúrne výroby najmä v okolí Gidry a okolitých vodných tokov. Združenie obcí Mikroregiónu Červený s cieľom zdokumentovať a chrániť prírodné a kultúrne dedičstvo nadviazalo spoluprácu s Katedrou architektúry⁴ a v spolupráci s Filozofickou fakultou⁵ začali mapovať mlyny na území mikroregiónu. Od roku 2019 sa venujú súčasne aj téme turizmu a ochrany kultúrneho dedičstva. V roku 2022 spolupráca medzi Mikroregiónom Červený Kameň, Slovenskou technickou univerzitou a Univerzitou Komenského vyústila do uzavretia memoranda⁶. Medzi hlavné body spolupráce definované v memorande patrí aj pokračovanie v mapovaní a návrh interpretácie mlynov a ich ďalšie využitie.

Katedra architektúry pracuje na projektoch mikroregiónu pod záštitou Katedry UNESCO STU pre obnovu architektonického dedičstva⁷. Interakcia človeka, bioty a kultúrneho dedičstva sa tak stáva prioritou popri ústrednom motíve Katedry UNESCO, ktorým je interdisciplinárny prístup pri obnove pamiatok.

Záver

V súčasnosti možno pozorovať významný trend s až

živelného rozširovania miest do okolitej krajiny, čo vedie k trvalému záberu biotopov a k vzniku ďalších bariér a ostrovov prírody v urbanizovanej krajine. Mestá však majú šancu stať sa oázou pre mnohé druhy organizmov, ktoré tu hľadajú vhodné životné podmienky. Na viacerých úrovniach je treba hľadať spôsoby spolunažívania človeka a voľne žijúcich rastlín a živočíchov. Aj preto nadobúda čoraz väčší význam zachovanie, ochrana a obnova životodarnnej, spojitosti zelenej a modrej siete, infraštruktúry na všetkých úrovniach. Príroda nám poskytuje riešenia, ktoré sú ekonomicky a sociálne udržateľné. Hlavným prínosom a výhodou prírodných riešení je ich multifunkčnosť. Krajinný ráz, miera rozmanitosti, rytmus v krajine a jej hygienické aspekty sú hodnoty, ktoré si ceníme a vedome aj podvedome vyhladáваме. Úspešná ekologizácia krajiny ťažiskovo závisí aj od pozitívneho manažmentu povodí vodných tokov a rozvodníc.

Katedra UNESCO vytvára platformu pre interdisciplinárny a komplexný prístup pre ochranu a obnovu hmotného kultúrneho dedičstva súbežne s ochranou krajiny. Pozitívny postoj k vlastným kultúrnym tradíciám a dedičstvu buduje kultúrne hodnoty a nepripúšťa deštrukciu platných kultúrnych noriem. Či už ide o konzervatívnejší postoj uzatvorený pred akýmkoľvek kultúrnym importom alebo emancipačný, ktorý je otvorený aj vonkajším kultúrnym vplyvom. [22]

Stavebná kultúra prešla v 19. storočí obdobím homogenizácie a po 2. svetovej vojne následným rozvratom keď sa diskontinuita stavebnej kultúry začala chápať ako princíp. V súčasnosti nachádzame pôvodné štruktúry obcí narušené s výrazne premen-

Križovanie nadregionálnych biokoridorov NRBk Dunaj a NRBk Alúvium rieky Moravy, v pozadí terestrický biokoridor Hainburgské vrchy, trasa Alpy-Karpaty (Zdroj: J. Ružičková)

livou úrovňou ochrany a v stave prílišnej heterogenity. Katedra UNESCO7 vstupuje do tejto problematiky s cieľom obnoviť a sceliť zaniknuté tradičné štruktúry, posilniť autenticitu miesta a jeho kultúrnu a krajinnú identitu. [22]

Poznámky:

- ¹ RNDr. Jana Ružičková, PhD., UK v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, jana.ruzickova@uniba.sk
- ² doc. Ing. arch. Jarmila Húsenicová, PhD., STU v Bratislave, Stavebná fakulta, jarmila.huseniceva@stuba.sk
- ³ Ing. Ing. arch. Martina Kalivodová, STU v Bratislave, Stavebná fakulta, martina.kalivodova@stuba.sk
- ⁴ Katedra architektúry, Stavebná fakulta, Slovenská technická univerzita v Bratislave
- ⁵ Katedra etnológie a muzeológie, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave
- ⁶ Mikroregión Červený Kameň, združenie obcí; Slovenská technická univerzita v Bratislave, Stavebná fakulta, Katedra architektúry; Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta, Katedra etnológie a muzeológie a Prírodovedecká fakulta, Katedra environmentálnej ekológie a manažmentu krajiny
- ⁷ Katedra UNESCO pre obnovu architektonického dedičstva; Interdisciplinárny prístup pri obnove architektonického dedičstva – nástroj kultúrnej udržateľnosti

Pramene:

- [1] European Commission, Green Infrastructure (GI) Enhancing Europe's Natural Capital, COM(2013), 149 pp. 2013,
- [2] EEA, Spatial analysis of green infrastructure in Europe, EEA Technical Report No 2/2014, European Environment Agency, 2014
- [3] EEA, Building a coherent Trans-European Nature Network, European Environment Agency, Denmark, 29 pp., 2019
- [4] E. C. O'Donnell, N.R. Netusil, F.K.S. Chan, N.J. Dolman, S.N. Gosling, International Perceptions of Urban Blue-Green Infrastructure: A Comparison across Four Cities. *Water*, 13, 544., 2021
- [5] K. Burkart, et al., Modification of heat-related mortality in an elderly urban population by vegetation (urban green) and proximity to water (urban blue): evidence from Lisbon, Portugal, *Environmental Health Perspectives* 124, pp. 927-934, 2016,
- [6] J. Lamond, G. Everett, Sustainable Blue-Green Infrastructure: A social practice approach to understanding community preferences and stewardship, *Landscape and Urban Planning*, Vol. 191/2019, p. 103639, 2019
- [7] H. Dreiseitl, B. Wanschura, Strengthening blue-green infrastructures in our cities. Ramboll, Liveable Cities Lab, 172 pp., 2016
- [8] SAŽP SK, Information on Dokumenty ÚSES v SR | SAŽP.sk (sazp.sk)
- [9] Information on 200/2022 Z. z. Zákon o územnom plánovaní | Aktuálne znenie (zakonypreludi.sk)
- [10] O. Vranková, et al., ÚPN Bratislava, časť A Základné údaje, časť B Riešenie územného plánu, Magistrát hl.m. SR Bratislavy, 15 p + 290 p., 2007
- [11] Magistrát hl.m. SR Bratislavy, ÚPN Bratislava v znení schválených zmien a doplnkov 01-05, ZaD 06, 35 p., 2020
- [12] J. Húsenicová, J. Ružičková, J. Klinda, L. Miklós et al., Nadregionálny Územný systém ekologickej stability. M 1 : 1 000 000. Pp. 256. In: Atlas krajiny Slovenskej republiky, MŽP SR, Bratislava, SAŽP, Banská Bystrica, 344 pp., 2002
- [13] V. Hrdina, Z. Mrázová, E. Hledíková, et al., Územný plán regiónu Bratislavský samosprávny kraj. AUREX s.r.o., Bratislava, 375 p. + grafická časť. 2013, Dostupné na internete Územný plán regiónu - Bratislavský samosprávny kraj - Bratislavskykraj.sk
- [17] M. Chudík, E. Hledíková, M. Bizoň, M. Lachová, et al., Územný plán regiónu Trnavského samosprávneho kraja. Smerná časť. Prílohy smernej časti. Záväzná časť. AUREX s.r.o., Bratislava, 498 pp. + grafická časť, 2014.
- [18] P. Zibrin, V. Čuperka, M. Šmiralová, K. Staníková, Územný plán obce Vištuk. Návrh riešenia. A. Textová časť. C. Záväzná časť. Čistopis. EKOPOLIS, Bratislava, 106 pp. + grafická časť, 2008
- [19] A. Sopiřová, K. Staníková, P. Rakšányi, A. Valla, L. Štefko, Územný plán obce Píla. Bratislava, 68 pp., 2005
- [20] J. Ružičková, B. Lehotská, E. Kalivodová, Vybrané hydričké biokoridory a biocentrá v kontaktnej zóne Trnavskej pahorkatiny a Malých Karpát. Bratislava, Univerzita Komenského, 1. vyd., 180 pp., 2015
- [21] M. Dudášová, L. Sajko, A. Valla, L. Štefko, K. Staníková, et al., Územný plán obce Budmerice – návrh upravený podľa výsledkov pripomienkového konania v septembri 2014. DMProjekt s. r. o., Bratislava, 160 pp., 2014
- [22] J. Gregorová.: Prednáška: Interdisciplinárna v procese obnovy architektonického dedičstva ako program Katedry UNESCO. (Kontinuita stavebnej kultúry), 2021

MANAŽMENT OBNOVY KAŠTIEĽOV A KÚRIÍ V SLOVENSKÝCH PODMIENKACH. EXPLIKÁCIA NA PRÍKLADE OBNOVY KAŠTIEĽA V JELŠAVE.

Viera KOZÁROVÁ ¹

Kaštieľ Coburgovcov v Jelšave:

- má viac ako 400 ročnú históriu, ktorá sa spája s rodmi Széchyovcov, F. Wesselényi, Koháryovcov, Coburgovcov
- reprezentuje viac ako 12 etáp stavebných úprav, ale aj deštrukcií - živá učebnica historických stavebných postupov
- prierez architektonických slohov od renesancie až po stavebné zásahy v 20. stor. a tiež zo súčasnosti - projekt zážitková expozícia Čierne diery v jelšavskom kaštieli získal ocenenie CE.ZA.AR 2022 v kategórii Fenomény architektúry
- renesančno-barokový objekt
- Reprezentuje typ renesančného šľachtického sídla fortifikačného charakteru s nárožnými baštami obdĺžnikového pôdorysu, krídlami, uzatvárajúcimi nádvorie. Renesančný objekt sa nezachoval v celom pôdorysnom rozsahu a hmotovo-priestorovej skladbe. Juhovýchodnú časť nahradilo nové juhovýchodné krídlo, ktorého výstavba bola súčasťou rozsiahlej plánovanej, avšak nedokončenej barokovej prestavby.
- rozloha zastavanej plochy: 2220 m², vonkajšie rozmery: 85x47 m, rozmery nádvorja: 50x20 m
- situovaný v centrálnej časti Pamiatkovej zóny Jelšava

JELŠAVA Coburgovský kaštieľ, č. ÚZPF 509/1		
Pamiatkový objekt:	Kaštieľ	Výkres
Druh výskumu:	Architektonicko-historický a umelecko-historický výskum	3
Výkres:	Slohová analýza - pôdorys 1. NP	Strana
Spracovateľ:	Ing. Miroslav Matejka, Mgr. Ľubica Pillová	1:250

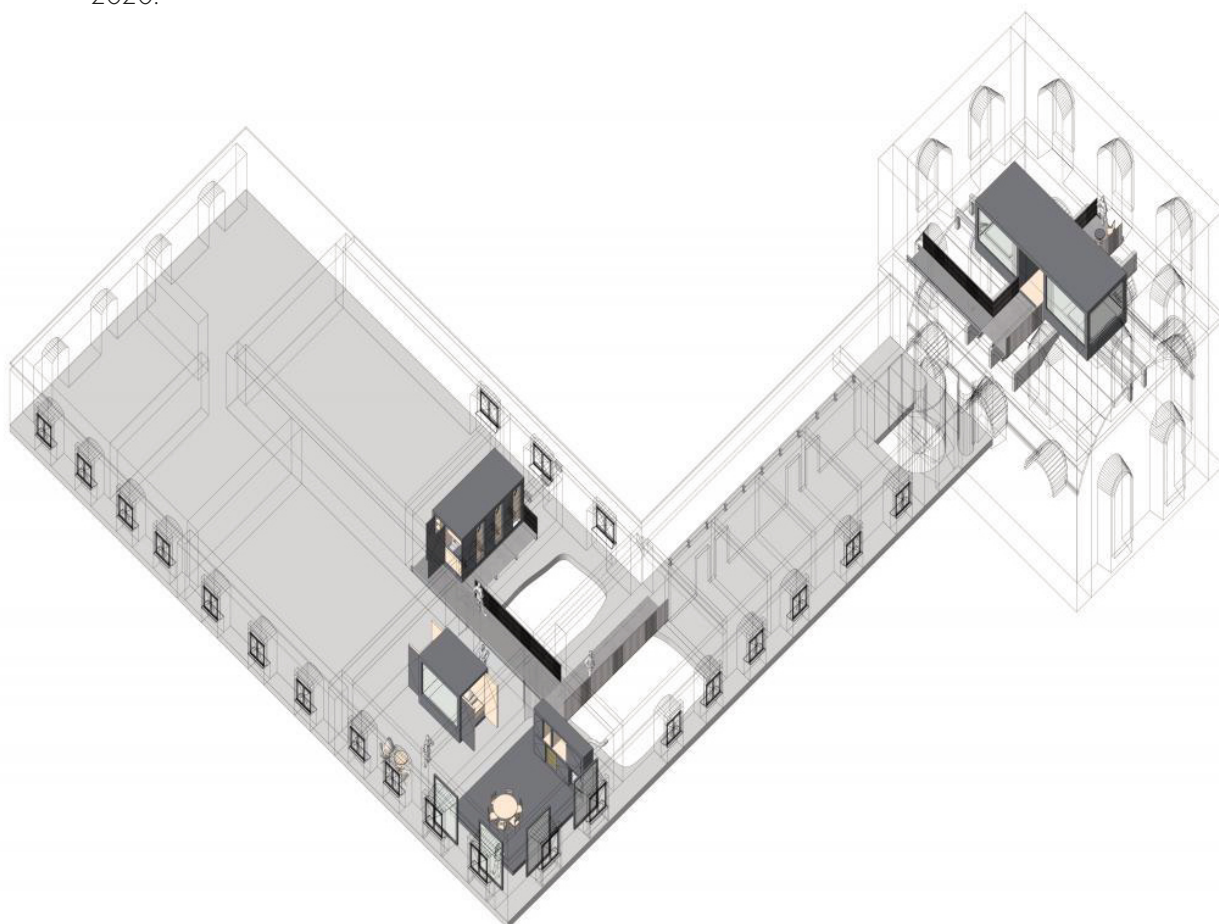
- tvorí významnú pohľadovú dominantu
- zapísaný v zozname NKP s prioritou ochrany a obnovy.

Účely využitia kaštieľa v minulosti:

- Administratívno-hospodársky účel využitia objektu už za čias Koháryovcov (po smrti grófa Mikuláša Koháryho, generálmajora, hontianskeho hlavného župana, ktorý začal honosnú barokovú prestavbu) a následne aj Coburgovcov, napr. riaditeľstvo coburgovských lesných majetkov, miestnosť vo veži kaštieľa na 2NP od 19. stor. slúžila ako sýpka.
- Po zoštátnení coburgovských majetkov kaštieľ naďalej poskytoval zázemie lesnému hospodárstvu, napr. filiálke Semenárskeho závodu Štátnych lesov, Štátnej horárskej škole, neskôr poľnohospodárskemu učilišťa s internátom, časť kaštieľa slúžila ako byty pre rodiny s deťmi, ktoré však v priebehu 70. rokov vysťahovali a kaštieľ už vtedy v zlom stavebno-technickom stave začal chátrať.
- Koncom 80. rokov 20. stor. bola zrealizovaná rekonštrukcia krovu a osadená medená strešná krytina. Kaštieľ vo vlastníctve štátu však ostal bez účelu využitia a stal sa terčom vandalov.
- V 90. rokoch 20. stor. sa štát zbavuje prebytočného majetku a kaštieľ prechádza do vlastníctva mesta Jelšava, ktoré nebolo pripravené na správu a financovanie obnovy tak rozsiahleho spustnutého objektu.

Spracované výskumy a dokumentácie:

- Architektonicko-historický a umelecko-historický výskum s návrhom obnovy, 2014
- Statický posudok, 2014
- Zameranie skutkového stavu, 2015
- Návrhy zabezpečovacích prác - 1. etapa, 2014 a 2. etapa, 2015
- Reštaurátorské výskumy s návrhom na reštaurovanie - čiastkové pre jednotlivé celky
- Archeologické výskumy – zamerané na časti, kde sa riešili zásahy súvisiace so záchranou a obnovou
- PD obnovy SZ krídla s celoročným účelom využitia: Historicko-remeselné a ekologické centrum Gemera, Ateliér PROART, 2019
- PD reverzibilnej stavby: Projekt Zážitková expozícia Čierne diery v kaštieli v Jelšave, Ateliér 2021 s.r.o., 2020.

Od roku 2015 začali záchranné práce na obnove pamiatky v zlom stavebno-technickom stave. Mesto Jelšava sa zapojilo do národného projektu „Zapojenie nezamestnaných do obnovy kultúrneho dedičstva“. Týmto projektom žije takmer celé mesto: miestni pracovníci, ich deti, manželky a rodinní príslušníci, čo má pozitívny dopad na zvyšovanie osvedy v oblasti kultúrneho dedičstva. Počas rokov 2015 – 2021 bolo do obnovy kaštieľa zapojených spolu 92 zamestnancov.

Záchranné práce v roku 2015 boli zamerané na odstránenie zásypov z poškodených klenieb a údržby priestorov tak, aby boli prezentovateľné verejnosti s dôrazom na ich bezpečnosť. Konzervačnou metódou sa pristúpilo k obnove poškodených múrov a otvorov, ošetrovaniu povrchov. Výkopové práce zamerané na odvodnenie kaštieľa sú vždy spojené s archeologickým výskumom.

Od roku 2016 do 2022 - obnova strešného plášťa – predpísaný staronový šat zo začiatku 20. storočia: vlákno-cementová šablóna kladená diagonálne, novou krytinou je pokrytých 75% plochy strechy. V roku 2021 aj obnova renesančného komína na juhozápadnom krídle.

V r. 2019-2020 - realizácia prípojok inžinierskych sietí a časti vnútorných rozvodov cez vstupný prejazd kaštieľa. Súčasťou zásahov bol archeologický výskum, ktorý potvrdil staršie objekty v priestoroch juhovýchodného krídla.

V r. 2020-2022 - realizácia projektu zážitková expozícia Čierne diery v jelšavskom kaštieli.

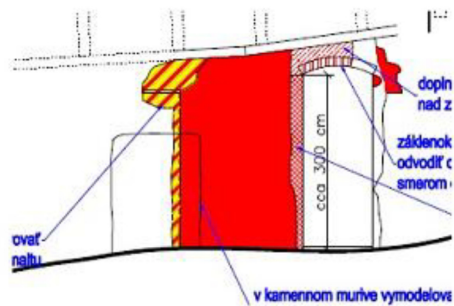
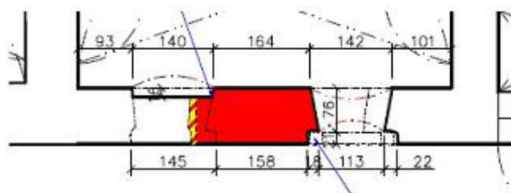
V r. 2022 – začiatok prác na komplexnej obnove SZ krídla kaštieľa. Počas výkopových prác naprieč nádvorím pre uloženie IS sa našla a preskúmala studňa. Archeologický výskum v tejto časti nám dokladuje staršie terénne úpravy nádvorí.

Rok 2015 – vypratávanie sutiny a stavba dočasnej konštrukcie pre bezpečný pohyb

Práce na obnove poškodeného muríva v suteréne

Práce na obnove vstupu na renesančnej fasáde – 2018

Obnova strešného plášť, apríl 2021

Finanční partneri obnovy:

- MK SR – OSSD podprogram 1.1, v r. 2014 na vypracovanie dokumentácie
- MK SR – OSSD podprogram 1.4, v r. 2015-2021
- MPSVaR SR – Európsky sociálny fond v r. 2015-2021
- MIRRI SR – regionálny príspevok, obnova strešného plášťa v r. 2020-2021
- MIRRI SR – Granty EHP a Nórska, realizácia komplexnej obnovy SZ kídla s celoročným účelom využitia ako Historické, remeselné a ekologické centrum Gemera
- Mesto Jelšava
- Občianske združenie Čierne Diery, realizácia projektu zážitkovej expozície s možnosťou prenocovania v kaštieli
- SMZ Jelšava, a.s.
- BBSK, OOCR Gemer.

Rok 2022:

- BBSK – obnova kovaných historických okenných mreží na 1NP exteriérovej fasády kaštieľa
- MK SR v spolupráci s MV SR - nový národný projekt obnovy NKP so zapojením miestnych pracovníkov, projekt pre obce s prítomnosťou MRK.

Účel využitia kaštieľa v súčasnosti:

- kaštieľ prezentovaný verejnosti počas pamiatkovej obnovy
- od r. 2015 každoročne Kaštieľny deň.
- 2015 a 2016 Vianoce v jelšavskom kaštieli
- 2017 a 2022 Hradby samoty – viacdňový medzinárodný festival experimentálneho audio-vizuálneho umenia
- podujatia pre žiakov: Halloween/hľadanie Svetlonosa, Letná škola, Popoludnie v kaštieli – organizované žiakmi z krúžku Podnikanie v cestovnom ruchu
- koncerty rôznych žánrov, prednášky, krsty kníh
- Letné kino, Expedičná kamera
- svadobné fotenia, natáčanie klipov
- sprevádzanie organizovaných skupín aj jednotlivých záujemcov o kaštieľ
- od r. 2019 – izba urodzeného počestného zariadená z dobrovoľných príspevkov
- od r. 2022 – zážitková expozícia Čierne diery s možnosťou prenocovania v kaštieli, projekt ocenený CE.ZA.AR 2022 v kategórii Fenomény architektúry, vyjadrenie poroty, citácia:
„Autori vytvorili „mikrohotel“ v čase. Návštevník sa stáva súčasťou záchrany a transformácie pamiatky. V našich končinách unikátny a inovatívny spôsob dočasnej zážitkovej intervencie.“

Zhrnutie:

Národná kultúrna pamiatka sa nachádza v okrese Revúca, ktorý patrí do zoznamu menej rozvinutých okresov a preto vlastník, mesto Jelšava, začal s obnovou kaštieľa postupnými krokmi bez prísunu veľkých financií. Každoročne sa zapája do národných projektov, ktoré podporujú obnovu pamiatok so zapojením miestnych pracovníkov v spolupráci s koordinátorom pamiatkovej obnovy a pod dohľadom metodika krajského pamiatkového úradu. Záchranné práce na obnove kaštieľa konzervačnou metódou a postupné sprístupňovanie kaštieľa počas pamiatkovej obnovy si získali veľkú pozornosť verejnosti laickej i odbornej.

Kaštieľ sa tak stal živým organizmom s pracovníkmi i návštevníkmi a počas kultúrnych podujatí obohatený programom audio-vizuálneho umenia, často krát aj s dobovou tematikou. Neostal opustenou schátranou pamiatkou, ako tomu bolo od 80. rokov 20. storočia do roku 2015.

Mesto Jelšava sa zapája aj do iných projektov, ktoré z časti kryjú náklady na financovanie obnovy kaštieľa, jeho prezentácie a využitia. V r. 2019, čo bol piaty rok systematickej záchrany s miestnymi pracovníkmi, začala spolupráca s občianskym združením Čierne diery, podala sa žiadosť o Granty EHP a Nórska a začali sa riešiť prípojky a rozvody inžinierskych sietí, obnova strešného plášťa väčšieho rozsahu ako tomu bolo v predchádzajúcich obdobiach.

Počas obnovy bolo objavených a doskúmaných množstvo nečakaných objavov, ktoré zvyšujú atraktivitu kaštieľa. Napríklad kamenná socha leva primárne zabudovaná v barokovej dvorovej fasáde, základy renesančného múru

Pohľad na nádvorie v roku 2014 a v r. 2022

pôvodného opevnenia pod niveletou prejazdu kaštieľa, ktoré jasne ohraničujú pôvodné rozmery kaštieľa, zasypaná studňa na nádvorí a množstvo ďalších.

Skúsenosti spojené s doteraz prebiehajúcou obnovou, ktorá postupne naberá na objeme, a tiež s organizáciou podujatí rôzneho charakteru, o ktoré verejnosť javí veľký záujem, ukázali vlastníkovi, že je potrebné riešiť otázku ako kaštieľ využívať a prezentovať komplexne.

Skúsenosti a otázky vlastníka otvárajú priestor na participáciu odborníkov a účasť študentov v rámci pilotného projektu Katedry UNESCO pre obnovu architektonického dedičstva. A tiež vzniká potreba spolupráce s odborníkmi a študentmi aj iných odborov, napr. ekonomických, sociálnych, rozvoj cestovného ruchu a podobne.

Cieľ spolupráce:

- nájsť vhodnú metodiku obnovy pre komplexnú prezentáciu kaštieľa so zameraním na pamiatkové hodnoty jednotlivých stavebných etáp od renesancie po mladšie úpravy s prihliadnutím na požiadavky vlastníka komfortne, energeticky nenáročne jeho priestory využívať
- hľadať vhodné ekonomické nástroje na obnovu objektu a tiež na vytvorenie mechanizmu sebestačnosti prevádzkovania – riešenia pre trvalú udržateľnosť.

Hradby samoty 2022

Poznámky:

¹ Ing. Viera Kozárová

ZÁVERY A ODPORÚČANIA Z MEDZINÁRODNEJ KONFERENCIE „ĎALŠIE VZDELÁVANIE V OBLASTI ARCHITEKTONICKÉHO DEDIČSTVA – INFORMÁCIA O PREBIEHAJÚCICH AKTIVITÁCH“, KONANEJ 27.09.2022 NA MINISTERSTVE ZAHRANIČNÝCH VECÍ A EURÓPSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY

MEDZINÁRODNÁ KONFERENCIA PORIADANÁ UNESCO KATEDROU
PRE OBNOVU ARCHITEKTONICKÉHO DEDIČSTVA, AJ S PODPOROU
GRANTU KEGA Č. 036STU-4/2022 PAMIATKOVÝ VÝSKUM A MOŽNOSTI JEHO
VYUŽITIA VO VZDELÁVANÍ V PODMIENKACH /SLOVENSKEJ/ TECHNICKÉJ UNIVERZITY

Cieľ konferencie:

Zmapovať oficiálne inštitúcie zaoberajúce sa výukou obnovy architektonického dedičstva na vysokých školách, a definovať ich potenciál na formovaní globálneho vzdelávania najmä z hľadiska zachovania kultúrnej identity, diverzity kultúrnych prejavov v snahe obnoviť kontinuitu stavebnej kultúry na území Slovenska pri formovaní a realizácii celoštátnej stratégie prípravy špecialistov na obnovu architektonického dedičstva – nielen so statusom národnej kultúrnej pamiatky (alt: výberovo zameraného na obnovu pamiatok.) V závere je možné iniciovať požiadavku na efektívnejšie zosúladenie požiadaviek MŠ SR a MK SR (...a ďalších relevantných ministerstiev MH SR, MŽP SR) riešiť aj problém strácajúcej sa kultúrnej identity a diverzity v rámci aktuálneho „Plánu obnovy, vyhláseného v roku 2022 ako reakcie krajín Európskej únie na ekonomický pokles spoločnosti.

Predmet konferencie:

Zástupcovia škôl a iných pracovísk, zaoberajúcich sa problematikou obnovy architektonického dedičstva v SR a zahraničí budú referovať v krátkosti o štruktúre, obsahu a forme výuky zameranej na obnovu architektonického dedičstva. V závere by sa mali zamerať aj na definovanie silných a slabých stránok súčasného stavu výuky, prípadne impulzy na zlepšenie.

Zástupcovia kompetentných relevantných inštitúcií zodpovedajúcich za kultúrny aspekt vývoja spoločnosti, by mali predstaviť stratégiu koncepcie výchovy špecialistov pre obnovu pamiatok v komplexnosti (nielen pre pracovníkov MKSR a PU SR).

Zástupcovia referujúci o prebiehajúcich či plánovaných pilotných projektoch UNESCO by mali predstaviť koncept obsahu a formy projektu v súvislosti so spolupracou dotknutých subjektov.

Závery a odporúčania na základe diskusie:

- v rámci komplexnosti chápať pamiatkovú starostlivosť ako nástroj kultúrnej udržateľnosti, ktorý sa nezameria iba na ochranu originálnej substancie pamiatky ale aj na jej kultúrny kontext
- dať impulz, aby príslušné ministerstvá (MŠ SR, MK SR, MZVaEZ SR, MŽP SR, MH SR) v spolupráci s PÚ SR iniciovali vznik nového zákona, ktorý by umožnil podporu inštitúcií zaoberajúcich sa výukou obnovy pamiatok systémovou finančnou podporou a vytvorili koncepciu integrálnej výchovy špecialistov na obnovu pamiatok, zohľadňujúcu jej interdisciplinárny charakter
- iniciovať chápanie obnovy architektonického dedičstva komplexne, v kontexte ochrany a obnovy stavebnej kultúry, ochrany a obnovy kultúrnej identity
- iniciovať podporu PÚ SR pre výuku týchto špecializácií. Apelovať na vedenia príslušných vzdelávacích inštitúcií, aby akceptovali výuku aj menších skupín (neefektívnosť v procese výuky, zameranej na veľký počet študentov v súčasnosti nedovoľuje otvárať výberové predmety s menším počtom študentov)
- pri vytípaní pilotných projektov potreba systematickejšej spolupráce s relevantnými štátnymi inštitúciami, zodpovedajúcimi za obnovu architektonického dedičstva (MK SR, MZV SR, MŠ SR, PÚ SR...). Ideálne by bolo, ak by tieto organizácie dokázali zabezpečiť zadávanie ohrozených pamiatkovo chránených lokalít, v rámci ktorých bude možné aplikovať odborné poznatky členov odbornej platformy. (M e m o r a n d u m o obnove a manažovaní významných národných kultúrnych pamiatok

vo vlastníctve Slovenskej republiky nedostatočne definuje potrebu vytvorenia systému pre špecializovanú výuku projektantov pre obnovu architektonického dedičstva)

- podporiť spoluprácu s krajinami, rešpektujúcimi kultúrne špecifiká pri výchove relevantných odborníkov v danej oblasti (Francúzsko) prostredníctvom UNESCO, katedier UNESCO v EU
- vytvoriť predpoklady pre užšiu spoluprácu s praxou – aj systémom vytvárania pilotných projektov pre prax
- systematickejšie spolupracovať pri zadávaní riešenia problémov obnovy vybraných lokalít a objektov prednostne lokalít a objektov vo verejnom, štátnom vlastníctve (na ne je sústredený aj Plán obnovy)
- využívať odborné kapacity na fakultách STU a podľa možnosti know-how aj iných fakúlt a vysokých škôl, zaoberajúcich sa obnovou pamiatok na Slovensku/aj v zahraničí (cieľ katedry UNESCO)
- vytvoriť médium na zvýšenie kredibility odboru pre obnovu pamiatok

Pre vzdelávacie inštitúcie a VŠ:

- iniciovať zosieťovanie a spoluprácu vysokých škôl (na úrovni fakúlt(?), alebo katedier(?)) na Slovensku (prípadne v Českej republike) pripravujúcich odborníkov v oblasti obnovy stavebného a architektonického dedičstva (STU, TUKE, UK, TU, UKF Nitra, vrátane reštaurátorov VŠVU)
- vytvoriť systematický program aj pre výuku odborníkov, špecializovaných na obnovu architektonického dedičstva (pre vysokoškolské vzdelanie 2. a 3.stupňa) v oblasti výskumov, metodiky aj projektovania), nielen na výuku tradičných stavebných remesiel, ktorá je zameraná pre stredoškolsky vzdelaných ľudí a momentálne výrazne podporovaná PÚ SR
- dať impulz pre systémovú inštitucionalizáciu Katedry UNESCO pre obnovu architektonického dedičstva a aktivity spojené s jej pôsobením, zamerané na ochranu a obnovu architektonického dedičstva v zmysle požiadaviek globálneho vzdelávania.
- využívať možnosti výmeny pedagógov, vytvárania spoločných pilotných projektov pri návrhu doktorandských tém, študentských zadaní, grantov pre prax
- Znižuje sa počet a absenjuje systémové riešenie prípravy osôb s odbornou spôsobilosťou na architektonicko-historický výskum ako odbor predprojektovej prípravy obnovy, preto osobitne doporučujeme iniciovať zosieťovanie a spoluprácu katedier vysokých škôl na Slovensku (prípadne v Českej republike) pripravujúcich odborníkov v oblasti pamiatkových architektonicko-historických výskumov na systémovom ukotvení výuky do novoakreditovaných študijných programov na relevantnom stupni štúdia (FAD a SvF STU, TUKE, UK, FiF TU, FA ČVUT...)týka sa aj iných podporných špecialistov
- iniciovať publikovanie AHV a chápať dokumentáciu a výstupy AHV, ktoré majú pre dejiny architektúry a staviteľstva charakter základného výskumu ako akreditabilné (v akreditačných kritériách nemajú váhu) pričom prinášajú primárne vedecké poznatky
- podporovať a medializovať optimálny postup pri obnove – predprojektová príprava, predprojektová dokumentácia, projektová dokumentácia, realizácia, kontrola
- v oblasti výuky aplikovať práve princípy predprojektovej etapy
- umožniť študentom prácu v teréne

Účastníci konferencie, ktorí závery konferencie podporili:

- Viera Grigová (generálna tajomníčka Slovenskej komisie pre UNESCO)
- Zuzana Kochánková (riaditeľka Odboru ochrany pamiatkového fondu, MKSR)
- Pavol Ižvolt (generálny riaditeľ a generálny tajomník služobného úradu PÚ SR)
- Magdaléna Kvasnicová (Katedra architektúry SvF STU Bratislava, Katedra UNESCO)
- Eva Borecká (Katedra architektúry SvF STU Bratislava)
- Marek Fraštia (Katedra geodézie SvF STU Bratislava, Katedra UNESCO)
- Vratislav Zíka (Fakulta architektúry, VUT Brno)
- Oto Makýš (Katedra technológie stavieb, SvF STU Bratislava, Katedra UNESCO)
- Lucia Majtánová (Katedra betónových stavieb, SvF STU Bratislava)
- Pavel Gregor (dekan Fakulty architektúry a dizajnu STU Bratislava, Katedra UNESCO)
- Pavol Paulíny (vedúci Ústavu dejín a teórie architektúry a obnovy pamiatok FAD STU Bratislava)
- Katarína Terao Vošková (Fakulta architektúry a dizajnu STU Bratislava, Katedra UNESCO)
- Katarína Vizárová (Fakulta chemickej a potravinárskej technológie STU Bratislava)
- Milena Reháková (Fakulta chemickej a potravinárskej technológie STU Bratislava)
- Ján Krcho (Katedra teórie a dejín umenia, Fakulta umení na TU v Košiciach)
- Ľuboš Kačirek (vedúci Katedry muzeológie a etnografie, Filozofická fakulta UK Bratislava)
- Peter Buday (vedúci Katedry dejín výtvarného umenia, Filozofická fakulta UK Bratislava)
- Adrián Kobetič (Katedra dejín a teórie umenia, Filozofická fakulta v Trnave)
- Peter Megyesi (Katedra dejín a teórie umenia, Filozofická fakulta v Trnave)
- Lucia Gembešová (manažérka Akademia Istropolitana Nova)
- Jana Ružičková (Prírodovedecká fakulta UK Bratislava)
- Martina Kalivodová (Katedra architektúry SvF STU Bratislava, Katedra UNESCO)
- Jarmila Husenicová (Katedra architektúry SvF STU Bratislava)
- Nora Naddourová (Katedra architektúry SvF STU Bratislava)
- Martin Poliak (Katedra architektúry SvF STU Bratislava)
- Jakub Hanzl (Katedra architektúry SvF STU Bratislava)
- Zuzana Šišková (Katedra architektúry SvF STU Bratislava)
- Viera Kozárová (manažér projektu obnovy kaštieľa v Jelšave)
- Jana Gregorová (Katedra architektúry SvF STU Bratislava, líder katedry UNESCO)

